

Anna Salli

Huono-osaisuuden yhteys ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2019

TIIVISTELMÄ

SALLI, ANNA: HUONO-OSAISUUDEN YHTEYS AMMATILLISEN KOULUTUKSEN KESKEYTTÄMISEN JA ALAN VAIHTAMISEN HARKITSEMISEEN.

Pro gradu -tutkielma, 66 s. + lähteet ja liitteet = 74 s.

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus, sosiaalipolitiikan opintosuunta

Syyskuu 2019

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää huono-osaisuuden tekijöiden ja huono-osaisuuden kasautumisen yhteyttä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla nuorilla. Aiemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen syitä, joita yleensä ovat väärän alavalinnan lisäksi opiskelijan henkilökohtaisen elämän haasteet. Aiempi tutkimus pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevista nuorista osoittaa, että heillä on enemmän haasteita hyvinvoinnissa kuin muilla nuorilla. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää, miten huono-osaisuuden tekijät ja niiden kasautuminen ovat yhteydessä keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen siinä vaiheessa, kun nuori on vielä koulussa. Tutkimuksen tietoa voi hyödyntää keskeyttämisriskissä olevien nuorten tunnistamisessa ja heidän tukemisessaan.

Tutkielmassa selvitetään huono-osaisuutta yhteensä kahdeksan eri tekijän kautta, joita ovat masentuneisuus, tyytyväisyys ihmissuhteisiin, alkoholin viikoittainen käyttö, urheiluharrastuneisuus, rahojen riittäminen, peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo, huoltajan työllisyystilanne ja huoltajan koulutustausta. Tutkimusaineistona hyödynnetään avoimena datana julkaistua Amisbarometri 2015 -aineistoa, joka on Suomen Ammattiin Opiskelevien Liiton (SAKKI ry), Opiskelun ja Koulutuksen Tutkimussäätiön (Otus) ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä keräämä kvantitatiivinen aineisto. Analyysimenetelminä käytetään logistista regressioanalyysiä ja ristiintaulukointeja, joten tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen. Analyysit on tehty erikseen kaikille 15–19-vuotiaille vastaajille, sekä erikseen eri sukupuolille ja kotona puhutun kielen mukaan.

Tulokset osoittavat, että koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla ilmenee enemmän huono-osaisuutta kaikilla tarkastelluilla tekijöillä valmistumiseen uskoviin verrattuna, ja alan vaihtamisen harkitsijat taas jäävät huono-osaisuuden tarkastelussa näiden ryhmien välimaastoon. Logistinen regressiomalli osoittaa, että vahvimmat yhteydet koulun keskeyttämisen harkitsemiseen on masentuneisuudella ja tyytymättömyydellä ihmissuhteisiin, mutta lähes kaikilla tarkastelluilla tekijöillä on yhteys ja tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Kotona puhuttu kieli on yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Naispuolisilla vastaajilla korostuu masentuneisuuden sekä viikoittaisen alkoholin käytön yhteys eniten, kun taas miespuolisilla vastaajilla korostuu tyytymättömyys ihmissuhteisiin. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla huono-osaisuus on tulosten mukaan myös selkeästi kasautuneempaa kuin valmistumiseen uskovilla 15–19-vuotiailla nuorilla.

Avainsanat: ammattikoulun keskeyttäminen, nuoruus, huono-osaisuus, huono-osaisuuden kasautuminen.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

SALLI, ANNA: RELATIONSHIP BETWEEN DISADVANTAGE AND CONSIDERING DROPPING OUT OF A VOCATIONAL HIGH SCHOOL OR CHANGING THE STUDY PROGRAM.

Master's Thesis, 66 p. + references and appendices = 74 p.

Tampere University

Social Sciences, Social Policy

September 2019

The aim of this thesis is to investigate the relationship between the dimensions of disadvantage and the accumulation of disadvantage and considering dropping out of a vocational high school or changing the study program on young people aged 15-19 years. Previous studies have investigated reasons for early school-leaving of vocational education and training, the most common of which are challenges in the personal life of the student and wrong choice of the study program. Prior studies of young people whose highest level of education or training attained is at most lower secondary education have more challenges of well-being than other young people have. Thus, it is important to examine how the dimensions of disadvantage and the accumulation of them is connected to considering dropping out of a vocational high school or changing the study program when young is still at school. The results of this study can be utilized in recognizing students who are at the risk of leaving the vocational education and in supporting them.

In this study the disadvantage is examined through eight variables which are dejection, satisfaction to social relationships, weekly usage of alcohol, activity of exercising, economic situation, the mean of grades in the final diploma of comprehensive school, employment position of the guardian and the educational background of the guardian. The data used is Amisbarometri 2015 which is published as an open quantitative data collected in co-operation of The National Union of Vocational Students in Finland (SAKKI), Research Foundation for Studies and Education (Otus) and Ministry of Education and Culture. The data is analyzed by logistic regression analysis and cross tabulations meaning the research is quantitative in nature. The analyses have been made for all the respondents in age between 15 and 19 and separately to genders and by the language spoken at home.

The results indicate that young people who consider leaving school are more disadvantaged in all of the variables examined than young people who believe that they will graduate. Those who consider changing the study program are between these two groups in terms of being disadvantaged. The logistic regression model indicates that dejection and dissatisfaction in social relationships have the strongest relations to considering leaving school but the connection can be found in almost all of the variables investigated and the results are statistically significant. Dejection and the weekly usage of alcohol is pronounced on female respondents while dissatisfaction in social relationships is emphasized on male respondents. Disadvantage is clearly more accumulated on young people who consider school leaving than on youngsters who believe that they will graduate.

Keywords: dropping out of a vocational high school, youth, disadvantage, accumulation of disadvantage.

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällys

1.	Johdanto.....	1
2.	Ammattikoulun keskeyttäminen ja huono-osaisuus nuorilla.....	3
2.1	Nuoruus elämänvaiheena.....	4
2.2	Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen.....	7
2.3	Huono-osaisuus ammattikoulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla.....	12
2.3.1	Lapsuudenperheen yhteys kouluttamattomuuteen ja huono-osaisuuteen.....	15
2.3.2	Kouluttamattomuus ja huono-osaisuus.....	17
2.3.3	Huono-osaisuuden kasautuminen.....	19
3.	Tavoitteet ja menetelmät.....	21
3.1	Tutkimuskysymykset ja tavoitteet.....	21
3.2	Aineisto.....	22
3.3	15–19-vuotiaat vastaajat aineistossa.....	24
3.4	Tutkimuksen etiikka.....	25
3.5	Analyysimenetelmät.....	27
3.5.1	Huono-osaisuuden tekijät: selittävät muuttajat.....	29
3.5.2	Huono-osaisuuden kasautuminen.....	33
4.	Tutkimustulokset.....	34
4.1	Kuvailevat tulokset.....	34
4.2	Huono-osaisuuden tekijöiden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen.....	42
4.3	Regressiomallit sukupuolittain.....	45
4.4	Huono-osaisuuden kasautumisen yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen.....	47
5.	Johtopäätökset ja tutkimuksen arviointia.....	50
5.1	Koulun keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsijoilla enemmän huono-osaisuuden ilmenemistä valmistumiseen uskoviin verrattuna.....	50
5.2	Masentuneisuus, tyytymättömyys sosiaalisiin suhteisiin ja viikoittainen alkoholinkäyttö eniten yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen.....	53
5.3	Huono-osaisuus on koulun keskeyttämisen harkitsijoilla selkeästi kasautunutta.....	56
5.4	Tutkimuksen arviointia.....	58
6.	Lopuksi.....	63
	LÄHDELUETTELO.....	66
	LIITTEET.....	73

Taulukot

Taulukko 1. Usko valmistumiseen sukupuolen ja kotona puhutun kielen mukaan.....	25
Taulukko 2. Huono-osaisuuden tekijöiden näyttäytyminen valmistumisuskon mukaan, kaikki 15–19-vuotiaat vastaajat.....	35
Taulukko 3. Huono-osaisuuden näyttäytyminen sen mukaan, harkitseeko nuori koulun jatkamista, alan vaihtoa vai keskeyttämistä.....	37
Taulukko 4. Huono-osaisuuden tekijät sen mukaan, harkitseeko nuori koulun jatkamista, alan vaihtoa vai keskeyttämistä. 15–19-vuotiaat vastaajat kotona puhutun kielen mukaan.....	40
Taulukko 5. Huono-osaisuuden tekijöiden ja taustamuuttujien yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla.....	43
Taulukko 6. Huono-osaisuuden tekijöiden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla, erikseen miehillä ja naisilla.....	46
Taulukko 7. Huono-osaisuuden tekijöiden kasautuminen erikseen valmistumiseen uskovilla ja keskeyttämistä harkitsevilla yhteensä.....	48
Taulukko 8. Huono-osaisuuden kasautuminen keskeyttämistä harkitsevilla sukupuolittain.....	49
Taulukko 9. Huono-osaisuuden kasautuminen koulun keskeyttämistä harkitsevilla kotona puhutun kielen mukaan.....	50
Taulukko 10. Muuttujien jakaumat. Kaikki 15-19-vuotiaat vastaajat ja erikseen valmistumisuskon mukaan.....	73

Kuviot

Kuvio 1. Huono-osaisuuden kasautuminen 15–19-vuotiailla valmistumiseensa uskovilla (N = 9795) ja keskeyttämistä harkitsevilla (N = 83) opiskelijoilla.....	74
---	----

1. Johdanto

Tutkin pro gradu -tutkielmassani huono-osaisuutta ja sen kasautumista ammatillisen koulutuksen keskeyttämisestä ja alan vaihtamista harkitsevilla 15–19-vuotiailla nuorilla. Aineistona käytän Amisbarometri 2015 -aineistoa, joka on valtakunnallisesti kerätty kvantitatiivinen aineisto toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoilta. Aineisto antaa kattavan kuvan toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Suuri osa ammatillisen koulutuksen nuorista opiskelijoista on aineiston mukaan terveitä ja hyvinvoivia monella eri elämän osa-alueella, mutta aineisto antaa mielenkiintoisen näkökulman myös mahdollisessa syrjäytymisriskissä olevien nuorten elämään, sillä osa aineiston nuorista harkitsee kokonaan koulutuksen keskeyttämistä.

Nuorten syrjäytyminen on ollut julkisessa keskustelussa esillä huomattavan paljon viime vuosina presidentin puheita myöten (Tuuri & Martikainen 2018). Syrjäytymisen on todettu tutkimuksissa olevan ylisukupolvista ja syrjäytymisen merkkien ilmenevän yksilön kohdalla usein jo lapsuudessa (Myrskylä 2012, 7; Kivelä & Ahola 2007, 17). Toisaalta syrjäytymisen käsitettä on moitittu sen epämääräisyydestä (Sandberg 2015, 2, 81–86). Yhteistä eri määritelmille on jostain ulkopuolella oleminen: yhteiskunnasta, yhteisöistä, ”normaalista”. Jorma Sipilä (1984) kuvaa syrjäytymisen merkitsevän yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkenemistä.

Syrjäytyneiden nuorten lukumäärä vaihtelee eri keskusteluissa sen mukaan, mitä pidetään syrjäytymisen määritelmänä. Syrjäytymiselle ei ole vakiintunutta määritelmää. Myrskylä (2012) luokittelee Tilastokeskuksen julkaisussa syrjäytyneiksi nuoriksi 15–29-vuotiaat työvoiman ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Vuonna 2010 heitä oli yhteensä 5 % kaikista saman ikäisistä. Näistä syrjäytyneistä taas noin 40 % oli ilmoittautunut työttömiksi työnhakijoiksi, mutta 60 % oli kokonaan työvoiman ulkopuolella olevia. Määrällisesti tämä tarkoittaa noin 30 000 nuorta. Myrskylän (2012, 2) mukaan tämä on huolestuttavaa, sillä nämä 30 000 nuorta eivät ole minkään työvoimatoimiston palvelun piirissä, josta he voisivat saada ohjausta tai tukea koulutukseen tai työmarkkinoille pääsemisessä. Vuonna 2010 kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä nuorista oli miehiä, ja erityisesti muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat nuoret miehet korostuivat syrjäytyneiden ryhmässä. Kaiken kaikkiaan syrjäytyneistä joka neljäs oli vuonna 2010 maahanmuuttajataustainen. Syrjäytyminen on siis sukupuolittunut ongelma, mutta myös maahanmuuttajien kotouttamispolitiikkaan kytkeytyvä teema.

Työelämään kiinnittyminen on nykyään Suomessa miltei mahdotonta ilman vähintään toisen asteen koulutusta. Suurin osa hankkii vähintään toisen asteen koulutuksen, jolloin pelkän perusasteen varassa on erittäin vaikeaa vakiinnuttaa työmarkkina-asemaa. Alhainen koulutustaso on keskeinen työttömyyden selittäjä nuoruudessa. (Kestilä & Martikainen & Sipilä 2011, 131.) Kaikki nuoret eivät kuitenkaan syystä tai toisesta hakeudu toiseen asteen koulutukseen, ja tätäkin suurempi ongelma ovat suuret koulutuksen keskeyttämisprosentit erityisesti ammatillisen koulutuksen puolella. Lukuvuonna 2015/2016 nuorille suunnatussa ammatillisessa koulutuksessa koulutuksen keskeytti kokonaan 6,5 % opiskelijoista. Lukiossa keskeyttäminen on harvinaisempaa: vain 1,4 % lukio-opiskelijoista keskeytti opiskelun kokonaan samana vuonna. (SVT 2018.) Vaikka osa koulutuksen keskeyttäjästä jatkaakin myöhemmin opiskelua, vuonna 2010 Suomessa asuvista 30-vuotiaista joka viidennellä miehellä ja joka kymmenennellä naisella oli vain perusasteen koulutus (Myrskylä 2012, 8).

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista on vakiintunut käsite NEET, englanniksi Not in Education, Employment or Training (Furlong 2006, 553–567; Pemberton 2008, 243) Nuorisotutkimusseura toteutti vuonna 2017 tutkimuksen, jossa selvitettiin NEET-nuorten arvoja, asenteita ja kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan ja yhteiskunnan tilasta. Tutkijat vertasivat näitä vastauksia Nuorisobarometrin 2017 perusjoukkoon. Tässä tutkimuksessa nuorten huono-osaisuuden syvyys ja kokonaisvaltaisuus ilmenivät selkeästi. NEET-nuoret voivat huonommin ja näkivät tulevaisuutensa ja yhteiskunnan tilan kaikilla tutkielman osa-alueella huonompana kuin muut nuoret. (Gretschell & Myllyniemi 2017, 4.) Tämän tutkimuksen tulokset ovat oman tutkielmani lähtökohta: aion tutkia sitä, miten huono-osaisuus näyttäytyy toisen asteen koulutuksen keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla, ja onko huono-osaisuus heillä kasautunutta. On kuitenkin todettava, etteivät kaikki työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ole tietenkään syrjäytyneitä eikä koulun keskeyttäminen ole aina nuoren kohdalla huono päätös. Osa hakeutuu myöhemmin toiseen koulutukseen ja saattaa käyttää väliajan hyödyksi esimerkiksi työskentelemällä. (Kivelä & Ahola 2007, 17.) Kaikilla tilanne ei ole kuitenkaan yhtä hyvä, vaan koulutuksen keskeyttämiseen voi kytkeytyä erilaisia ongelmia.

Koska itse syrjäytymisen käsite on epämääräinen ja tulkinnat syrjäytymisestä vaihtelevat (Sandberg 2015, 2, 81-86), tulen käyttämään tässä tutkielmassani termiä huono-osaisuus ja sen kasautuminen. Huono-osaisuuden käsite on yhtä lailla laaja kuin syrjäytymisenkin, mutta käsittän tässä tutkimuksessa huono-osaisuuden erilaisten ulottuvuuksien kautta Urho Rauhalan (1988) tapaan. Huono-osaisuuden ulottuvuuksien tarkastelu antaa mahdollisuuden jäsentää huono-osaisuutta tutkimuksen kohteena. Kuten Liisa Larja (2013) toteaa, niin ”nuorten oloja ei kuvata pelkän

työttömyysasteen avulla”. Samoin nuoren oloja ei voi kuvata myöskään sen perusteella, onko hänellä koulutusta vai ei. Koulutuksen ja työn ulkopuolella oleva nuori saattaa itse kokea elämänsä mielekkääksi, eikä miellä itseään syrjäytyneeksi. ”Määritelmällisesti syrjäytyneiden” joukossa on myös esimerkiksi pääsykokeisiin valmentautuvia nuoria, pimeää työtä tekeviä nuoria ja valmentautuvia urheilijoita (Myrskylä 2012, 3). Tutkimuskirjallisuus tuo kuitenkin esiin, että kouluttamattomilla nuorilla on usein elämässään haasteita, kuten mielenterveysongelmia (Paananen & Ristikari & Merikukka & Rämö & Gissler 2012, 12). Syrjäytymistä taas on kuvattu ketjuksi, jossa useat huono-osaisuuden ulottuvuudet kasautuvat ja vaikeuttavat vähitellen elämänhallintaa (Lämsä 2009). Mielestäni on tärkeää tutkia, minkälaista huono-osaisuutta on kasautunut ammattikoulussa oleville nuorille. Tiedon avulla ongelmia voidaan tunnistaa nuorilla ajoissa, sekä kohdistaa tukipalvelut ammattikoulussa ja muualla eniten tukea tarvitseville nuorille.

Huono-osaisuuden kasautumista ja nuorten syrjäytymistä on tutkittu paljon, mutta omasta tutkimuksestani tekee ajankohtaisen ja aiheellisen tutkittava joukkoni: ammatillisen koulun opiskelijat ja erityisesti koulutuksen keskeyttämistä ja alan vaihtamista harkitsevat nuoret. Vaikka tutkimusta toisen asteen koulutuksen keskeyttäneistä nuorista ja heidän hyvinvoinnistaan on tehty Suomessa jonkin verran, ei huono-osaisuuden ja sen kasautumisen yhteyttä koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen käsittelevää tutkimusta ole juurikaan tehty. Ammatillisen koulutuksen leikkaukset ja ammatillisen koulutuksen reformi ovat muuttaneet ammatillisen koulutuksen muotoa ja toimintatapoja. Tutkimukseni antaa ajankohtaista tietoa ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä ja alan vaihtamista harkitsevista 15–19-vuotiaista nuorista, jota pohdin tutkielmani lopussa suhteessa ammatillisen koulutuksen muutokseen.

2. Ammatilliskoulun keskeyttäminen ja huono-osaisuus nuorilla

Tässä luvussa tarkastelen tutkielmani keskeisiä käsitteitä ja teemoja kirjallisuuden ja aiemman tutkimuksen kautta. Käyn ensin läpi nuoruutta elämänvaiheena, jonka jälkeen esittelen aiempaa tutkimusta ammatilliskoulun keskeyttämisestä. Tämän jälkeen tarkastelen huono-osaisuuden kasautumista nuorilla, ja sen yhteyttä koulutuksen keskeyttämiseen. Tutkielmani on orientoitunut suomalaisen ammatillisen koulutuksen käyviin nuoriin, jonka vuoksi perehdyn kirjallisuuskatsauksessa enimmäkseen suomalaisiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen aiheesta.

2.1 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruus määritellään usein siirtymävaiheeksi lapsuudesta aikuisuuteen, mutta se on kuitenkin oma elämänvaiheensa, jolloin nuori kasvaa ja muuttuu niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Nuoruusiässä ihminen etsii ja selkiyttää oman elämänsä merkitystä. Käsitys nuoruudesta elää ajassa ja kulttuurin mukana, ja länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa nuoruus kestää huomattavan pitkään. Pidentyneet ammattiin kouluttautumisaajat, median luoma kuva nuoruuden kaikkivoipaisuudesta sekä työmarkkinoiden epävarmuus pitkittävät kaikki osaltaan nuoruutta. Pätkätöiden lisääntyminen tekee paikoilleen asettumisen ja ”oman paikan” löytämisen nykynuorille haastavaksi, mikä osaltaan aiheuttaa sen, että nuorille tyypillinen elämäntapa pitkittyy. (Aaltonen & Ojanen & Vihunen & Vilén 2003, 13–17.)

Nuoruus ajanjaksona voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: varhaisnuoruus noin 11–14-vuotiaana, keskinuoruus noin 15–18-vuotiaana ja myöhäisnuoruus noin 19–25-vuotiaana (Aaltonen ym. 2003, 18). Nuorisolaissa (Nuorisolaki 21.12.2016 1285/2016) nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita, ja Myrskylä (2012) käsittää nuoriksi 15–29-vuotiaat, joten määritelmät nuoruuden ikävuosista vaihtelevat. Asiaa monimutkaistaa se, että nuoruus elämänvaiheena on erilainen jo eri Euroopan maiden välillä. Suomessa on ollut pitkään tyypillistä itsenäistyä melko varhain, kun taas esimerkiksi Espanjassa on tyypillistä asua lapsuudenkodissa melkein 30-vuotiaaksi asti. Sen sijaan yhteistä Euroopan maiden nuoruudelle on, että ensimmäisen avioliiton solmimiskä sekä ensimmäisen lapsen saanti-ikä on noussut kaikkialla. (Helve 2002, 74–75.) Omassa tutkielmassani tulen keskittymään 15–19-vuotiaisiin nuoriin.

Nuoruuteen kuuluvat lukuiset roolimutokset, jotka nuori käy läpi. Tärkeitä kehityskulkuja ovat irrottautuminen lapsuudenperheestä ja aikuiselämän rooleihin valmistautuminen ja kiinnittyminen, johon kuuluu kouluttautuminen, ammatinvalinta sekä elämäntapaan ja ihmissuhteisiin liittyvät valinnat. Nämä ovat pitkälti yhteiskunnan, sen instituutioiden ja kulttuurin asettamia sosiaalisia odotuksia ja normeja. (Nurmi 1998, 256–268.) Tärkeitä muutoksen hetkiä nuoruudessa ovat niin kutsutut ”nivelpaiheet”, joiksi kutsutaan siirtymää peruskoulusta toisen asteen kouluun ja toiselta asteelta jatkokoulutukseen tai työelämään. (Mascherini ym. 2012, 112; Suurpää 2009, 6). Nämä vaiheet ovat nuorille ”kohtalokkaita hetkiä” (fateful moment), joissa onnistumisessa tai epäonnistumisessa on erityisiä seurauksia nuoren tulevaisuudelle (Giddens 1991, 112). Siirtymissä nuori joutuu kohtaamaan sen, ettei heidän elämänsä välttämättä seuraa edeltä määrättyjä uria vaan on avoinna yllättäville tapahtumille. Giddensiläinen teoria ”kohtalokkaista hetkistä” painottaa kuitenkin

lähinnä yksilön tietoista toimintaa valintatilanteissa ja yksilön mahdollisuuksia punnita valintojensa riskejä ja mahdollisuuksia, vaikka nykyisessä riskiyhteiskunnassa yhteiskuntaluokilla on myös edelleen merkityksensä yksilön elämään liittyvien valintojen kehystäjänä, samoin kuin ylipäänsä lapsuudenperheen olosuhteilla. (Kestilä & Kauppinen & Karvonen 2015, 131; Varjo & Kalalahti & Jahnukainen 2018, 20.)

Nuoruudessa ystävien ja vertaisten merkitys on itseisarvoinen. Ystävyysuhteilla on merkittävä asema nuoren persoonallisuuden ja identiteetin rakentumisessa. Nuorelle on itsetunnon kehittymisen kannalta tärkeää saada vertaisiltaan, esimerkiksi luokkatovereilta hyväksyvää suhtautumista ja positiivista palautetta. Hyväksytyksi tuleminen on yksi nuoruuteen kuuluvista perustarpeista, ja siinä missä nuoruudessa irrottaudutaan vähitellen vanhemmista, niin johonkin ryhmään kuulumisen kasvattaa nuoren itsetuntoa ja tunnetta, että hän tulee hyväksytyksi. (Aaltonen ym. 2003, 93–94, 154–157.) Koulumaailmassa hyvät kaverisuhteet ovat opintoihin vahvasti kiinnittävä tekijä, joka lisää kouluviihtyvyyttä ja auttaa jaksamaan koulussa (Souto 2014, 24). Kääntöpuolena ystävien puute, yksinäisyys, on nuoren elämässä vakava paikka. Nuoret kokevat syrjäytymisen ennen kaikkea sosiaalisen syrjäytymisen kautta, ja työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret mieltävät jopa syrjäytymisensä tärkeimmäksi syyksi ystävien puutteen. Sen sijaan sosiaalisia suhteita pidetään syrjäytymiseltä suojaavana tekijänä. (Gretschell & Myllyniemi 2017, 13–14.) Suurpää (2009, 6) painottavaa, että nuorten syrjäytymistä tutkiessa on tärkeää selvittää nuorten omaa mielipidettä ja kokemuksellista tietoa heidän tyytyväisyydestään sosiaalisiin suhteisiinsa, yhteenkuuluvuuden tunteesta ja osallisuudesta. Pelkkä instituutioihin kiinnittymiseen tai kiinnittämättömyyteen tuijottaminen ei anna kokonaisvaltaista kuvaa nuorten syrjäytymisestä.

Nuoruudessa hyvinvoinnin rakentumisessa myös vapaa-ajan harrastuneisuudella on tärkeä merkitys. Vapaa-ajan merkitys nuorilla on nykyään korostunut verrattuna menneisiin vuosikymmeniin, jolloin työelämään kiinnittyminen ja perheen perustaminen oli paljon nykyistä varhaisempaa. Vapaa-ajan viettomahdollisuudet ovat moninaistuneet. On kuitenkin tutkittu, että nuorten vapaa-ajan aktiivisuus on kasautunut samoille ihmisille, sillä esimerkiksi järjestöissä toimivat nuoret ovat myös muilla vapaa-ajan kentillä aktiivisia. Samaan aikaan osa jää jo lapsuudessa erilaisten harrastusten, erityisesti liikuntaharrastusten ulkopuolelle perheen rahatilanteeseen nähden liian kalliiden harrastusmaksujen vuoksi, vaikka rahanpuute ei ole ainoa syy miksi osa lapsista ja nuorista on passiivisia. (Suurpää 2009, 14; Hakanen & Myllyniemi & Salasuo 2019, 41, 61.) Nuoruudessa vapaa-ajanviettoon kuuluu monilla alkoholinkäyttö, mutta humalahakuinen juominen on vähentynyt nuorilla 2010-luvulla selkeästi verrattuna aiempiin vuosikymmeniin. Etenkin raittiiden poikien osuus on kasvanut selkeästi,

ja täysraittius vuonna 2015 oli tytöillä ja pojilla suunnilleen yhtä yleistä. Sen sijaan ammattikoulun opiskelijat juovat selvästi lukio-opiskelijoita enemmän. Alkoholinkäyttö onkin nuorilla polarisoitunutta – siinä missä yhä suurempi osa nuorista on nykyään täysin raittiita, osa nuorista juo edelleen viikoittain humalahakuisesti. (Myllyniemi 2015, 40–41; THL 2017.)

Suomessa nuoruus on vahvasti institutionalisoitunut elämänvaihe, sillä eri yhteiskunnan instituutiot, kuten koulut ja sosiaalitoimi, pyrkivät yhtäaikaisesti tuen ja kontrollin keinoin pitämään nuoren kiinni yhteiskunnassa. Yhden instituution pettäessä toinen yrittää ottaa nuoresta kopin. (Aaltonen 2012, 189–190.) Nuoret, kuten kaiken ikäiset ihmiset, toimivat yhteiskunnassa laajemminkin katsottuna erilaisten instituutioiden ohjailemina, mikä antaa raamit sille miten kulloisessakin tilanteessa ja sosiaalisissa suhteissa toimitaan (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 12–13.) Viime vuosien yksi merkittävistä nuoriin kohdistuvista politiikkatoimista on ollut vuonna 2013 käynnistetty nuorisotakuu, jonka tavoitteena on, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Nuoren kanssa tehdään suunnitelma, jossa tähtäimenä on työllistyminen tai koulutukseen hakeutuminen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 7.) Nämä toimet eivät kuitenkaan tavoita nuoria, jotka eivät syystä tai toisesta hakeudu TE-toimiston palveluiden piiriin. Nuorisotakuuta onkin lähdetty vuonna 2015 kehittämään siten, että painopisteenä on myös etsivän nuorisotyön ja Ohjaamoiden toiminta, jolloin pyritään tavoittamaan laajemmin vaikeassa tilanteessa olevia nuoria (Ohjaamo 2019; Valtioneuvoston kanslia 2016, 47).

Siinä missä suomalaisessa yhteiskunnassa tavanomaista institutionalisoitunutta toimintaa on nuorille koulujen käyminen ja vähitellen työelämään siirtyminen, osa nuorista ei kytkeydy näihin toimiin. Vehviläinen (1999) tarkastelee aihetta pärjäämisen kenttien käsitteellä. Nuorille tarjolla olevia pärjäämisen kenttiä ovat muun muassa koulutus, työelämä, harrastus, perhe ja muut ihmissuhteet sekä oma itse, ja nuorelle on tärkeää kokea onnistumisia jollain pärjäämisen kentällä. Jos nuori integroituu voimakkaasti koulutuksen ulkopuoliselle pärjäämisen kentälle, kuten harrastukseen tai tiettyyn kaveripiiriin, nuori ei koe välttämättä koulussa pärjäämistä tärkeänä. Jo alakoulussa alkanut epäonnistumisten kehä koulussa on voinut saada nuoren vakuuttuneeksi, ettei koulussa pärjääminen ole hänen juttunsa, ja hän etsii pärjäämisen kokemuksia muualta. Jos nuori ei integroidu mihinkään pärjäämisen kenttään, hän saattaa kadottaa elämänhallinnan, mutta esimerkiksi tiivis kaveripiiriin sitoutuminen voi pitää yllä elämänhallintaa työn ja koulutuksen ulkopuolella olemisesta huolimatta. (Vehviläinen 1999, 110–113.) Toisaalta Suurpää (2009, 13) korostaa, että nuori saattaa olla ulkoapäin tarkasteltuna huono-osainen monella elämänalueella, muttei itse kokea lainkaan tunnetta

elämänhallinnan menettämisestä ja ahdistuneisuutta siitä. Tätä voi selittää se, että ulkoa päin katsottuna koulusta ja työelämästä syrjäytynyt nuori saattaa olla vielä hyvin kiinnittynyt esimerkiksi kaveripiiriinsä, eikä kokea itse sen vuoksi olevansa syrjäytynyt.

Sanna Aaltonen (2012) on tutkinut nuorten hankalista elämäntilanteista eteenpäin pääsemistä toimijuuden käsitteen kautta. Aaltosen tutkimuksessa nuoret pääsivät perhetilanteeseen, kouluun ja ystäväpiiriin liittyvistä vaikeista tilanteista, kuten vanhemman alkoholiongelmasta, koulussa pärjäämättömyydestä ja päihteiden käyttöä suosivasta kaveripiiristä eteenpäin omalla toimijuudellaan yhteistyössä instituutioiden kanssa. Elämässä eteenpäin pääseminen on vaatinut sekä instituutioilta, kuten koululaitokselta ja sosiaalityöntekijöiltä joustavuutta ja neuvotteluhalukkuutta, että nuorilta vaativaa tunnettyötä. Toisaalta vaikeissa tilanteissa nuoret saattavat osoittaa toimijuuttaan aikuistoimijoiden ja instituutioiden silmissä holtittomalla käytöksellä, mikä voi kuitenkin nuoren silmissä olla vain looginen ratkaisu sietämättömässä tilanteessa. Nuoret voivat nähdä jotkin instituutioiden tukitoimet lähinnä negatiivisena kontrollina ja puuttumisena, kun taas jotkin positiivisena auttamisena. Aaltonen korostaa, että siksi onkin tärkeää tarjota eri instituutioissa nuorille myös toisia, vaihtoehtoisia tukimuotoja yhden tukimuodon toimiessa huonosti. (Aaltonen 2012, 188–190.)

2.2 Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen

Peruskoulun 9. luokan päättäviä nuoria oli vuonna 2012 yhteensä 61 100 ja heistä 50 % jatkoi lukiokoulutuksessa sekä 41,5 % ammatillisessa koulutuksessa. Lukiokoulutus oli naisilla yleisempää ja ammatillinen koulutus taas miehillä. 8,5 % ei taas jatkanut tutkintotavoitteista opiskelua, mutta osa heistä jatkoi peruskoulun lisäopetuksessa ns. kymppiluokalla ja osa ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa. Kokonaan koulutukseen hakematta jätti 1,7 % 9. luokan päättävistä nuorista. (SVT 2014.) Suurin osa siis haki ja pääsi johonkin koulutukseen.

Kuitenkin vuonna 2010 Suomessa asuvista 30-vuotiaista joka viidennellä miehellä ja joka kymmenennellä naisella oli vain perusasteen koulutus (Myrskylä 2012, 8). Vaikka suurin osa siis jatkaa peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutukseen, osa myös keskeyttää koulutuksen eikä välttämättä jatka myöhemmin lainkaan opiskelua. Lukuvuonna 2015/2016 nuorille suunnatussa tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa keskeytti kokonaan 6,5 % opiskelijoista ja vaihtoi koulutussektoria 0,8 % opiskelijoista. Kokonaan keskeyttäminen oli siis huomattavasti yleisempää

kuin koulutussektorin vaihtaminen, eli esimerkiksi ammattikoulusta lukioon vaihtaminen. Keskeyttäminen oli miehillä ja naisilla suunnilleen yhtä yleistä. (SVT 2018.) Koulun keskeyttäminen vaikuttaa olevan melko pitkälle vaikuttava ratkaisu, sillä pelkän perusasteen varassa olevista työttömistä ja koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella olevista 15–29-vuotiaista nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Koulutuksen suorittamisen todennäköisyys muuttuu sitä pienemmäksi, mitä kauemmin nuori on syrjäytyneenä (Myrskylä 2012, 8.)

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä Suomessa pyritään ja on pyritty ehkäisemään erilaisilla hankkeilla. Vuosina 2011-2014 toteutettiin osana koulutustakuuta opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja koulutuksen järjestäjien yhteishanke: ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Vuonna 2013 ohjelmassa oli mukana 24 hanketta. Toimenpidekokonaisuuksina oli muun muassa opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollon ennakoivien ja nykyistä yksilöllisempien toimintamallien kehittäminen, pedagogisten ratkaisujen ja ohjaukäytäntöjen kehittäminen, kun opiskelija suorittaa tutkintoa osissa sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, jolla pyritään lyhentämään opintoaikoja. (Vehviläinen 2014, 7.) On hieman ristiriitaista, miten hankkeet ovat lopulta vaikuttaneet. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on vähentynyt vuoteen 2016 asti jatkuvasti, mutta lukuvuonna 2016-2017 keskeyttämisluvut ovat taas kasvaneet aiempiin vuosiin verrattuna (Pensonen & Ågren 2018, 45; SVT 2019).

Ammatillista koulutusta eniten Suomessa on viime vuosina muuttanut ammatillisen koulutuksen uudistus, eli niin kutsuttu ”amisreformi”. Ammatillista koulutusta alettiin järjestämään uudella lainsäädännöllä vuoden 2018 alusta. Suurimpia muutoksia reformin myötä on aiempaan verrattuna, että opiskelussa painotetaan entistä enemmän työpaikoilla oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja sekä opintoihin on mahdollista hakeutua ympäri vuoden. Ammatillisen koulutuksen rahoitus, järjestäjästruktuurit ja tutkintojärjestelmä ovat muuttuneet reformin myötä. Merkittävä uudistusta aikaansaava tekijä on koulutukseen käytettävän rahoituksen väheneminen, jonka myötä koulutusta on ollut pakko alkaa järjestää kustannustehokkaammalla tavalla, vaikkakin uudistusta perustellaan myös muuttuvilla työelämän tarpeilla. Amisreformin tavoitteena on vähentää nuorten syrjäytymistä etenkin sillä, että koulutukseen on mahdollista hakeutua ympäri vuoden. Myös yksilöllisten opintopolkujen ja opintojen henkilökohtaisen suunnittelun toivotaan motivoivan opiskelijoita kiinnittymään opintoihin, jolloin keskeyttämiset vähenisivät. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019: Ammatillisen koulutuksen reformi.)

Vaikka tutkielmani aihe on ammattikoulun keskeyttäminen, on olennaista selventää myös syitä, miksi nuoret eivät lainkaan pääse tai hakeudu toisen asteen koulutukseen, sillä aiheet liittyvät läheisesti toisiinsa. Aiemmassa tutkimuksessa (Pirttiniemi, 2000) on korostettu sitä, että ongelma ei ole niinkään toiseen asteen koulutukseen hakemattomuus, sillä suurin osa ikäluokasta hakee toisen asteen koulutukseen. Suurempi ongelma on, että osa hakijoista ei pääse kouluun heikkojen arvosanojen vuoksi. Peruskoulussa viihtymisen ja koulussa menestymisen on tutkittu kytkeytyvän toisiinsa merkitsevällä tavalla. Viihtyminen on tyypillisesti pojilla heikompaa: heillä on vähemmän ystäviä ja heitä kiusataan tyttöjä enemmän sekä heidän suhtautumisensa opettajiin on kielteisempää. Tämä vaikuttaa heikentävästi arvosanoihin, joka taas vaikeuttaa toisen asteen koulutukseen pääsemistä. Tärkeä ero toisen asteen kouluun päässeillä ja ulkopuolelle jääneillä on oma käsitys siitä, miten tärkeää yläasteella opiskelu on tulevaisuuden kannalta. Toiset nuoret eivät koe menestymistä peruskoulussa tärkeänä, mikä näkyy koulutuksen ulkopuolelle jäämisenä, vaikka olisi hakenutkin koulutukseen. (Pirttiniemi 2000, 113-114.) Tähän vaikuttanee osaltaan kotoa saatu malli koulussa pärjäämisen tärkeydestä.

Sosioekonomisista tekijöistä Pirttiniemen (2000) tutkimus löytää vanhempien/vanhemman työttömyyden sekä yksinhuoltaja- tai uusperheessä elämisen olevan tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä toisen asteen koulutukseen pääsemättömyydessä. Erityisesti perhetausta korostuu tyttöjen kohdalla: yksinhuoltajaäitien ja työttömien äitien tyttäriillä on muita oppilaita enemmän vaikeuksia koulussa ja he epäonnistuvat muita useammin yhteishaussa. Nuoren vanhempien tulotasolla ei taas vaikuttaisi olevan yhteyttä siihen, pääseekö nuori toisen asteen koulutukseen vai ei. Suomessa toisen asteen koulutuksen maksuttomuus on luultavasti syynä tähän. (Pirttiniemi 2000, 116-117.) Taloudelliset tekijät voivat tulla haasteeksi siinä vaiheessa, kun nuori on jo päässyt ammattikouluun. Opiskelijalle tulee kuluja pakollisista opiskeluun liittyvistä hankinnoista, kuten oppimateriaaleista, tietokoneesta ja työvaatteista. Nämä kustannukset muodostuvat vähävaraisille perheille haasteeksi, ja usein opiskelusta aiheutuvat kustannukset tulevat perheille yllätyksenä. (Pentikäinen & Luomala & Euro 2017, 163.) Vuoden 2017 nuorisobarometrin vastaajista tutkintoon johtavan koulutuksen keskeyttäneistä 10 prosenttia koki, että rahan puute oli vaikuttanut keskeyttämiseen erittäin paljon tai melko paljon (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 46-47).

Kouluun kyllästymistä on kutsuttu termillä ”kouluallergia”. Jatkuva epäonnistuminen ja pärjäämättömyys voi johtaa turhautumiseen ja jopa vihamielisyyteen koulussa käyntiä kohtaan, joka voi johtaa koulun keskeyttämiseen ja myöhemmin työttömyyteen ja syrjäytymiseen. (Takala 1992, 33-38.) Tällöin ongelmiin puuttuminen esimerkiksi vasta peruskoulun viimeisellä luokalla voi olla

riittämätöntä, sillä arvosanoja ei ehdi parantaa riittävästi yhden lukuvuoden aikana päästäkseen toivomalleen toisen asteen koulutuslalle. (Kivelä & Ahola 2007, 113) Ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen olisi tärkeää jo paljon aiemmin koulu-uralla. Koulun keskeyttämisestä voi muodostua nuorelle varsinainen kierre. Nuori haluaa vaihtaa alaa ja aloittaa uudet opinnot aina vain uudestaan, mutta kohtaa samat ongelmat opiskelussa ja elämässä toistuvasti. Koulunkäyntiä varjostaa tällöin usein kielteiset kokemukset peruskoulusta, kuten oppimisvaikeudet ja kiusatuksi tuleminen ja siitä seuranneet masennus ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Kiusatuksi tuleminen itsessään aiheuttaa vastenmielisyyttä koulussa käyntiä kohtaan, vaikka muuten pärjäisi koulussa hyvin eikä muuta syytä ”kouluallergiaan” olisi (Kuronen 2011, 81; Souto 2014, 22.) Anne-Mari Soudon (2014, 25) haastattelemista nuorista monilla oli kokemuksia syrjään jäämisestä, jos he eivät täyttäneet sukupuoleen, seksuaalisuuteen, tyyliin tai kuluttamiseen liittyvää yhdenmukaisuuden vaatimusta. Souto väittääkin, että ammatillisen koulutuksen kentällä korostuu vaade yhdenmukaisuudesta, joka on haaste ”muottiin sopimattomille” nuorille. Tämä aiheuttaa taas osalle nuorista vastenmielisyyttä koulussa käyntiä kohtaan.

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisten syyksi on löydetty yksilöstä, koulusta, perheestä ja ympäristöstä aiheutuvia tekijöitä (Tas & Selvitopu & Bora & Demirkaya 2013, 1563). Aiemmassa tutkimuksessa keskeyttämisen syinä on pidetty väärää alavalintaa, masennusta, motivaation puutetta ja yleisesti nuoren elämäntilannetta. Keskeyttäminen voi johtua myös nuoren vääristyneistä odotuksista ammatillisia opintoja kohtaan. Moni lukuaineita kavahtava nuori päätyy ammatilliseen koulutukseen siinä toivossa, ettei ammattikoulussa tarvitsisi ollenkaan opiskella lukien ja kirjoittaen. Kuitenkin myös ammattikoulussa opiskeluun tarvitaan perinteisiä opiskelutaitoja ja pitkäjänteisyyttä. (Kivelä & Ahola 2007, 40–41.) Väärät odotukset opiskelua kohtaan ja sitten koulussa vastaan tulevan todellisuuden yhteentörmäys voi siis aiheuttaa sen, ettei opiskelu ammattikoulussa tunnukaan mielekkäältä. Jahnukainen (1997) on tutkinut aiemmin peruskoulussa erityisluokalla olleiden myöhempää elämäntilannetta, ja havainnut että tutkituista erityisluokalla olleista vain noin 40 % oli saavuttanut ammatillisen pätevyyden 10 vuotta peruskoulun jälkeen. Ammatikoulun keskeyttäminen oli hyvin yleistä tässä ryhmässä, ja ongelma ei siis ollut se, etteivät nuoret olisi hakeneet lainkaan kouluun. Suurin osa nuorista hakeutui kouluun, mutta noin puolet keskeytti koulutuksen, useimmiten jo ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Keskeyttämisen syitä oli muun muassa väärä alavalinta, ongelmat opettajan kanssa, rahaongelmat ja sairaus. (Jahnukainen 1997, 187.)

Alavalinnan vaikeuteen voi vaikuttaa paljolti puuttuva tuki lähipiiristä sekä perheen koulutuksellisen pääoman puute, jolloin nuori ei saa tarpeeksi tukea alavalinnan pohdiskelulle ja valitsemiselle kotoa,

vaikka toisaalta nuoren olisi hyvä saada tehdä valintansa tarpeeksi itsenäisesti eikä liikaa vanhempiensa ”painostamana”. Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu myös mielenterveysongelmien, yksinäisyyden ja ongelmallisten kotilojen yhteyttä koulutuksen keskeyttämiseen ja poissaoloihin. Nuorten parissa työskennelleet ohjaajat ja etsivän nuorisotyön tekijät ovat kuvanneet väärän alavalinnan olevan vain yksi syy, joka löytyy toisinaan kouluongelmien taustalta, mutta usein syynä ovat masennus, uniongelmat, päihteidenkäyttö ja yleinen elämänhallinnan puute. Vaikeudet koulunkäynnissä ovat vain oire näistä vaikeuksista ja syy löytyy taustalta. (Jahnukainen 1997, 87; Kivelä & Ahola 2007, 124–126; Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 48.)

Komonen (1997) on tutkinut ammattikoulun keskeyttäjiä ja löytänyt keskeyttäneiden koulutuselämäkerroista kolme koulunkäyntityyppiä: koulunkäynnin sietäjät, pettymyksistä selviytyjät, ja identiteetiltään epävarmat. Koulunkäynnin sietäjät kokivat koulunkäynnin vapauttavana laitoksena, jossa käytiin vain pakon vuoksi. Ammattikoulussa opiskelu päättyi keskeyttämiseen, ja jos nuori päätyikin uudelle alalle, koulu käytiin loppuun hammasta purren. Pettymyksistä selviytyjien ryhmässä korostuivat nuoret, jotka olivat olleet koulu-urallaan yksinäisiä kapinallisia, häiriköitsijöitä. Ammattikoulu päättyi keskeyttämiseen, mutta sen jälkeinen työnteko ohjasi nuoria ammatinvalinnassa ja lopulta he päätyivät opiskelemaan mielenkiintoista alaa ja heille kehittyi vahva opiskelijaidentiteetti. Kolmanteen ryhmään kuului koulunkäyntiin passiivisia ja masentuneita nuoria, joiden toimintaa kuvasi identiteetikriisi. Identiteetiltään epävarmat pojat ajalehtivät koulutuksesta toiseen, tehden valintoja vailla selkeää ammatillista orientaatiota. (Komonen 1997, 96–98.)

Anne-Mari Soudon (2014, 20–32) mukaan ammattikoulun keskeyttämisluvut kertovat ammatillisen koulutuksen vaatimusten ja nuorten kohtaamattomuudesta. Ammatillisessa koulutuksessa painotetaan työelämälähtöisyyttä, johon kuuluu yksilön kyky elämänhallintaan, itsensä johtamiseen, sosiaalisuuteen ja täsmällisyyteen. Liit vaatimukset ohittavat sen, että nuoret ovat vielä kasvuiässä ja heillä korostuu tarve saada aikuisilta ohjausta ja tukea sekä kuulua ryhmään, eikä kaikilla nuorilla ole vielä valmiuksia itseohjautuvuuteen. Toisaalta työelämälähtöisellä koulutuksella pyritään myös ehkäisemään koulun keskeyttämistä, sillä tekemispainotteinen opiskelumuoto sopii sellaisille nuorille, jotka eivät viihdy pelkkien kirjojen parissa. Vaatimus oma-aloitteisuudesta ja itseohjautuvuudesta konkretisoituu myös opiskelijapalveluiden saatavuudessa, mikä johtaa siihen, että ne nuoret jotka tarvitsisivat opiskelijapalveluita eniten, eivät niitä saa jos eivät itse niihin hakeudu.

Soudon (2014, 26–27) haastattelemista koulun keskeyttäneistä nuorista harva oli ollut yhteydessä opinto-ohjaajaan ennen keskeyttämispäätöstä, sillä nuoret kokivat ohjaajalta avun pyytämisen liian korkeana kynnyksenä. Heillä oli myös aiemmalta koulu-uralta kielteisiä kokemuksia opinto-ohjauksesta. Nuoret kokivat myös muun koulun henkilökunnan hankalasti lähestyttävänä, kun heillä oli itsellään henkilökohtaisia ongelmia, jotka haittasivat opiskelua. Samasta ilmiöstä kertoo Nuorisobarometrin 2017 tulokset, joiden mukaan 14 prosenttia koulutuksen keskeyttäneistä nuorista koki opinnoissa saatavan tuen puutteen vaikuttaneen melko tai erittäin paljon keskeyttämispäätökseen (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 47). Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu, että ammatillisen koulutuksen keskeyttäjät eivät olleet kokeneet tarpeelliseksi hakea neuvontaa opiskelijapalveluista eikä moni ollut edes tietoinen saatavilla olevasta tuesta. Moni koki myös opettajien olleen jossain määrin epäreiluja tietyissä käytännöissä, mikä vaikutti keskeyttämispäätökseen. (Tas ym. 2013, 1563.)

2.3 Huono-osaisuus ammattikoulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla

Huono-osaisuus ja syrjäytyminen ovat toisiaan lähellä olevia käsitteitä. Useat tutkivat tuovat esiin, että juuri huono-osaisuuden kasautuminen johtaa syrjäytymiseen, vaikka yhden huono-osaisuuden ulottuvuuden ilmeneminen elämässä ei vielä horjuttaisi elämänhallintaa (Karvonen & Kestilä 2014, 172–173; Berg & Huurre & Kiviruusu & Aro 2011, 168). Kestilä ym. (2015, 118) kuvaavat elämänhallinnan yksilön kyvyksi ottaa vastuuta elämästään ja sen useista eri toiminta-alueista, jolloin puutteellinen elämänhallinta näkyy ongelmina hyvinvointiin liittyvien tarpeiden tyydyttämisessä. Samasta ilmiöstä kuin huono-osaisuuden kasautuminen puhutaan tutkimuskirjallisuudessa myös käsitteellä hyvinvoinnin vajeiden päällekkäisyys. Huono-osaisuuden voikin kuvata olevan hyvinvoinnin vastapuoli: samoja ilmiöitä, mitä selvitetään hyvinvoinnin tutkimuksessa, kuten terveyttä, toimeentuloa ja sosiaalisia suhteita, selvitetään myös huono-osaisuuden tutkimuksessa mutta käänteisinä. (Kauppinen & Saikku & Kokko 2010, 243–246).

Päädyin käyttämään tutkielmani analyysissä termiä huono-osaisuus ja sen kasautuminen, vaikka alkuperäinen kiinnostukseni oli tutkia nimenomaan nuorten syrjäytymistä. Kun löysin Amisbarometri-aineiston, ajattelin kohdistaa kiinnostukseni termiin ”syrjäytymisriski”, sillä vielä koulun penkillä olevat nuoret eivät ole vielä yleisimpien määritelmien mukaan syrjäytyneitä, jos syrjäytyneiksi nuoriksi katsotaan täysin työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret. Useat tutkijat

korostavat, että toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen on keskeinen syrjäytymisriski, sillä ilman toisen asteen koulutusta jääminen on keskeinen työttömyyden selittäjä nuoruudessa, jolloin nuori on vaarassa syrjäytyä laajemminkin yhteiskunnasta. Koulutuksen keskeyttänyt ja ilman työtä oleva nuori on esimerkiksi Myrskylän (2012) määritelmän mukaan syrjäytynyt. Voisi siis sanoa, että koulutuksen keskeyttämistä harkitseva nuori on potentiaalisessa syrjäytymisriskissä.

Syrjäytyminen ja syrjäytymisriski ovat kuitenkin monella tapaa leimaavia käsitteitä. Niihin liittyy ajatus, että syrjäytynyt on ikään kuin ”menetetty tapaus”, lopullisesti jotenkin epäonnistunut toimimaan yhteiskunnassa yleisten normien mukaan (Sandberg 2015, 118). Nuorilla koulun keskeyttäminen ei ole kuitenkaan aina lopullinen ratkaiseva tekijä elämän suunnalle, vaan osa nuorista löytää toisen mielekkään alan ja lähtee myöhemmin opiskelemaan sitä, tai työllistyy ilman koulutusta (Furlong 2006, 565–566). Toiset taas eivät haluakaan elää elämäänsä yhteiskunnan normien mukaisesti, ja siinä missä tilastoissa nuorta voidaan katsoa syrjäytyneenä, nuori saattaa itse kokea elämänsä mielekkääksi ja tehdä juuri niitä asioita joista hän pitää, eikä kokea itseänsä lainkaan syrjäytyneeksi (Gretschell & Myllyniemi 2017, 32–36).

On myös todettu, että nuoret itse mieltävät syrjäytymisen ennen kaikkea sosiaalisen syrjäytymisen, ystävien puutteen, kautta. (Gretschell & Myllyniemi 2017, 13). Nuori ei koe itseään välttämättä lainkaan syrjäytyneeksi, vaikka hän olisi työn ja koulutuksen ulkopuolella, jos hän on tyytyväinen sosiaaliseen verkostoonsa. Aaltonen ym. (2015, 128) korostavat, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä, joten on ongelmallista kutsua heitä kategorisesti ”syrjäytyneiksi nuoriksi”. Yhtä lailla ”syrjäytymisriski” on ongelmallinen käsite. Toisilla nuorilla korostuvat erilaiset ongelmat, joiden vuoksi he eivät ole työ- ja opiskelukykyisiä, kun taas toiset nuoret ovat motivoituneita, mutta heidän elämäänsä värittää turhautuneisuus nykyiseen tilanteeseen ja vaikeuteen työ- tai opiskelupaikan saamisesta. Järvinen ja Jahnukainen (2001, 137) toteavat, että ”syrjäytyneeksi” tai ”syrjäytymisriskissä olevaksi” nuoreksi kutsuminen voi ennaltaehkäisykin nimessä toteutettuna toimia itseään toteuttavana ennusteena.

Niinpä päädyin käyttämään käsitettä huono-osaisuus ja sen kasautuminen. Useat löytämäni tutkimukset toivat esiin, että vain perusasteen varassa olevilla nuorilla on selkeästi enemmän kasautunutta huono-osaisuutta koulutetumpiin saman ikäisiin verrattuna monella elämän alueella (mm. Karvonen & Kestilä 2014; Paananen ym. 2012; Vähä-Vahe 2014). Täten otin tutkielmani lähtökohdaksi, että todennäköisesti myös koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla on enemmän kasautunutta huono-osaisuutta kuin niillä nuorilla, jotka eivät harkitse koulun keskeyttämistä.

Huono-osaisuutta on tutkittu erilaisten ulottuvuuksien kautta, jotka pyrkivät kuvaamaan monipuolisesti eri elämänlaatuun ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä (mm. Heikkilä 1990; Kauppinen ym. 2010; Kestilä ym. 2019; Ohisalo & Laihiala & Saari 2015). Niin hyvinvointia kuin huono-osaisuuttakin tulee tarkastella tutkimuksessa usealla eri ulottuvuudella eikä vain yhden mittarin kautta, sillä ihmisen hyvinvoinnin katsotaan olevan moniulotteinen kokonaisuus (Spiglitz & Sen & Fitousi 2009, 14–16). Pohjoismaisessa hyvinvoinnin tutkimuksessa pohjana on käytetty usein Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaa, jossa hyvinvoinnin ulottuvuudet ovat *having*, joka kuvaa aineellista elintasoaa, *loving*, joka kuvaa sosiaalisia suhteita, ja *being*, joka kuvaa itsensä toteuttamista ja mielekästä tekemistä. *Having* –ulottuvuuteen Allardt (1976) liittää taloudelliset resurssit, asuinolosuhteet, työllisyyden, koulutuksen ja terveyden, eli näihin lukeutuu sosioekonomiset tekijät. Nuorten hyvinvoinnin tai huono-osaisuuden tutkimisessa nuoren oman sosioekonomisen aseman tutkiminen ei ole yksiselitteistä, mutta sosiaalisen aseman mukaisia hyvinvointieroja voidaan eritellä nuorilla perheen sosiaalisen aseman, kuten vanhempien työllisyyden ja koulutustason mukaisesti. Sosiaalisen aseman vertailu eroaa siis nuorten tutkimisessa aikuisten tutkimiseen, mutta muutoin nuorten hyvinvointia ja huono-osaisuutta voidaan tutkia pitkälti samoilla mittareilla kuin aikuisia. On kuitenkin huomattava, että nuorten kohdalla hyvinvointiin paljolti vaikuttava tekijä on riippuvuus heidän vanhempinsa taloudellisesta ja emotionaalisesta tuesta. (Kestilä ym. 2019, 121–122.)

Heikkilä (1990, 220-233) on tarkastellut huono-osaisuutta köyhyyden, asumisen, työn ja työolojen, sosiaalisten suhteiden, terveyden, yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja vapaa-ajan kautta. Ohisalo ym. (2015, 438-440) ovat tutkineet ruoka-avussa käyviä ihmisiä ja löytäneet tästä joukosta kolme toisistaan erillistä huono-osaisuuden ulottuvuutta: 1. elämään tyytymättömyys ja heikko terveydentila, 2. taloudellinen huono-osaisuus sekä 3. masennus, yksinäisyys ja nälkä. Kauppinen ym. (2010, 234-250) käyttävät tutkimuksessaan huono-osaisuuden kasautumisesta työttömille luokitteluina 1. materiaallisen hyvinvoinnin ulottuvuutta, 2. terveyden ulottuvuutta, 3. psykososiaalisen hyvinvoinnin ulottuvuutta, 4. kykyä selviytyä päivittäisistä toimista 5. asuinalueen koettua turvallisuutta ja 6. mahdollisuutta vapaa-ajan toimintaan. Tutkijat (em. 2010, 238) nostavat esiin, että käytetyt indikaattorit huono-osaisuustutkimuksessa valitaan aina käytettävissä olevan aineiston ehdoilla. Käytettävissä oleva aineisto määrittää, millä mittareilla siitä on mahdollista mitata ja tutkia huono-osaisuutta. Yhtä kaikki edellä luetelluista tutkimuksista ilmenee, että huono-osaisuus nähdään tutkimuksessa moniulotteisena kokonaisuutena.

Urho Rauhala (1988, 14–31) luokittelee teoksessaan ”Huono-osaisen muotokuva” huono-osaisuuden seitsemään ulottuvuuteen: taloudellinen huono-osaisuus, sosiaalinen huono-osaisuus, vallankäytöstä ja osallistumisesta syrjäytyminen, huono-osaisuus terveyden suhteen, työmarkkinoilta syrjäytyminen, asuntomarkkinoilta syrjäytyminen ja koulutuksesta syrjäytyminen. Berg ym. (2011, 168–179) käyttävät tutkimuksessaan huono-osaisuusmittaristonsa pohjana Rauhalan (1988) luokittelua heidän soveltaessaan näitä ulottuvuuksia 9-luokkalaisten nuorten tutkimiseen. He selvittävät nuoruusiän huono-osaisuuden yhteyttä myöhempään kuolleisuuteen, ja käyttävät huono-osaisuuden ulottuvuuksien luokitteluna terveys, sosiaaliset suhteet, elämäntyyli, koulutus, sosioekonominen asema (Berg ym. 2011, 170–171.) Päädyin itsekkin käyttämään Rauhalan (1988) huono-osaisuuksien luokittelua omassa analyysissäni, joskin muokattuna Bergin ym. (2011) tutkimuksen tapaisesti, jolloin se soveltuu paremmin nuorten huono-osaisuuden tutkimiseen.

2.3.1 Lapsuudenperheen yhteys kouluttamattomuuteen ja huono-osaisuuteen

Huono-osaisuuteen liittyvät tekijät alkavat usein kasautua jo lapsuudessa, ja huono-osaisuuden on todettu ”periytyvän” (Myllyniemi & Gissler 2012, 88–89; Kestilä ym. 2015, 128–131; Lämsä 2009, 218–219). Lapsuudenperheen olosuhteiden vaikutus perheessä kasvavan nuoren nykyiseen hyvinvointiin ja myöhempään elämään on ilmeinen ja useimmiten syrjäytymisprosessin lähtöjuuret ovat jollain tavoin varhaisessa elämänvaiheessa, vaikkakin syrjäytymisprosessi voi alkaa missä vaiheessa elämää tahansa. (Paananen ym. 2012; Järvinen & Jahnukainen 2001, 133; Lundberg 1997, 829–831; Suurpää 2009, 13). On toisaalta myös huomattava, että monet nuoret pärjäävät elämässään hyvin, vaikka lapsuudenperheen olosuhteet olisivat olleet haasteelliset ja yhtä lailla ”syrjäytymisprosessi” voi katketa missä vaiheessa tahansa, vaikka lähtökohdat olisivat olleet heikot (Järvinen & Jahnukainen 2001, 135–136; Suurpää 2009, 14).

Lapsuudenperheen sosioekonomisen aseman vaikutusta nuoren elämään on tutkittu aiemmin paljon. Vuonna 2010 työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista, joilla ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta, noin puolella vanhempi/vanhemmat olivat myöskin työttömiä tai työvoiman ulkopuolisia (Myrskylä 2012, 7–8.) Vanhempien kouluttamattomuuden on tutkittu vaikuttavan monilla tavoin epäedullisesti nuoren hyvinvointiin. Erityisesti äidin alhaisen koulutustason on havaittu olevan yhteydessä nuoruuden huono-osaisuuteen, kuten mielenterveysongelmiin, huonoon terveyteen ja ystävien ja harrastusten puutteeseen ja tämä yhteys ilmenee erityisen vahvana pojilla. Naissukupuoli taas vaikuttaisi suojaavan tyttöjä äidin alhaisen koulutuksen kielteisiltä hyvinvointivaikutuksilta, vaikka kokonaisuudessaan nuoret naiset raportoivat nuoria miehiä

enemmän ongelmia hyvinvoinnissaan (Kestilä ym. 2019, 124–126, Reiss 2013, 27–29). On myös tutkittu, että lapsuudessaan tai nuoruudessa huostassa olleilla nuorilla monenlainen yhteiskunnan ulkopuolisuus, kuten asunnottomuus, on muita nuoria huomattavasti yleisempää (Myrskylä 2012, 7–8.)

Kouluttautuminen ja kouluttamattomuus on Suomessa vahvasti periytyvää. Usein kouluttamattoman nuoren vanhemmallakaan ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, kun taas korkeakoulutettujen vanhempien lapsista suurimmalla osalla on lukio- tai korkeakoulututkinto. (Paananen ym. 2012, 24–29, Myrskylä 2012, 7–8.) Erityisesti äidin koulutustasolla on havaittu useissa tutkimuksissa olevan merkittävä yhteys lapsen koulumenestykseen ja kouluttautumiseen, eräässä tutkimuksessa jopa vahvin yhteys, kun tarkastelussa oli myös kouluympäristöön liittyviä tekijöitä, kuten luokkakoko. Alueelliset erot maaseutumaisen kunnan ja kaupungin välillä eivät sinällään näyttäisi selittävän eroja lasten koulumenestyksessä, vaan eroja selittää alueellinen vaihtelu sosioekonomisissa tekijöissä, eli vanhempien työllisyydessä ja erityisesti äitien kouluttautuneisuudessa. (Savioja 2007, 146–160, Kauppinen 2006; Kestilä ym. 2019, 130–132). Sen sijaan tutkimuksella ei ole pystytty tarkalleen paikantamaan, mistä koulutuksen periytyminen oikeastaan johtuu – sivistyksellisen pääoman siirrosta perheessä, sosiaalisen tuen vaikutuksesta nuoren itsetuntoon vai kotoa saadusta mallista koulumenestyksen tärkeydestä, vai käänteisesti näiden tekijöiden puutteesta (Suurpää 2009, 13).

Perheeltä saaman sosiaalisen tuen vaikutus on kahdensuuntainen. Perheeltä saatavan tuen merkitys korostui Lämsän (2009, 219–220) tutkimuksessa niissä tilanteissa, joissa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret selviytyivät erilaisista ongelmista huolimatta, kun taas perheen ja suvun tuen puuttuminen aiheutti sen, että nuorten ongelmat pitkittyivät ja kasautuivat erilaisista sosiaalihuollon tukimuodoista huolimatta. Kivelä ja Ahola (2007, 138) toteavat, että nuorten pärjäämättömyyden taustalla ovat usein nimenomaan vanhempien elämänhallinnan ongelmat. Nuorilla itsellään löytyy halua rakentaa omaa elämäänsä, mutta puutteellinen sosiaalinen tuki voi aiheuttaa sen, ettei heillä itsellään ole keinoja tehdä loppuelämää koskevia ratkaisuja, kuten koulutuslavalintoja.

Myös taloudelliset ongelmat periytyvät vanhemmilta: suurimmalla osalla toimeentulotukea hakevista nuorista myös heidän vanhempansa ovat hakeneet toimeentulotukea. Vanhempien toimeentulo-ongelmien on tutkittu olevan suorassa yhteydessä heidän lastensa kouluttamattomuuteen, sillä vuonna 2008 tutkituista 25-vuotiaista nuorista, joiden vanhemmat olivat saaneet toimeentulotukea jossain vaiheessa nuoren elämää/lapsuutta, kolmasosalla ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa. (Paananen ym. 2012, 24–29; Kestilä ym. 2015, 129) Yhtä lailla vanhempien alhainen koulutustaso on yhteydessä siihen, että nuori saa useamman vuoden ajan toimeentulotukea (Kestilä ym. 2019, 131). Perheen

heikko taloudellinen tilanne vaikuttaa perheessä kasvavan lapsen ja nuoren elämään monilla tavoin, lähtien siitä miten taloudellisesta tilanteesta johtuva stressi vanhemmilla voi johtaa vähitellen lapsen ja nuoren mielenterveysongelmien kehittymiseen (Ristikari ym. 2018, 124; Reiss 2013, 27–29). Pienituloisilla vanhemmilla on heikot mahdollisuudet tukea nuorta taloudellisesti tarpeen vaatiessa ja heikko taloudellinen tilanne vaikuttaa myös lapsen ja nuoren harrastamismahdollisuuksiin, ja sitä kautta siihen pääseekö lapsi tai nuori osalliseksi toimintaan yhdessä ikätovereiden kanssa. Moniin harrastuksiin osallistuminen on mahdotonta vähävaraisissa perheissä kalliiden harrastusmaksujen vuoksi ja perheen tulotason onkin tutkittu olevan suorassa yhteydessä siihen, onko lapsella ylipäänsä mitään harrastusta. (Hakanen ym. 2019, 41, 61; Suurpää 2009, 14, Kestilä ym. 2015, 129.) Etenkin liikunnan harrastamisen lapsilla ja nuorilla on todettu olevan selkeässä yhteydessä perheen tulotason (Zacheus & Saarinen 2019, 109).

Mielenterveysongelmien, terveystyöskäytännön ja elintapojen on tutkittu Suomessa olevan yhtä lailla ylisukupolvista. Tupakointi ja alkoholin suurkulutus ovat yleisintä niillä nuorilla, joiden vanhemmatkin tupakoivat ja kuluttavat runsaasti alkoholia. Sama tilanne on ylipainon kehittymisen kohdalla. Nuoruuden ylipainon on tutkittu olevan myös yhteydessä vanhempien kouluttamattomuuteen. (Kestilä 2008, 96–114; Myllyniemi 2015, 40.) Etenkin äidin koulutustasolla on havaittu olevan suoraviivainen yhteys siihen, harrastaako hänen lapsensa liikuntaa ja lasten liikkumattomuus on selkeästi yleisintä kun äidillä on vain perusasteen koulutus (Zacheus & Saarinen 2019, 81.) Kuitenkin fyysiseen terveyteen liittyvät erot sosiaalisen taustan mukaan ovat lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa vielä melko vähäisiä, mutta ne kasvavat voimakkaasti siirryttäessä kohti nuorta aikuisuutta, kun erilaiset elintavat vakiintuvat (Suurpää 2009, 13; West 1997, 853–854).

2.3.2 Kouluttamattomuus ja huono-osaisuus

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista käytetään Suomessa ja kansainvälisesti termiä NEET-nuoret, joka tulee englannin kielen sanoista ”*not in education, employment, or training*”. Termi vihkiytyi yleiseen käyttöön alun perin 1990-luvun puolivälin Iso-Britanniasta, jossa julkinen valta huolestui työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista (Pemberton 2008, 243). NEET-nuoret niputetaan usein yhdeksi joukoksi, johon kohdistetaan huoli ja joiden oletetaan olevan haavoittuvaisia ja huono-osaisia. Andy Furlong (2006, 565–567) huomauttaa, että useimmilla nuorilla NEET-status on lyhytaikaista, ja useimmat pääsevät työelämään jossain vaiheessa. Toisekseen NEET-nuorien joukko on heterogeeninen. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on vaihtelevia elämäntilanteita, eikä aina tilanteeseen liity erityisiä vaikeuksia. Moni nuori valmentautuu pääsykokeisiin, hoitaa lähisukulaistaan eikä voi olla sen vuoksi työelämässä tai toimii

kolmannella sektorilla palkatta (Myrskylä 2012, 3). Tutkimusten valossa NEET-nuorilla on kuitenkin se enemmän monenlaista huono-osaisuutta keskimäärin kuin muilla nuorilla, joten huoli ei ole aiheeton. Suomalaisessa keskustelussa NEET-nuoriksi lasketaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta (em. 2012, 3).

Pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevien nuorten hyvinvointia on tutkittu Suomessa laajalti. Karvonen ja Kestilä (2014, 160-177) vertailevat Suomalaisten hyvinvointi ja palvelut (HYPA) 2004-, 2006-, 2009- ja 2013 -aineistoista pelkän perusasteen varassa olevia nuoria aikuisia (18–30-vuotiaita) korkeammin koulutettuihin nuoriin aikuisiin huomioiden neljä eri hyvinvoinnin ulottuvuutta: työ, toimeentulo, terveys ja sosiaaliset suhteet. Pelkän perusasteen varassa olevilla 18-30-vuotiailla nuorilla aikuisilla on selkeästi enemmän haasteita toimeentulossa, työllisyydessä ja terveydentilassa verrattuna saman ikäisiin koulutetumpiin nuoriin aikuisiin kaikkina tutkittuina vuosina. Pelkän perusasteen varassa olevilla oli yli nelinkertainen riski olla työttömänä, kaksinkertainen riski elää toimeentulotuen varassa ja huonon terveyden riski kaksinkertainen koulutetumpiin saman ikäisiin verrattuna. Myös yksinäisyys on yleisempää perusasteen koulutuksen varassa olevilla vuoden 2013 aineistossa, siinä missä samaa ilmiötä ei ole havaittavissa vuoden 2004, 2006 ja 2009 aineistoista. Karvonen ja Kestilä (2014, 172) nostavatkin esiin sosiaalisen syrjäytymisen olevan yksi syrjäytymisen uusi ulottuvuus.

Samanlaisia tuloksia on saatu myös THL:n Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimuksessa, jossa on seurattu viranomaisrekisterien avulla kaikkia vuonna 1987 Suomessa syntyneitä noin 60 000 lasta vuoteen 2008 saakka. Tutkimus antaa kattavan kuvan 25-vuotiaista suomalaisista vuodelta 2008. Peruskoulun jälkeinen tutkinto puuttui tuolloin noin 18 prosentilta 25-vuotiaista, ja näistä kouluttamattomista nuorista 40 prosentilla oli mielenterveysongelmia (selvitetty psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja psyykenlääkkeiden käyttöä), kaksi kertaa useammin vertailuryhmään nähden. Naisilla mielenterveysongelmat olivat tilastojen valossa selkeästi yleisempiä kuin miehillä. Niin ikään toimeentulo-ongelmat ja rikollisuus olivat huomattavasti paljon yleisempiä kouluttamattomilla 25-vuotiailla nuorilla koulutetumpiin verrattuna. (Paananen ym. 2012, 37–42.) Myös ruoka-avun hakemisen leipäjonoista on tutkittu olevan selkeästi yleisintä vain perusasteen varassa olevilla verrattuna koulutetumpiin (Kestilä & Lehtelä 2014, 274–276).

Pelkän perusasteen varaan jäämisellä on selkeä yhteys kohonneeseen työttömyysriskiin (Myrskylä 2012, 8) ja työttömien on tutkittu olevan huono-osaisempia monin tavoin verrattuna työssäkäyviin, huono-osaisuuden ollessa erityisen kasautunutta pitkäaikaistyöttömillä. Työttömillä korostuvat

taloudelliset ongelmat, joka heijastuu myös muuhun hyvinvointiin (Wadsworth & Montgomery & Bartley 1999, 1497–1498). On kuitenkin epäselvää, aiheuttaako työttömyys itsessään huono-osaisuuden kasautumista, vai onko ennemmin niin päin, että työttömyys on seurausta jo aiemmin ilmenneestä huono-osaisuudesta. (Kauppinen ym. 2010, 239–247). Esimerkiksi fyysiset ja psyykkiset ongelmat terveydessä voivat aiheuttaa sen, että työelämään kiinnittyminen on hankalaa. Lapsuudenperheen sosioekonomisella taustalla tai perheessä ilmenneillä ongelmilla, kuten vanhempien toimeentulo- tai mielenterveysongelmilla on taasen voinut olla vaikutusta nuoren mielenterveysongelmien kehittymiseen (Paananen ym. 2012, 24–29; Reiss 2013, 29). Tämä tuo esiin huono-osaisuuden kasautumisen prosessimaisen luonteen ja ylisukupolvisuuden.

2.3.3 Huono-osaisuuden kasautuminen

Huono-osaisuuden kokemukset näyttävät Suomessa kasautuvan tietyille ihmisryhmille: työttömille, pienituloisille ja niille, joiden läheiset ihmissuhteet ovat heikkoja. Kansalaisbarometri 2011 osoittaa, että noin 70 000 suomalaista tuntee itsensä usein tai jatkuvasti ulkopuoliseksi, syrjityksi tai huono-osaiseksi. Tässä tutkimuksessa selvitettiin koetun fyysisen terveyden ja toimintakyvyn, henkisen vireyden ja mielialan, sosiaalisten suhteiden ja taloudellisen tilanteen kautta huono-osaisuuden kasautumista, ja tulos oli että näistä kahdella tai useammalla osa-alueella itsensä huono-osaiseksi koki kahdeksan prosenttia suomalaisista, ja kaikilla ulottuvuuksilla huono-osaisia oli yksi prosentti suomalaisista. (Siltaniemi ym. 2011, 195.) Huono-osaisuuden kasautumista on tutkittu myös HYPÄ 2013 -aineistosta. Karvonen & Kestilä (2014, 170–171) käyttävät termiä hyvinvointivajeiden päällekkäisyys siten, että he ovat verranneet kuinka monta hyvinvointivajetta (työllisyyteen, toimeentuloon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät hyvinvointivajeet) esiintyy yhtäaikaisesti pelkän perusasteen varassa olevilla 18–30-vuotiailla nuorilla aikuisilla verrattuna koulutetumpiin saman ikäisiin. Tulokset ovat selvät: kouluttamattomista 24 prosentilla ja koulutetuista 12 prosentilla oli kolme tai useampi päällekkäinen hyvinvoinnin vaje, eli kouluttamattomilla hyvinvoinnin vajeiden päällekkäisyys oli selkeästi yleisempää. Naisilla ero oli selkeämpi ja tilastollisesti merkitsevä, joten ilmiö vaikuttaa olevan jossain määrin sukupuolittunut. Kouluttamattomista naisista 29 prosentilla esiintyi päällekkäin hyvinvoinnin vajeita kolme tai enemmän vastaavan luvun ollessa koulutetummilla naisilla 13 prosenttia.

Karvonen ja Kestilä (2014, 172–173) korostavat, että juuri hyvinvointivajeiden päällekkäisyys on yhteiskuntapoliittisesti hälyttävää, sillä monien hyvinvoinnin puutteiden yhtäaikainen esiintyminen voi johtaa elämänhallinnan ongelmiin ja siten ongelmien syvenemiseen. Syrjäytymisriskissä olevien

nuorten tai syrjäytyneiden nuorten tilanteeseen huomiota kiinnittäessä on siis riittämätöntä kohdistaa huomio vain heikkoon työmarkkina-asemaan tai toimeentuloon, mikäli tosiasiallisesti myös terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät ongelmat hallitsevat yhtäaikaaisesti nuoren elämää ja vaikeuttavat elämänhallintaa. Aaltonen ym. (2015) huomauttavat, että sanktioinnein ja kurssituksin tapahtuva työelämään aktivointi ei usein huono-osaisen nuoren kohdalla ole toimivaa, kun työelämään kiinnittymisen esteenä ovat terveyteen ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat. Avainasemassa tulisi olla nuoren hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tukeminen, jolloin erityisesti terveystalouteen pääsemisen varmistaminen olisi tärkeää. Tällä hetkellä ongelmana on erityisesti hidas pääsy mielenterveyspalveluihin. Kuntouttavalla työtoiminnalla, jolla pyritään vahvistamaan nuoren elämänhallintaa, on yhtä lailla tärkeä rooli nuoren hyvinvoinnin tukemisessa. (em. 2015, 128–133.)

Myös Berg ym. (2011, 168) korostavat sen ongelmallisuutta, jos useita huono-osaisuuden ulottuvuuksia kasaantuu yhtäaikaisesti. Useimmat ihmiset selviävät, vaikka haasteita olisi jollain hyvinvoinnin osa-alueella, mutta ongelmien kasautuessa elämänhallinta vaikeutuu ja syrjäytymiskierteestä on vaikeaa päästä pois. Nuoruuden huono-osaisuuden ja sen kasautumisen on todettu olevan yhteydessä jopa ennenaikaiseen kuolleisuuteen (Berg ym. 2011). Bergin ym. (2011, 170–174) tutkimuksessa on jaoteltu huono-osaisuuden ulottuvuudet terveydelliseen, sosiaalisiin suhteisiin liittyvään, koulutukselliseen, elämäntyyliin liittyvään ja sosioekonomiseen huono-osaisuuteen. Eniten tässä tutkimuksessa ennenaikaisia kuolemista selitti jatkokoulutus suunnitelmien puuttuminen 9-luokkalaisilla nuorilla sekä vähintään viikoittainen alkoholinkäyttö.

Bergin ym. (2011, 174) tutkimuksessa selvitettiin myös huono-osaisuuden osa-alueiden yhtäaikaisuuden yhteyttä ennenaikaisiin kuolemiin ja tulos oli, että kuolleisuuden riski oli sitä voimakkaampi, mitä useammalle ulottuvuudelle huono-osaisuus oli levinnyt. Tämä on olennainen huomio oman tutkielmani kannalta. Koska en tutki esimerkiksi työttömiä vaan vielä tutkimukseen osallistumisen kohdalla koulussa olevia nuoria, tutkittavien nuorten kohdalla ei voi puhua vielä työttömyyden vaikutuksesta heidän huono-osaisuuteensa. Sen sijaan näillä nuorilla näyttävä huono-osaisuus ja sen kasautuneisuus voi vaikuttaa siihen, etteivät he ehkä tule kiinnittymään myöhemmin työelämään ja laajemmin yhteiskuntaan. Työttömyyden kohdatessa huono-osaisuus syvenee monilla ulottuvuuksilla, varsinkin työttömyyden pitkittyessä (Kauppinen ym. 2010, 246–247).

3. Tavoitteet ja menetelmät

Tutkielman tavoitteena on selvittää huono-osaisuuden tekijöiden yhteyttä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla nuorilla. Toisekseen selvitän, onko huono-osaisuus kasautunutta koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla. Menetelminä käytän ristiintaulukointeja ja logistista regressioanalyysiä.

3.1 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

- 1) Millainen yhteys huono-osaisuuden eri tekijöillä on ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla nuorilla?
- 2) Onko huono-osaisuus kasautunutta koulun keskeyttämistä harkitsevilla 15–19-vuotiailla nuorilla?
- 3) Vaihtelevatko huono-osaisuuden ja valmistumisuskon väliset yhteydet eri sukupuolilla ja eri kieliryhmissä?

Kyseessä on poikittaistutkimus, sillä aineistosta on mahdollista kartoittaa vain vuonna 2015 kyselyyn vastanneiden kokemuksia. Kyselylomakkeella kerätty aineisto antaa kuvan ammattikoulussa olevien nuorten omista kokemuksista, ja tällä tavoin toteutettu tutkimus antaa siksi tietyllä tavalla erilaisen kuvan syrjäytymisriskissä olevista nuorista, kuin mitä pelkkä rekisteriaineistosta kerätty tieto antaa.

Analyysin kuvailevien tulosten osuudessa esittelen ristiintaulukoinneilla huono-osaisuuden eri tekijöiden ilmenemistä kolmessa eri ryhmässä: 1. opiskelijat, jotka uskovat valmistuvansa nykyisistä opinnoista, 2. opiskelijat, jotka harkitsevat alan vaihtamista, 3. opiskelijat, jotka harkitsevat koulun keskeyttämistä. Teen lisäksi näissä ryhmissä ristiintaulukoinnit erikseen vastaajien ilmoittaman sukupuolen mukaan. Aineisto antaa sukupuolen tarkasteluun mielenkiintoisen mahdollisuuden, sillä vastausvaihtoehtoina on ollut ”mies”, ”nainen”, ”muu” ja ”en halua kertoa”. Tulen tekemään tarkastelut kolmessa eri ryhmässä: ”mies”, ”nainen”, ja ”muu”, joista jälkimmäiseen olen yhdistänyt myös luokan ”en halua kertoa”. Näin saadaan tietoa siitä, onko sukupuolittain eroja huono-osaisuuden eri ulottuvuuksien kokemuksessa. Logistiset regressiomallit teen kaksiluokkaiselle selitettävälle muuttujalle: harkitseeko vastaaja koulun keskeyttämistä vai uskooko hän koulusta valmistumiseen. Menetelmä on logistinen regressioanalyysi, jossa toteutan ensin pakotetulla metodilla kaikille yhteisen mallin sukupuolen ja kotona puhutun kielen kontrolloiden. Teen lisäksi regressiomallit miehille ja naisille erikseen. Muunsukupuolisille ei ole mahdollista tehdä erillistä regressiomallia johtuen pienestä vastaajamäärästä.

Taustamuuttujina tutkielmassa on siis sukupuoli ja kotona puhuttu kieli. Opetushallituksen selvityksen mukaan sukupuoli vaikuttaa keskeyttämiseen siten, että naiset eroavat useammin miesvaltaisilta aloilta, ja miehet eroavat naisvaltaisilta aloilta, mutta muutoin miesten ja naisten opinnoista eroamisessa ei ole suurta eroa. (Pensonen & Ågren 2018, 42, 48). Sen sijaan aiemmissa tutkimuksissa (Berg ym. 2011, 74; Karvonen & Kestilä 2014, 164–166; THL 2017) huono-osaisuudesta ja hyvinvoinnista tuloksia on tarkasteltu sukupuolittain, ja tutkimukset ovat osoittaneet toistuvasti, että hyvinvoinnissa ja huono-osaisuuden ilmenemisessä on Suomessa sukupuolten välillä eroja. Karvonen ja Kestilä (2014, 164) toteavat, että hyvinvoinnin vajeiden ilmeneminen eroaa sukupuolittain merkittävästi. Tämän vuoksi koen tärkeänä ottaa sukupuolen taustamuuttujaksi tähän tutkielmaan.

Toinen taustamuuttuja on kotona puhuttu kieli, joka ilmentää pääasiassa sitä, onko nuori maahanmuuttajataustaisesta perheestä. Myös Myrskylä (2012, 2) käyttää maahanmuuttajataustan kriteerinä vieraskielisyyttä tutkimuksessaan. Myrskylän (2012, 4–5) tutkimus on tuonut esiin, että maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat erityisessä riskissä syrjäytyä Suomessa koulutuksesta ja työmarkkinoilta, ja kokonaisuudessaan Suomessa vuonna 2010 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista 15–29-vuotiaista nuorista noin joka neljäs oli maahanmuuttajataustainen. Myös Opetushallituksen selvityksen mukaan muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat opiskelijat keskeyttävät opintonsa huomattavasti suomen- tai ruotsinkielisiä useammin, ja tämän vuoksi on tärkeää tunnistaa, että vieraskieliset ovat ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen riskiryhmässä (Pensonen & Ågren 2018, 33, 48). Tämän vuoksi kotona puhuttu kieli on tärkeä taustamuuttuja tässä tutkielmassa.

3.2 Aineisto

Aineistona on Amisbarometri 2015, joka on Suomen Ammattiin Opiskelevien Liiton (SAKKI ry), Opiskelun ja Koulutuksen Tutkimussäätiön (Otus) ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä keräämä kvantitatiivinen aineisto. Otoksena on Nuorisolinjan ammatillista peruskoulutusta tarjoavien oppilaitosten opiskelijat Manner-Suomessa. Kysely on lähetetty kaikille edellä mainittua koulutusta tarjoaville oppilaitoksille Manner-Suomessa (N=105), joista 87 oppilaitoksesta on saatu vastauksia (oppilaitoksista 83 %). Vastaajia on yhteensä 20 840, jolloin kyselyn vastausprosentti on 17 %. Keruuväline on strukturoitu kyselylomake, johon on vastattu verkkolomakkeen muodossa. (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö (Otus) & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto (SAKKI ry): Amisbarometri 2015.) Vastauskato kyselyssä on melko suuri, mitä tulen pohtimaan tutkielmani

lopussa olevassa ”Tutkimuksen arviointia” -luvussa. On mahdollista, että tutkielmani kannalta oleelliset vastaajat, eli koulun keskeyttämistä harkitsevat nuoret, ovat juuri niitä jotka eivät esimerkiksi ole tulleet kouluun sinä päivänä kun kyselyä on täytetty. Kyselytutkimuksen ongelma huono-osaisuuden tutkimuksessa laajemminkin on se, että kyselyihin jättävät eniten vastaamatta sosiaalisesti ja terveydellisesti heikoimmassa asemassa olevat ryhmät (Siltaniemi ym. 2011, 16; Suurpää 2009, 12). Amisbarometri 2015 -aineiston suuren vastaajamäärän (N = 20 840) ansiosta siitä on kuitenkin mahdollista tarkastella myös koulun keskeyttämistä harkitsevia nuoria, vaikka heitä onkin aineistossa selvä vähemmistö.

Aineistossa on kysytty laajasti muun muassa nykyisistä opinnoista, koulutukseen hakeutumisesta, kokemuksista opiskelusta ja opinnoista, tulevaisuudensuunnitelmista, toimeentulosta ja terveydentilasta, hyvinvoinnista ja vapaa-ajasta. Taustamuuttujina on muun muassa vastaajan syntymävuosi, sukupuoli, kotona vanhempien kanssa puhuttu kieli sekä vanhempien koulutushistoria ja ammattiasema. (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö (Otus) & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto (SAKKI ry): Amisbarometri 2015.)

Amisbarometri 2015 -aineisto on jaettu avoimeen käyttöön yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston mukaan tästä aineistosta ei ole vielä muita julkaisuja tietoaarkistoon viitattuna, joten oma tutkielmani antaa uutta tietoa ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä ja alan vaihtamista harkitsevista nuorista. Amisbarometri -kyselystä on tietoa internetissä <http://www.amisbarometri.fi> –sivustolla, jossa voi myös tarkistella tutkimuksen tuloksia ja esimerkiksi vertailla vuonna 2015 ja vuonna 2017 kerättyjen kyselyiden tuloksia. Monimuuttujamenetelmillä tai edes ristiintaulukoinnein toteutettua tarkastelua aineistosta ei kuitenkaan [amisbarometri.fi](http://www.amisbarometri.fi) –sivustolta löydy, joten sillä tavoin tutkielmani tuottaa uutta tietoa aineistosta.

Myös kaksi vuotta myöhemmin kerätty Amisbarometri 2017 on julkaistu avoimena datana Yhteiskuntatieteellisessä tietoaarkistossa, joten olisin voinut myös tehdä analyysiin pelkkään vuoden 2017 aineistoon tai vertailla näitä molempia aineistoja keskenään. Päädyin käyttämään kuitenkin pelkkää vuoden 2015 aineistoa, sillä se on vastaajamäärältään noin kaksi kertaa isompi. Isosta vastaajamäärästä on analyysissäni etua, sillä varsinkin kiinnostuksen kohteeni – ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä harkitsevat nuoret – ovat joka tapauksessa pieni joukko suhteessa koko vastaajamäärään, jolloin liian pienessä aineistossa eri muuttujien luokkien frekvenssit voivat jäädä liian pieniksi. Tein Amisbarometri.fi –sivustolla vertailuja vuoden 2015 ja 2017 aineistoista, ja alan

vaihtamista harkitsevien nuorien sekä kokonaan koulutuksen keskeyttämistä harkitsevien osuus oli kummassakin aineistossa suunnilleen sama. Myös muut kokeilumielessäni tekemät muuttujatarkastelut antoivat näinä kumpanakin vuonna samanlaisia tuloksia, jonka vuoksi en kokenut tarpeelliseksi ottaa kahta eri aineistoa muutenkaan tarkasteluun.

3.3 15–19-vuotiaat vastaajat aineistossa

Koko aineistoon on vastannut yhteensä 20 840 opiskelijaa, mutta rajaan aineistosta tutkittavaksi 15–19-vuotiaat vastaajat, joita on aineistossa yhteensä 15 593 kappaletta eli 75 % kaikista vastaajista. Päädyin 15–19-vuotiaiden tarkasteluun sen vuoksi, että kaikkia vastaajia ei olisi mielekästä tarkastella samassa ryhmässä (91 % vastaajista 15–29-vuotiaita) erilaisten elämäntilanteiden vuoksi. Yli 20-vuotiailla opiskelijoilla on jo todennäköisesti vastaushetkellä menossa uuden alan opiskelu, heistä suurin osa asuu omassa asunnossaan ja he ovat ehkä olleet välissä jo työelämässä ennen nykyisiä opintoja. Aiempi tutkimus on tuonut esiin, että tyytyväisyys elämään notkahtaa 20 ikävuoden kohdalla, ja erityisesti tähän vaikuttaa tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen, joka korostuu tässä ikävaiheessa (Suurpää 2009, 15–16). Olisi ollut mielenkiintoista vertailla 15–19-vuotiaita 20–29-vuotiaisiin nuoriin juuri erilaisten elämäntilanteiden vuoksi, mutta 20–29-vuotiaiden ryhmässä esimerkiksi koulun keskeyttämistä harkitsevien osuus on niin pieni, ettei vertailuja ole mahdollista tehdä. Päädyin siis tarkastelemaan ainoastaan 15–19-vuotiaita, joita on kuitenkin aineiston opiskelijoista suurin osa. Tästä eteenpäin esittelen vain 15–19-vuotiaita vastaajia. Heistä 55 % on miehiä, 41 % naisia ja 4 % on ilmoittanut sukupuolekseen muun tai ei halua kertoa sukupuolta. 93 % on ilmoittanut puhuvansa kummankin vanhempansa/muun huoltajansa kanssa kotona suomea tai ruotsia, ja 7 % taas puhuu yhden tai kahden vanhemman/huoltajan kanssa kotona muuta kieltä. Suurin osa siis asuu perheessä, jossa molemmat vanhemmat/huoltajat ovat todennäköisesti kantasuomalaisia.

Suurin osa aineiston 15–19-vuotiaista uskoo valmistuvansa nykyisistä opinnoistaan, mikä on tutkielmassani tarkasteltava aihepiiri. 96 % uskoo valmistuvansa nykyisistä opinnoista, 3 % suunnittelee alan vaihtamista ja 1 % harkitsee opintojen keskeyttämistä. Koska aineisto on suuri, on lukumäärällisesti alan vaihtamista harkitsevia opiskelijoita kuitenkin 15–19-vuotiaissa 476 ja kokonaan keskeyttämistä harkitsevia 168. Lomakkeessa on kysytty, mitä opiskelija kokee syyksi sille, että hän harkitsee opintojen keskeyttämistä tai alan vaihtamista. Viisi eniten mainittua syytä

ovat ”nykyinen ala ei kiinnosta”, ”opiskelu ei kiinnosta”, ”rahahuolet”, ”oppimisvaikeudet” ja ”opintojen tylisyys”.

Koulun keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemisessa on Amisbarometrissä eroja sukupuolen ja kotona puhutun kielen mukaan. Alla olevassa taulukossa havainnollistettu eroja.

Taulukko 1. Usko valmistumiseen sukupuolen ja kotona puhutun kielen mukaan, %.

	Uskoo valmistuvansa %	Harkitsee alan vaihtamista %	Harkitsee kokonaan keskeyttämistä %
Sukupuoli			
Mies	97	2	1
Nainen	95	4	1
Muu tai en halua kertoa	88	9	4
			p = 0,000
Kieli kotona			
Suomi tai ruotsi kummankin huoltajan kanssa	96	3	1
Muu kieli yhden tai kahden huoltajan kanssa	91	6	3
			p = 0,000

Naisilla alan vaihtamisen harkitseminen on kaksi kertaa yleisempää kuin miehillä. Kokonaan keskeyttämistä harkitsee taas prosentuaalisesti yhtä paljon miehet ja naiset, vain noin 1 % kummastakin sukupuolesta. Muun sukupuolekseen ilmoittaneista ja ”en halua kertoa” – vastanneista taas lähes joka kymmenes harkitsee alan vaihtamista ja noin 4 % kokonaan keskeyttämistä, eli sukupuolittain heillä usko valmistumiseen on heikointa. Kotona puhuttu kieli vaikuttaa valmistumisuskoon siten, että kun kotona kieli on yhden tai kahden huoltajan kanssa muu kuin suomi tai ruotsi, on koulun keskeyttämisen harkitseminen kaksi kertaa yleisempää ja kokonaan keskeyttämisen harkitseminen kolme kertaa yleisempää, kuin perheessä jossa molemmat vanhemmat/huoltajat puhuvat suomea tai ruotsia.

3.4 Tutkimuksen etiikka

Eettiset kysymykset korostuvat tutkimuksen teossa lapsiin ja nuoriin keskittyvässä tutkimuksessa. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan periaatteiden ja normien noudattamista tutkielman teossa, mutta myös niiden seurausten pohtimista, mitä tutkimuksella voi aiheuttaa akateemisesti, yhteisöllisesti ja yhteiskuntapoliittisesti. Tutkimuksella on mahdollista edistää tutkijan mielestä tavoiteltavia asioita tieteenalallaan ja laajemmin yhteiskunnassa, mutta myös aiheuttaa haittaa tietyille ihmisryhmille. Ei

siis ole yhdentekevää, millä lailla nuorista tutkimuksessa puhutaan, miten heitä tutkitaan ja tuloksista raportoidaan. (Laukkanen & Pekkarinen & Vilmilä 2018, 75–65.) Vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisessa ja anonymiteetti tutkittavilta ovat tärkeimpiä eettisiä periaatteita, joita Amibarometri-aineiston keräämisessä on otettu huomioon. Anonymiteettiä on painotettu Amisbarometri.fi-sivustolla, eli vastaajille on haluttu luoda kuva, ettei mitään vastauksista voida yhdistää kyseiseen henkilöön. (Amisbarometri.fi, viitattu 9.3.2019.) Nuoria koskevassa tutkimuksessa on tärkeää tuoda nuorten oma ääni ja kokemus kuuluviin, jolloin nuoria ja nuoruutta ei määritellä vain ulkopuolelta käsin (Taavetti & Lehtonen 2018, 286). Amisbarometri tuokin hyvin esiin juuri nuorten omat kokemukset, vaikkakin tutkimukseen vastaamiseen vaikuttaa aina se, millaisiksi kyselylomakkeen laatijat ovat kysymykset määritelleet. Tilastolla ei voida peilata suoraan tutkittavaa maailmaa (Myllyniemi 2018, 123) ja tärkeää tässä tutkielmassa onkin pohtia muun muassa sitä, ketkä ovat jättäneet vastaamatta kyselyyn. Palaan aiheeseen tämän tutkielman johtopäätökset – luvussa.

Eettisiä kysymyksiä nuoria koskevassa tutkimuksessa aiheuttaa myös erilaiset tavat tulkita nuoruutta eri yhteiskunnissa ja kulttuureissa. Tämän vuoksi on tärkeää perustella avoimesti ja tarkasti erilaiset valinnat, joita tutkielman teossa on tehty. (Laukkanen ym. 2018, 93.) Tässä tutkielmassa olen tehnyt valintoja tutkimieni nuorten ikää koskien rajaten osan nuorista pois, valiten tietyt taustamuuttujat sekä erityisesti valiten juuri tietyt muuttujat aineistosta kuvaamaan nuorten huono-osaisuutta. Pysin valinnoissa avoimuuteen siten, että perustelen kaikki valinnat huolella. Sukupuoli ja kotona puhuttu kieli –taustamuuttujina ovat erityisesti valintoja, jotka vaativat eettistä pohdintaa. Koin tärkeäksi ottaa muunsukupuoliset mukaan tarkasteluun, sillä useimmiten tilastollisessa tutkimuksessa sukupuoli esitetään vain kaksijakoisena, mutta valmiiksi kerätty Amisbarometri-aineisto antoi mahdollisuuden monipuolisempaan tarkasteluun. Toisaalta sukupuolten kategorisointi tutkimuksessa ylläpitää vallitsevia luokituksia, mutta useimmiten ongelmana on se, että sukupuolia tunnustetaan oletusarvoisesti tilastollisessa tutkimuksessa vain kaksi (Myllyniemi 2018, 136). Tällöin kaksijakoisen kategorisoinnin ulkopuolelle jäävien kokemukset jäävät paitsioon. Yksi sukupuoliin liittyvä valinta tutkimuksessani on, että olen yhdistänyt yhdeksi luokaksi sukupuolekseen ”muun” ja ”en halua kertoa sukupuolta” –vastanneet. Perustelen yhdistämistä sillä, että he ovat ryhmä, joka ei koe kuuluvansa kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään.

On myös tärkeää tuoda esiin, että tällä tutkimuksella ei haluta stigmatisoida ketään, eikä aiheuttaa entisestään kielteisiä mielikuvia nuorista. Nuoren omalta kannalta hänen tilanteensa voi tuntua entistä hankalammalta, jos hänet kategorisoidaan julkisesti syrjäytyneeksi tai syrjäytymisriskissä olevaksi.

Jo itsessään nuorta syrjäytyneeksi kutsumalla voi olla seurauksia sille, minkälaisia valintoja nuori tekee ja millaisia pyrkimyksiä hänellä on. (Honkatukia & Kiilakoski & Suurpää 2018, 368.) Olen tuonut tätä aihetta esiin pohtimalla syrjäytymis-käsitteen problematiikkaa. Haluan myös tuoda esiin, että suurin osa Amisbarometri-kyselyyn vastanneista nuorista vaikuttaa tutkimustulosten perusteella hyvinvoivilta monella elämän osa-alueella. Vähemmistöihin kuuluvat nuoret voivat yhtä lailla kokea leimaavana heitä koskevan tutkimuksen, sillä nuoret itse haluaisivat olla samassa asemassa kuin muutkin eivätkä kokea tarpeetonta erilaistamista (Taavetti & Lehtonen 2018, 288). Tässä tutkimuksessa pyrin välttämään erilaistamista, ja otan mukaan sukupuoli- ja kielimuuttujien tarkastelut vain ymmärtääkseni paremmin eri ihmisten kokemuksia ja tuottaakseni siitä tietoa.

3.5 Analyysimenetelmät

Toteutan kaikki tarkastelut ja analyysit aineistosta SPSS -ohjelmistolla (IBM SPSS Statistics). Tarkastelen aineistoa ensin ristiintaulukoinneilla, joka on kuvaileva menetelmä, mutta jolla saadaan jo itsessään tietoa, onko tarkastelemieni ryhmien välillä aineistossa eroja. Ristiintaulukoinnilla voidaan tarkastella kahden kategorisen muuttujan yhteisjakaumaa. Esitän tulokset ristiintaulukoinneista prosentiosuuksina, sillä ne ovat tulkinnallisesti selkeitä, ja tämän lisäksi tuon tuloksiin myös frekvenssien jakaumat (Nummenmaa 2004, 293–294.) Ristiintaulukoinnilla voi kuvata siten havainnollisesti muuttujien välisiä yhteyksiä (Alkula & Pöntilä & Ylöstalo 1994, 175). Tuon tarkasteluun ensin kolme ryhmää: 1. opiskelijat, jotka uskovat valmistuvansa, 2. opiskelijat, jotka harkitsevat alan vaihtamista ja 3. opiskelijat, jotka harkitsevat kokonaan koulun keskeyttämistä ja tutkin huono-osaisuuden eri ulottuvuuksien ilmenemistä näissä ryhmissä. Tämän jälkeen tutkin huono-osaisuuden eri tekijöiden yhteyttä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen logistisella regressioanalyysillä, joka on monimuuttujamenetelmä. Monimuuttujamenetelmillä voidaan tarkastella useiden eri tekijöiden vaikutusta tutkittavaan ilmiöön samanaikaisesti (Jokivuori & Hietala 2007, 38). Lopuksi tarkastelen huono-osaisuuden kasautumisen yhteyttä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen ristiintaulukoinneilla.

Tilastollisen merkitsevyyden testaus

Käytän tilastollisen merkitsevyyden testausmenetelmänä Pearsonin χ^2 , eli “khiin neliö” –testiä, jolla selvitetään pätevätkö ristiintaulukoinnilla havaitut erot ryhmissä tilastollisesti merkitsevästi myös perusjoukossa, eli tässä tapauksessa Suomessa nuorisolinjan ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien 15–19-vuotiaiden nuorten keskuudessa. Khiin neliö –testin tulos luetaan p-luvusta, joka

kertoo virhepäätelmän todennäköisyyden silloin kun oletetaan, että otoksessa havaitut erot löytyvät myös perusjoukosta. (KvantiMOTV¹ 2019.) Yleisesti tilastollisessa tutkimuksessa käytetään tilastollisen merkitsevyyden rajoina: $p < 0,05$ = tilastollisesti melkein merkitsevä, $p = 0,01$ = tilastollisesti merkitsevä ja $p < 0,001$ = tilastollisesti erittäin merkitsevä. Sanallisesti termi ”tilastollisesti melkein merkitsevä” on hieman harhaanjohtava, sillä se antaa kuvan ettei todellista tilastollista merkitsevyyttä ilmenisi lainkaan, mutta on huomattava edelleen tällöin tulos on 95 prosentin todennäköisyydellä nollihypoteesistä poikkeava, eli merkitsevä. (Metsämuuronen 2006, 434–435.)

Logistisen regressioanalyysin toteuttaminen

Selittäväenä menetelmänä analyysissä käytän menetelmänä logistista regressioanalyysiä. Tällä menetelmällä selitän sitä, mitkä huono-osaisuuden tekijät ovat voimakkaimmin yhteydessä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen. Regressioanalyysi voidaan jakaa kahteen lähestymistapaan, joita ovat eksploratiivinen ja konfirmatorinen lähestymistapa. Ensiksi mainittu on aineistolähtöinen lähestymistapa, jossa etsitään aineistosta tekijöitä, jotka selittävät voimakkaimmin tutkittavaa ilmiötä. Tällainen lähestymistapa on paikallaan, kun tarkastellaan yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ilmiöitä, jotka ovat sen verran moniulotteisia, ettei niitä pysty supistamaan yhteen tiukkaan teoriaan. Konfirmatorinen lähestymistapa taas pyrkii vahvistamaan aiempia tutkimustuloksia ja regressiomalliin valitut muuttujat pohjautuvat vahvemmin teoreettiseen viitekehykseen. Käytännössä onnistunut regressioanalyysi on kompromissi näistä molemmista lähestymistavoista. (Jokivuori & Hietala 2007, 43–44.) Oma analyysini tässä tutkielmassa on kompromissi näistä lähestymistavoista. Valitsen muuttujat analyysiin pohjaten teoriaan ja aiempaan tutkimukseen aiheesta, joka on konfirmatorisen lähestymistavan mukaista, mutta käytännössä olen tehnyt myös paljon omia valintoja johtuen tutkittavan ilmiön moniulotteisuudesta ja siitä, millaisia tekijöitä aineistosta on mahdollista tutkia, jolloin analyysi on myös aineistolähtöistä ja eksploratiivista.

Regressioanalyysimallit jaetaan kahteen tyyppiin, lineaariseen ja logistiseen regressioon, sen mukaan onko selitettävä muuttuja jatkuva vai kategorinen (Nummenmaa 2004, 297–327). Logistinen regressioanalyysi on regressioanalyysin erityistyyppi, jota käytetään silloin kun selitettävä muuttuja saa vain kaksi arvoa (Metsämuuronen 2008, 114). Selitettävä muuttujani on dikotominen eli kaksiluokkainen - uskoko opiskelija valmistuvansa vai harkitsee opiskelija kokonaan koulun keskeyttämistä, jonka vuoksi käytän menetelmänä logistista regressioanalyysiä. Logistisella regressioanalyysillä tarkastellaan, millä todennäköisyydellä havainto kuuluu tiettyyn luokkaan, eli

millä todennäköisyydellä tarkasteltavana oleva asia tapahtuu (Jokivuori & Hietala 2007, 70). Tuloksista voidaan tulkita, kuinka suuri yhteys selittävillä muuttujilla on tarkasteltavaan tapahtumaan, eli omassa tutkimuksessani tarkastelen huono-osaisuuden tekijöiden yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. (Nummenmaa 2004, 325.) Selittäviksi muuttujiksi valitaan aiemman tutkimuksen pohjalta tärkeiksi tiedettyjä tekijöitä, ja logistisella regressioanalyysillä tarkastellaan näiden osuutta selittävinä tekijöinä (Metsämuuronen 2008, 115).

Logistisessa regressiossa valitaan referenssikategoria, ja muita saman muuttujan luokkia tarkastellaan suhteessa tähän referenssikategoriaan. Tulosten tulkinta tiivistyy pitkälti vetosuhteen, *odds ratio*, eli OR-luvun tulkintaan. Referenssikategoria saa arvon 1 ja muiden luokkien vetosuhdetta tarkastellaan suhteessa tähän lukuun. Jos vetosuhde on suurempi kuin 1, on ilmiön toteutumisen todennäköisyys suurempi kuin referenssikategorian toteutumisella ja jos vetosuhde on pienempi kuin 1, on todennäköisyys taas pienempi kuin referenssikategoriassa. (Nummenmaa 2004, 325.) Tulosten tulkinnassa käytetään sanaa ”riski”, joka kuvaa vedonlyöntisuhteita tai tapahtuman toteutumisen todennäköisyyttä suhteessa siihen, että tapahtuma ei toteudu (Jokivuori & Hietala 2007, 70–71).

3.5.1 Huono-osaisuuden tekijät: selittävät muuttujat

Tutkin huono-osaisuuden osa-alueita aineistosta Urho Rauhalan (1988) luokitteluiden kautta, mukailen luokittelua Bergin ym. (2011) tapaan. Berg ym. ovat käyttäneet luokittelunsa pohjana myös Rauhalan (1988) luokittelua, ja käyttäneet luokitteluaan tutkittaessa 15-vuotiaita nuoria. Rauhala luokittelee huono-osaisuuden ulottuvuudet seitsemään osa-alueeseen: taloudellinen huono-osaisuus, sosiaalinen huono-osaisuus, vallankäytöstä ja osallistumisesta syrjäytyminen, huono-osaisuus terveyden suhteen, työmarkkinoilta syrjäytyminen, asuntomarkkinoilta syrjäytyminen ja koulutuksesta syrjäytyminen. Rauhalan luokittelu ei sovi oman aineistoni tutkimiseen sellaisenaan, sillä tutkimukseni nuoret eivät ole vielä koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyneitä heidän ollessa kyselyyn vastaamishetkellä päätoimisia opiskelijoita. Jätän tämän vuoksi työmarkkinoilta syrjäytymisen pois luokittelustani. Asuntomarkkinoilta syrjäytyminen on toinen huonosti aineistooni sopiva huono-osaisuuden ulottuvuus, sillä suurin osa 15–19-vuotiaista nuorista asuu vielä joka tapauksessa vanhempiensa luona. Sen sijaan otan omaan analyysiini mukaan myös taloudellinen huono-osaisuuden, jota Berg ym. (2011) taas eivät ole ottaneet sellaisenaan tarkasteluun.

Tarkastelen huono-osaisuutta siis seuraavilla ulottuvuuksilla: terveyteen liittyvä huono-osaisuus, sosiaalisiin suhteisiin liittyvä huono-osaisuus, elämäntyyllinen huono-osaisuus, taloudellinen huono-osaisuus, koulutuksellinen huono-osaisuus ja sosioekonominen huono-osaisuus. Näihin ulottuvuuksiin luokittelen kahdeksan eri selittävää muuttujaa: masentuneisuus, tyytyväisyys ihmissuhteisiin, alkoholin käyttö, urheiluharrastuneisuus, rahojen riittäminen, peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo, huoltajan työllisyystilanne ja huoltajan koulutustausta. Tiivistän kaikki selittävät muuttujat kaksiluokkaisiksi tarkastelun yksinkertaistamiseksi. Taustamuuttujina on sukupuoli ja kokona puhuttu kieli, jotka lisään myös regressiomalliin.

Terveydellistä huono-osaisuutta tutkin masentuneisuuden kautta. Aineistossa ei ole kysymyksiä koskien fyysistä terveyttä, joten terveyttä on mahdollista tarkastella aineistosta ainoastaan mielenterveyden kautta. Masentuneisuudesta on kysymys 67_1: Kuinka usein viimeisen viikon aikana sinusta on tuntunut seuraavilta: Olet tuntenut itsesi masentuneeksi? Vastausvaihtoehdot ovat 1. ”Ei ollenkaan tai vain pienen osan ajasta”, 2. ”osan ajasta”, 3. ”suurimman osan ajasta”, 4. ”kaiken aikaa tai lähes kaiken aikaa” ja 5. ”en osaa tai halua vastata”. Olen uudelleenluokitellut muuttujan kaksiluokkaiseksi: ”ei masentuneisuutta” ja ”on masentuneisuutta”. ”Ei masentuneisuutta” luokkaan kuuluu vastausvaihtoehto 1 ”ei ollenkaan tai vain pienen osan ajasta” ja muut vaihtoehdot kuuluvat ”on masentuneisuutta” –luokkaan, pois lukien ”en osaa tai halua vastata” –vastaajat, joita on 6 % vastauksista. Mielestäni huolta nuoren psyykkisestä jaksamisesta herättää jo se, jos hän vastaa tuntevansa osan ajasta olonsa masentuneeksi, vaikka tällöin tilanne nuoren kohdalla on vielä paljon parempi kuin jos hän tuntee olonsa masentuneeksi kaiken aikaa. Vastausvaihtoehdossa 1 on jo mainittuna ”vain pienen osan ajasta”, joten luultavasti silloin tällöin alakuloiseksi itsensä tuntevat, mutta pääosin psyykkisesti hyvin voivat nuoret ovat valinneet ensimmäisen vastausvaihtoehdon.

Sosiaalisiin suhteisiin liittyvän huono-osaisuuden tarkastelua varten luon summamuuttujan. Mittarin reliabiliteetti paranee, kun samaa ilmiötä mitataan useilla eri kysymyksillä, ja näistä kysymyksistä voidaan luoda summamuuttuja (KvantiMOTV² 2019.) Summamuuttujaan yhdistän kysymykset 61_1, 61_2, 61_3 ja 61_5. Näissä on kysytty: Kuinka hyvin seuraavat väitteet kuvaavat tilannettasi? 1. Ympärilläni on tarpeeksi ihmisiä, joihin voin tukeutua, kun minulla on ongelmia. 2. Ympärilläni on tarpeeksi ihmisiä, joihin voin luottaa täysin. 3. Ympärilläni on tarpeeksi ihmisiä, jotka tunnen läheisiksi. 5. Koen, että minulla on tarpeeksi ystäviä. Cronbachin alfa näistä kysymyksistä on 0,927, eli näistä on mielekästä muodostaa summamuuttuja. Alfa tulee olla vähintään 0,60, jotta summamuuttujan eri muuttujien voidaan katsoa mittavaan samaa asiaa, joten arvoa 0,927 voi pitää hyvin korkeana ja summamuuttujaa siten luotettavana (Metsämuuronen 2006, 531).

Vastausvaihtoehdot ovat kaikissa muodostettavan summamuuttujan kysymyksissä: 1. ”täysin eri mieltä”, 2. ”vahvasti eri mieltä”, 3. ”eri mieltä”, 4. ”ei samaa eikä eri mieltä”, 5. ”samaa mieltä”, 6. ”vahvasti samaa mieltä”, 7. ”täysin samaa mieltä” ja 8. ”en osaa sanoa”. Olen dikotomisoinut summamuuttujan niin, että alkuperäiset vastausvaihtoehdot 5-7 ovat luokassa ”tyytyväinen ihmissuhteisiin” ja vaihtoehdot 1-4 ovat luokassa ”tyytymättömyyttä ihmissuhteissa”. ”En osaa sanoa” –vastaukset olen koodannut puuttuviksi tiedoiksi.

Elämäntyyllistä huono-osaisuutta tarkastelen urheiluharrastuneisuuden ja alkoholinkäytön kautta. Rauhalan (1988) luokittelussa on osallisuudesta ja vallankäytöstä syrjäytyminen –ulottuvuus, jota en tarkastele sellaisenaan, vaan olen ottanut tarkasteluun uuden ulottuvuuden Bergin ym. (2011) tapaan: elämäntyyllinen huono-osaisuus, johon sisältyy osallisuus, urheiluharrastuneisuuden muodossa. Haluan tarkastella myös alkoholinkäyttöä, joka ei sovi osallisuus ja vallankäyttö –ulottuvuuteen, jonka vuoksi on tarkoituksenmukaisempaa kutsua tätä huono-osaisuuden ulottuvuutta elämäntyylliseksi huono-osaisuudeksi. Urheiluharrastuneisuus-muuttujaksi olen ottanut kysymyksen 75_3: Harrastaako vastaaja urheilua itsenäisesti vähintään kerran kuussa. Vastausvaihtoehdot ovat ”kyllä” ja ”ei”, joten ne eivät kaipaa uudelleenluokittelua. Harrastuneisuudesta ja vapaa-ajan vietosta on aineistossa paljon muitakin kysymyksiä, kuten vastaavat kysymykset musiikin, taiteen ja teatterin harrastamisesta.

Suurpää (2009) korostaa, että nuorten syrjäytymisen tutkimisessa on tärkeää ottaa osallisuuden tutkiminen laajasti mukaan, sen käsittäen osallisuuden harrastustoimintaan. Olisi mielekästä ja mahdollista tarkastella aineistosta laajemminkin kuin pelkän urheiluharrastuksen kautta sitä, onko nuori osallinen aktiviteetteihin eri harrastusten kautta, mutta eri harrastusvaihtoehdoista ei voi muodostaa tässä aineistossa summamuuttujaa Cronbachin alfan ollessa liian alhainen (ks. Metsämuuronen 2006, 531). En keskity tutkielmassa pelkästään tähän osallisuus/elämäntyyli-ulottuvuuteen, joten en voi ottaa montaa eri harrastusvaihtoehtoa tarkasteluun. Urheilun harrastaminen itsenäisesti on aineistossa toiseksi yleisin harrastuneisuuden muoto, joten sitä on senkin vuoksi mielekästä tarkastella. Yleisin harrastuneisuuden muoto on videopelien pelaus, mutta tutkielmaa rajatakseni jätän sen tarkastelun ulkopuolelle. Aiempi tutkimus osoittaa, että 15 vuoden iässä seuroissa ja ryhmissä tapahtuva urheilu vähenee ja yksilölajit, kuten lenkkeily ja kuntosalilla käynti lisääntyvät selvästi, jonka vuoksi on mielekästä selvittää, onko liikunnan harrastaminen itsenäisesti yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen (Zacheus & Saarinen 2019, 90).

Alkoholinkäyttöä tarkastelen kysymyksellä 71: Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytöt alkoholia, esimerkiksi puoli pulloa keskiolutta tai enemmän? Vastausvaihtoehdot ovat 1. ”kerran viikossa tai useammin”, 2. ”pari kertaa kuukaudessa”, 3. ”noin kerran kuukaudessa”, 4. harvemmin kuin kerran kuukaudessa” ja 5. ”en koskaan”. Luokittelen alkoholinkäyttö-muuttujan kahteen luokkaan: ”juo harvemmin kuin viikoittain tai ei juo lainkaan” ja ”juo alkoholia viikoittain”.

Taloudellista huono-osaisuutta tarkastelen aineiston kysymyksellä 49: Miten käytettävissäsi olevat rahat riittivät viimeksi kuluneen syyslukukauden (syksy 2014) aikana? Valitse vaihtoehdoista se, joka kuvaa parhaiten tilannettasi. Vastausvaihtoehdot ovat 1. ”Rahaa oli riittävästi”, 2. ”rahaa oli juuri ja juuri riittävästi”, 3. ”jouduin tinkimään menoistani” ja 4. ”raha-asiat tuottivat minulle jatkuvasti hankaluuksia”. Uudelleenluokittelen muuttujan kahteen luokkaan: ”rahaa riittävästi”, jossa on alkuperäiset vastausvaihtoehdot 1 ja 2, sekä ”rahaa ei riittävästi”, jossa on vastausvaihtoehdot 3 ja 4.

Koulutuksellista huono-osaisuutta tarkastelen peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon kautta. Keskiarvoa on kysytty kysymyksellä 21: Mikä oli suurin piirtein kaikkien oppiaineiden keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessasi? Jos olet suorittanut lukion, voit vastata lukion päättötodistuksen perusteella. Koska tarkastelen vain 15–19-vuotiaita nuoria, on oletettavaa, että vastaajat vastaavat kysymykseen ainakin pääasiassa peruskoulun päättötodistuksen perusteella. Olen uudelleenluokitellut vastaukset ”yli 7” ja ”7 tai alle”. Myös Savioja (2007, 120) on käyttänyt tutkimuksessaan syrjäytymisriskin määreenä kaikkien aineiden keskiarvoa 7 tai alle.

Sosioekonomista huono-osaisuutta tarkastelen vanhemman/huoltajan työssäkäynnin ja hänen korkeimman koulutustason perusteella. Kysymys 82 kuuluu: Toisen vanhempasi/huoltajasi työssäkäynti. Käykö äitisi/isäsi tällä hetkellä töissä? Vaihtoehdot ovat 1. ”kyllä, hän käy ansiotyössä”, 2. ”kyllä, hän toimii yrittäjänä / itsensä työllistäneenä”, 3. ”ei, hän on työtön/lomautettu”, 4. ”ei, hän on sairaseläkkeellä/sairauslomalla/sairaalassa”, 5. ”ei, hän on muuten eläkkeellä”, 6. ”ei, hän hoitaa kotona lapsia”, 7. ”ei, hän opiskelee”, ja 8. ”en tiedä. 89 % on vastannut tähän kohtaan äitinsä työssäkäynnin perusteella, joten vastaukset ilmentävät pääasiassa äidin työssäkäyntiä. Olen luokitellut muuttujan Bergin ym. (2011) tavoin kaksiluokkaiseksi: ”työssä tai muussa toiminnassa” (alkuperäiset vastausvaihtoehdot 1, 2, 5, 6, 7) ja ”työtön tai sairauslomalla” (vaihtoehdot 3 ja 4). ”En tiedä” –vaihtoehdot olen koodannut puuttuviksi tiedoiksi. Aineistossa on kysytty myös toisen vanhemman/huoltajan työssäkäyntiä, mutta teen tarkastelun vain ensiksi mainitun huoltajan kautta.

Työssäkäynnin lisäksi tarkastelen ensiksi mainitun vanhemman/huoltajan korkeinta koulutustasoa. Kysymys 83 on: Mikä on korkein koulutus, jonka hän (edellä mainittu vanhempi/huoltaja, 89 % tapauksissa äiti) on suorittanut? Vaihtoehdot ovat: 1. ”Peruskoulu tai kansakoulu/kansalaiskoulu”, 2. ”Lukio tai ammatillinen oppilaitos”, 3. ”Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja”, 4. ”Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu”, 5. ”ei koulutusta” ja 6. ”en tiedä”. Olen yhdistänyt vaihtoehdot 1 ja 5 luokkaan ”vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta” ja vaihtoehdot 2-4 luokkaan ”vähintään toisen asteen koulutus”. En tiedä –vastaukset olen koodannut puuttuviksi arvoiksi. Huomattavaa on, että joka viides 15–19-vuotiaista on vastannut tähän ”en tiedä/ei koske minua” tai ei ole vastannut lainkaan (15 % ei tiedä/ei koske minua ja 5 % ei ole vastannut lainkaan). Tässä muuttajassa ”en tiedä/ei koske minua” –vastauksia ei ole mielekästä yhdistää mihinkään toiseen luokkaan, sillä se voi vääristää tuloksia. Tämä tulee karsimaan nämä vastaajat kokonaan pois regressiomallista, sillä regressioanalyysiin tulee mukaan vain ne vastaajat, jotka ovat vastanneet jokaiseen mallissa analysoitavaan kysymykseen. Noin kaksi kolmasosaa ”en tiedä/ei koske minua” –vastaajista on miespuolisia, joten kato tässä kysymyksessä ja siten regressiomallissa painottuu heihin. Myös muissa tarkasteltavissa muuttujissa on jonkun verran vastauskatoa tai en tiedä –vastauksia, mutta tässä muuttujassa eniten. Otan tämän muuttujan silti mukaan regressiomalliin, sillä koulutuksen ylisukupolvisuuden tarkastelu on tutkielmassani yksi kiinnostuksenkohde.

Logistiseen regressiomalliin liittyvä oletus on, että selittävät muuttujat eivät saisi korreloida liikaa keskenään. Regressioanalyysillä laadittavan mallin tulos voi olla perusteeton, jos selittävät muuttujat korreloivat keskenään liikaa, koska tällöin yksittäisen selittävän muuttujan todellista vaikutusta selitettävään muuttujaan ei pystytä arvioimaan. Kyse on niin sanotusta multikollineaarisuudesta. (Metsämuuronen 2008, 116.) Yllä esitellyistä selittävästä muuttujista korkein korrelaatiokerroin on masentuneisuudella ja tyytymättömyydellä ihmissuhteisiin (0,252, $p = 000$), mutta kerroin ei ole liian korkea, etteikö näitä muuttujia voisi ottaa mukaan tarkasteluun.

3.5.2 Huono-osaisuuden kasautuminen

Lopuksi tarkastelen huono-osaisuuden tekijöiden kasautumista ja sen yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Tarkastelen huono-osaisuuden tekijöiden päällekkäisyyttä siten, että muodostan summamuuttujan aiemmin muodostamistani kaksiluokkaisista huono-osaisuuden eri tekijöistä. Tämä ilmentää sitä, esiintyykö vastaajalla huono-osaisuuden eri tekijöitä yhtäaikaaisesti. Huono-osaisuuden tekijöitä on analyysissä kahdeksan, mutta kokonaiskasautumisen kuvaamista varten kasautuminen on

luokiteltu viiteen luokkaan: ei yhtään huono-osaisuustekijää, yksi tekijä, kaksi tekijää, kolme tekijää ja neljä tekijää tai enemmän. Samalla lailla huono-osaisuuden tekijöiden/hyvinvointivajeiden kasautumista summamuuttujalla ovat tarkastelleet Karvonen ja Kestilä (2014, 170–171) sekä Berg ym. (2011, 171, 174). Esittelen huono-osaisuustekijöiden kasautumista valmistumiseen uskovien ja keskeyttämistä harkitsevien välillä ristiintaulukoinnilla. Teen tarkastelut myös erikseen taustamuuttujille sukupuoli ja kotona puhuttu kieli.

4. Tutkimustulokset

Tässä kappaleessa esittelen analyysin tulokset. Ensin tarkastelen ristiintaulukoinnein huono-osaisuuden tekijöiden näyttäytymistä sen mukaan, uskooko vastaaja valmistuvansa nykyisistä opinnoista, vai harkitseeko hän alan vaihtamista tai kokonaan opiskelun keskeyttämistä. Tämän jälkeen siirryn logistiseen regressioanalyysimalliin, jossa keskitytään selvittämään huono-osaisuustekijöiden yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Teen regressiomallit myös erikseen miehille ja naisille, mutta muunsukupuolisille tai ”en halua kertoa sukupuolta” –vastanneille tarkastelua ei ole mahdollista tehdä erikseen pienen vastaajamäärän vuoksi. Samoin kotona puhutun kielen mukaan regressiomallia ei ole tehty erikseen pienen frekvenssimäärän vuoksi. Lopuksi tarkastelen huono-osaisuustekijöiden kasautumisen yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen.

4.1 Kuvailevat tulokset

Tarkastelen huono-osaisuuden eri tekijöiden yhteyttä ammattikoulun keskeyttämisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla nuorilla. Tässä kuvailevassa osuudessa on mukana myös alan vaihtamisen harkitsijat, sillä analyysissä ilmeni, että heilläkin ilmenee huono-osaisuutta enemmän monella eri osa-alueella, kuin valmistumiseen uskovilla. Tarkastelen siis myös alan vaihtamisen harkitsijoita tässä osuudessa, mutta loput analyysit tutkielmassa teen pelkästään valmistumiseen uskovien ja koulun keskeyttämistä harkitsevien välillä. Tässä kuvailevassa osuudessa raportoin taulukoissa p-arvot, jotka kertovat siitä onko tarkasteltavien ryhmien välillä eroja. Varsinainen ryhmien välisiin eroihin keskittyvä tarkasteluni jota seuraavaksi raportoin, perustuu prosentiosuuksien vertailuun eri ryhmissä.

Taulukko 2. Huono-osaisuuden tekijöiden näyttäytyminen valmistumisuskon mukaan, kaikki 15–19-vuotiaat vastaajat, %-osuudet

	Uskoo valmistuvansa (N=14389), %	Harkitsee alan vaihtoa (N=476), %	Harkitsee kokonaan keskeyttämistä (N=168), %
Terveydellinen huono-osaisuus			
Masentuneisuus			
Ei masentuneisuutta	72	48	32
On masentuneisuutta	28	58	68
p = 0,000			
Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä huono-osaisuus			
Ihmissuhteet			
Tyytyväinen ihmissuhteisiin	82	63	48
Tyytymättömyyttä ihmissuhteissa	18	37	52
p = 0,000			
Elämäntyyllinen huono-osaisuus			
Alkoholinkäyttö			
Juo harvemmin kuin viikoittain	85	82	69
Juo alkoholia viikoittain	15	18	31
p = 0,000			
Urheiluharrastuneisuus			
Harrastaa urheilua	57	48	41
Ei harrasta urheilua	43	52	59
p = 0,000			
Taloudellinen huono-osaisuus			
Rahojen riittäminen			
Rahaa riittävästi	75	64	59
Rahaa ei riittävästi	25	35	41
p = 0,000			
Koulutuksellinen huono-osaisuus			
Todistuksen keskiarvo			
Yli 7	62	47	40
7 tai alle	38	53	60
p = 0,000			
Sosioekonominen huono-osaisuus			
Huoltajan työtilanne			
Työssä tai muussa toiminnassa	91	88	79
Työtön tai sairauslomalla	9	12	21
p = 0,000			
Huoltajan koulutustaso			
Vähintään toisen asteen koulutus	86	80	76
Vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta	14	20	24
p = 0,000			

Taulukossa 2 olevien muuttujien frekvenssijakaumat ja kadot ovat näkyvillä liitteenä olevassa taulukossa liite 1. Taulukosta 2 nähdään, että huono-osaisuutta esiintyy kaikilla tarkastelluilla

ulottuvuuksilla koulun keskeyttämistä harkitsevilla enemmän kuin valmistumiseen uskovilla. Kaikki tulokset ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Ristiintaulukoinnin perusteella näyttäisi siltä, että alan vaihtamisen harkitsijat ovat jokaisella ulottuvuudella valmistumiseen uskovien ja kokonaan keskeyttämistä harkitsevien välissä huono-osaisuuden näyttäytymisen suhteen, paitsi alkoholinkäytössä, jossa sekä valmistumiseen uskovat, että alan vaihtamista harkitsevat opiskelijat juovat viikoittain yhtä harvoin. Heistä joka kuudennes (15 %) juo alkoholia viikoittain, kun taas koulun keskeyttämisen harkitsijoista joka kolmas (31 %) juo alkoholia viikoittain. Myöskään huoltajan työllisyystilanteessa ei ole juuri eroa valmistumiseen uskovien ja alan vaihtamisen harkitsijoiden välillä, sillä kummassakin ryhmässä huoltajista noin 10 % on työtön tai sairauslomalla.

Isoin ero ryhmien välillä näyttäisi ristiintaulukoinnin perusteella olevan masentuneisuudessa ja tyytymättömyydessä ihmissuhteisiin. Valmistumiseen uskovista vähän alle joka kolmas on kokenut vähintään osan ajasta masentuneisuutta viimeisen viikon aikana, alan vaihtamisen harkitsijoista yli puolet oli kokenut samaa ja koulun keskeyttämisen harkitsijoista jo yli kaksi kolmasosaa. Tarkasteltavat ryhmät eroavat selkeästi toisistaan tyytymättömyydessä ihmissuhteisiin. Valmistumiseen uskovista alle viides kokee tyytymättömyyttä ihmissuhteissa, kun taas koulun keskeyttämisen harkitsijoista yli puolet kokee samaa. Alan vaihtamisen harkitsijat jäävät tähän väliin.

Urheiluharrastuneisuudessa ja rahojen riittävyudessa on tilastollisesti merkitseviä eroja, mutta erot eivät näyttäisi olevan yhtä suuria, kuin masentuneisuudessa ja tyytyväisyydessä ihmissuhteisiin. Kaikissa tarkastelluissa ryhmissä yli puolet koki rahojensa riittäneen vähintään juuri ja juuri syyslukukauden 2014 aikana. Eroja kuitenkin löytyy, sillä valmistumiseen uskovista rahojen riittämättömyyttä koki 25 % vastaajista, kun taas koulun keskeyttämisen harkitsijoista 40 %.

Sosioekonomisilla tekijöillä näyttäisi olevan niin ikään yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Vanhemman/huoltajan työtilanne on yhteydessä siten, että koulun keskeyttämisen harkitsijoiden huoltajat ovat kaksi kertaa useammin työttömiä tai sairauslomalla valmistumiseen uskoviin ja alan vaihtamisen harkitsijoihin verrattuna. Vanhemman/huoltajan koulutustasolla on myös tilastollisesti merkitsevä ero. Koulun keskeyttämisen harkitseminen on yleisempää verrattuna muihin ryhmiin, kun vanhemmalla/huoltajalla on vain perusasteen koulutus tai ei lainkaan koulutusta. Erot eivät vaikuttaisi olevan kuitenkaan yhtä isoja, kuin vanhemman/huoltajan työllisyystilanteen vaikutuksessa. On myös huomattava, että kato tähän kysymykseen vastaamisessa on isoin verrattuna kaikkiin tarkastelemiini muuttujiin. 20 % 15–19-vuotiaista on vastannut tähän joko ”en tiedä/ei koske

minua” tai ei ole vastannut lainkaan. Muissa muuttujissa vastaava kato on korkeintaan 10 % ja useimmissa tätä vähemmän.

Taulukko 3. Huono-osaisuuden näyttäytyminen sen mukaan, harkitseeko nuori koulun jatkamista, alan vaihtoa vai keskeyttämistä. 15–19-vuotiaat vastaajat sukupuolittain, %

	Uskoo valmistuvansa (N=14389), %			Harkitsee alan vaihtoa (N=476), %			Harkitsee kokonaan keskeyttämistä (N=168), %		
	Miehet	Naiset	Muu	Miehet	Naiset	Muu	Miehet	Naiset	Muu
Terveydellinen huono-osaisuus									
Masentuneisuus									
Ei masentuneisuutta	74	61	49	44	34	34	33	21	27
On masentuneisuutta	26	39	51	56	66	66	67	79	73
p	0,000	0,000	0,022	0,000	0,000	0,022	0,000	0,000	0,022
Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä huono-osaisuus									
Ihmissuhteet									
Tyytyväinen ihmissuhteisiin	83	84	55	65	66	38	47	57	19
Tyytymättömyyttä ihmissuhteissa	17	16	45	35	34	62	53	43	81
p	0,000	0,000	0,003	0,000	0,000	0,003	0,000	0,000	0,003
Elämäntyyllinen huono-osaisuus									
Alkoholinkäyttö									
Juo harvemmin kuin viikoittain	83	88	76	84	81	76	72	71	54
Juo alkoholia viikoittain	17	12	24	16	19	24	28	29	46
p	0,060	0,000	0,067	0,060	0,000	0,067	0,060	0,000	0,067
Urheiluharrastuneisuus									
Harrastaa urheilua vähintään kuukausittain itsenäisesti	50	69	42	41	58	32	66	54	25
Ei harrasta urheilua	50	31	58	59	42	68	34	46	75
p	0,002	0,000	0,107	0,002	0,000	0,107	0,002	0,000	0,107
Taloudellinen huono-osaisuus									
Rahojen riittäminen									
Rahaa riittävästi	79	70	67	69	63	58	65	58	45
Rahaa ei riittävästi	21	30	33	31	37	42	35	42	55
p	0,000	0,003	0,066	0,000	0,003	0,066	0,000	0,003	0,066
Koulutuksellinen huono-osaisuus									
Todistuksen keskiarvo									
Yli 7	56	70	57	36	53	52	31	48	41
7 tai alle	44	30	43	64	47	48	69	52	59
p	0,000	0,000	0,298	0,000	0,000	0,298	0,000	0,000	0,298
Sosioekonominen huono-osaisuus									
Huoltajan työtilanne									
Työssä tai muussa toiminnassa	92	90	91	92	85	87	83	79	61
Työtön tai sairauslomalla	8	10	9	8	15	13	18	21	39
p	0,032	0,002	0,003	0,032	0,002	0,003	0,032	0,002	0,003
Huoltajan koulutustaso									
Vähintään toisen asteen koulutus	86	85	82	83	81	68	85	68	75
Vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta	14	15	18	17	19	32	15	32	25
p	0,607	0,001	0,136	0,607	0,001	0,136	0,607	0,001	0,136

Taulukossa 3 olen tehnyt samat tarkastelut taulukon 2 kanssa, mutta erotellen eri sukupuolten vastaukset. Miesten, naisten ja muunsukupuolisten/en halua kertoa sukupuolta -vastanneiden lukumäärä eri tarkasteltavissa ryhmissä ilmenee liitteenä olevasta taulukosta liite 1. Sukupuolittain tarkasteltuna kaikki tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tilastollisesti merkitsevät tulokset ($p < 0,05$) on korostettu tummemmalla tekstillä. Tuloksissa on jonkin verran eroja miesten ja naisten välillä. Naiset ovat raportoineet enemmän masentuneisuutta kuluneen viikon aikana kaikissa tarkastelluissa ryhmissä. Sen sijaan tyytymättömyys ihmissuhteisiin ei juuri vaihtelee sukupuolten välillä, vaikkakin miehistä koulun keskeyttämisen harkitsijoista hieman suurempi osa kuin naisista kokee tyytymättömyyttä ihmissuhteissa. Alkoholinkäyttö ei juuri eroa miesten ja naisten välillä, vaan suurin ero näyttäytyy sen mukaan, uskooko nuori valmistuvansa nykyiseltä alalta vai ei. Alkoholin viikoittainen käyttö on selkeästi yleisempää keskeyttämisen harkitsijoilla. On tosin huomattava, että miesten kohdalla alkoholinkäyttö –muuttuja ei anna tilastollisesti aivan merkitsevää tulosta ($p = 0,060$). Tulosta voi kuitenkin tulkita lähes merkitseväenä.

Naiset ovat raportoineet kaikissa tarkastelluissa ryhmissä miehiä enemmän rahojen riittämättömyyttä. Todistuksen keskiarvo taas näyttäisi olevan kaikissa tarkastelluissa ryhmissä naisilla miehiä selkeästi parempi, mikä kertoo naisten paremmasta koulumenestyksestä peruskoulussa. Sosioekonomisista tekijöistä huoltajan työtilanne ei näyttäisi juuri eroavan miesten ja naisten välillä. Naisilla huoltajan alhainen koulutustaso on selkeästi yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, mutta miehillä eroa ei näyttyädy. Huoltajan koulutustason tarkastelun tulos ei tosin ole miehillä lainkaan tilastollisesti merkitsevä, mikä voi johtua osittain siitä, että kato tähän kysymykseen vastaamisessa kohdistuu enimmäkseen miespuolisiin vastaajiin. Suuntaa antavasti tulokset kuitenkin näyttäisivät siltä, että huoltajan alhaisella koulutustasolla on yhteys etenkin naispuolisten vastaajien koulun keskeyttämiseen, mutta ei niinkään miespuolisten.

Muunsukupuolisilla/en halua kertoa sukupuolta –vastanneilla näyttäisi olevan huono-osaisuutta muihin sukupuoliin nähden eniten lähes kaikissa tarkastelluissa ryhmissä ja muuttujissa. Tilastollisesti merkitseviä tuloksia heillä on masentuneisuus-, tyytymättömyys ihmissuhteissa- ja huoltajan työtilanne –muuttujissa. Huoltajan työtilanteessa ei ole suuria eroja sukupuolten välillä muuten, paitsi koulun keskeyttämisen harkitsevilla muunsukupuolisilla/en halua kertoa sukupuolta –vastaajilla huoltajan työttömyys tai sairauslomalla oleminen on huomattavasti yleisempää samassa ryhmässä muihin sukupuoliin nähden. Masentuneisuus keskeyttämisen harkitsijoilla on suunnilleen yhtä yleistä kaikilla sukupuolilla, heistä suurin osa raportoi masentuneisuutta ainakin osan aikaa

kuluneen viikon aikana, vaikka miehet raportoivat masentuneisuutta vähemmän muihin nähden. Tyytymättömyydessä ihmissuhteisiin muunsukupuolisilla/en halua kertoa sukupuolta –vastanneilla on isot erot muihin sukupuoliin kaikissa tarkastelluissa ryhmissä. Heistä valmistumiseen uskovilla puolella on tyytymättömyyttä ihmissuhteissa, ja koulun keskeyttämistä harkitsevista muunsukupuolisista/en halua kertoa sukupuolta -vastanneista jopa neljä viidesosaa kokee vastaavaa tyytymättömyyttä. Muunsukupuolisilla/en halua kertoa sukupuolta- vastanneilla koulun keskeyttämisen harkitsijoilla korostuu siis erityisesti masentuneisuus ja tyytymättömyys ihmissuhteisiin.

Taulukko 4. Huono-osaisuuden tekijät sen mukaan, harkitseeko nuori koulun jatkamista, alan vaihtoa vai keskeyttämistä. 15–19-vuotiaat vastaajat kotona puhutun kielen mukaan, %

	Uskoo valmistuvansa (N=14389), %		Harkitsee alan vaihtamista (N=476), %		Harkitsee kokonaan keskeyttämistä (N=168), %	
	Suomi tai ruotsi	Muu kieli	Suomi tai ruotsi	Muu kieli	Suomi tai ruotsi	Muu kieli
Terveydellinen huono-osaisuus						
Masentuneisuus						
Ei masentuneisuutta	73	59	41	49	31	36
On masentuneisuutta	27	41	59	51	69	64
p	0,000	0,031	0,000	0,031	0,000	0,031
Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä huono-osaisuus						
Ihmissuhteet						
Tyytyväinen ihmissuhteisiin	83	74	66	45	49	39
Tyytymättömyyttä ihmissuhteissa	17	26	34	55	51	61
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elämäntyyllinen huono-osaisuus						
Alkoholinkäyttö						
Juo harvemmin kuin viikoittain	85	86	82	81	69	67
Juo alkoholia viikoittain	15	14	18	19	31	33
p	0,000	0,016	0,000	0,016	0,000	0,016
Urheiluharrastuneisuus						
Harrastaa urheilua vähintään kuukausittain itsenäisesti	58	52	52	26	43	37
Ei harrasta urheilua	42	48	48	74	57	63
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Taloudellinen huono-osaisuus						
Rahojen riittäminen						
Rahaa riittävästi	75	72	65	63	59	58
Rahaa ei riittävästi	25	28	35	37	41	42
p	0,000	0,114	0,000	0,114	0,000	0,114
Koulutuksellinen huono-osaisuus						
Todistuksen keskiarvo						
Yli 7	62	56	45	58	40	52
7 tai alle	38	45	54	44	60	48
p	0,000	0,949	0,000	0,949	0,000	0,949
Sosioekonominen huono-osaisuus						
Huoltajan työtilanne						
Työssä tai muussa toiminnassa	91	87	89	84	81	71
Työtön tai sairauslomalla	9	13	11	16	19	29
p	0,000	0,091	0,000	0,091	0,000	0,091
Huoltajan koulutustaso						
Vähintään toisen asteen koulutus	86	81	84	56	79	62
Vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta	14	19	16	44	21	38
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Taulukossa 4 olen tehnyt samat tarkastelut vielä kotona puhutun kielen mukaan, joka kuvastaa pääasiassa sitä onko nuori maahanmuuttaja tai eläkö hän maahanmuuttajataustaisessa perheessä. Tarkasteltavat ryhmät ovat siis 1. nuoret, jotka puhuvat suomea tai ruotsia kotonaan kummankin vanhemman/hooltajan kanssa ja 2. nuoret, jotka puhuvat muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia vähintään yhden vanhemman/hooltajan kanssa. Tulokset ovat samansuuntaisia kummassakin tarkastellussa ryhmässä. Isoin ero on hooltajan koulutustasossa. Suomen- tai ruotsinkielisissä perheissä asuvilla nuorilla hooltajan koulutustasolla matalalla koulutustasolla näyttäisi olevan yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, mutta erot eivät ole yhtä suuria kuin muunkielisissä perheissä asuvilla nuorilla, joilla koulun keskeyttämistä harkitsevien ryhmässä on yli kaksi kertaa yleisempää, että hooltajalla on vain perusasteen koulutus tai ei lainkaan koulutusta valmistumiseen uskoviin verrattuna. Toisena erona kieliryhmien välillä on, että suomen- tai ruotsinkielisessä perheessä elävillä nuorilla todistuksen keskiarvolla näyttäisi olevan vaikutusta koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, kun taas muunkielisissä perheissä elävillä nuorilla todistuksen keskiarvolla ei näyttäisi olevan lainkaan merkitystä. Kolmantena erona on, että muunkielisten perheiden nuorilla näyttäisi olevan kaikissa tarkastelluissa luokissa enemmän tyytymättömyyttä ihmissuhteisiin kuin täysin suomen- tai ruotsinkielisten perheiden nuorilla.

Olen tarkastellut tässä kappaleessa eroja huono-osaisuuden tekijöiden näyttäytymisessä nykyiseltä alaltaan valmistumiseen uskovien, alan vaihtamisen ja koulun keskeyttämisen harkitsijoiden välillä. En tarkastele tässä tutkielmassa tämän enempää alan vaihtamista harkitsevia opiskelijoita, vaikka onkin merkittävä havainto, että alan vaihtamisen harkitsijoilla korostuu yhtä lailla monet ongelmat kuin koulun keskeyttämisen harkitsijoillakin valmistumiseen uskoviin verrattuna. Onko siis alan vaihtaminen todellinen ratkaisu, vai voisiko opiskelua jatkaa nykyisellä alalla, jos saisi enemmän tukea esimerkiksi masennuksen hoidossa? Toisaalta opiskelijat ovat saattaneet valita vähän satunnaisesti joko vaihtoehdon ”harkitsen alan vaihtoa” tai ”harkitsen kokonaan koulun keskeyttämistä”, sillä alan vaihtamisenkin yhteydessä täytyy ”keskeyttää koulu”, ennen kuin pääsee uudelle alalle ja toisaalta kokonaan koulun keskeyttämistä harkitsevallakin opiskelijalla voi olla mielessään jokin ala, jota hän tulevaisuudessa haluaa vielä opiskella. Kummassakin ryhmässä on joka tapauksessa epäröintiä nykyisiä opintoja kohtaan ammattikoulussa. Alan vaihtamisen harkitsijoilla voi kuitenkin olla jokin selkeä suunnitelma, mitä he aikovat jatkossa opiskella, kun taas kokonaan koulun keskeyttämistä harkitsevilla ei vaikuttaisi olevan samalla lailla suunnitelmaa opiskelusta myöhemmin. Huono-osaisuus näyttäytyi näissä kuvailevissa tuloksissa voimakkaampana koulun keskeyttämisen harkitsijoilla kuin alan vaihtamisen harkitsijoilla. Siksi päädyin tekemään analyysit

tästä eteenpäin pelkästään valmistumiseen uskovien ja koulun keskeyttämistä harkitsevien välillä, koulun keskeyttämisen harkitsemisen ilmentäessä selkeästi syrjäytymisriskiä.

4.2 Huono-osaisuuden tekijöiden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen

Tässä kappaleessa muodostan logistisen regressioanalyysimallin huono-osaisuuden eri tekijöiden yhteydestä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Mallissa on yhteensä kahdeksan selittävää muuttujaa kuudelta eri huono-osaisuuden ulottuvuudelta. Taustamuuttujina mallissa on kontrolloituna sukupuoli ja kotona puhuttu kieli. Malli on muodostettu enter-metodilla, eli kaikki muuttujat on tuotu malliin pakottavasti yhtäaikaisesti. Muita mahdollisia tapoja muodostaa regressiomalli olisi askeltava ja hierarkkinen malli. (Jokivuori & Hietala 2007, 45–53.) Pakottava menetelmä sopii parhaiten analyysiini, sillä olen kiinnostunut lähtökohtaisesti siitä, mitkä tekijät ovat voimakkaimmin yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, kun kaikki muuttujat ovat vakioituna mallissa yhtäaikaisesti. Teen ensin regressiomallin, jossa on mukana kaikki 15–19-vuotiaat vastaajat, jotka uskovat valmistuvansa opinnoista tai harkitsevat opintojen keskeyttämistä. Tämän jälkeen teen regressiomallit erikseen miehille ja naisille. Muunsukupuolisille/en halua kertoa -sukupuolta -vastanneille ei ole mahdollista tehdä regressiomallia erikseen pienen vastaajamäärän vuoksi. Toisen taustamuuttujan, kotona puhutun kielen mukaan, en esittele tuloksissa lainkaan erillistä regressiomallia, sillä muunkielisiä on aineistossa sen verran vähän, että mitkään tuloksista eivät ole kielen mukaan tarkasteltuna tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 5. Huono-osaisuuden tekijöiden ja taustamuuttujien yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla.

	OR	p-arvo	Luottamusväli 95 %
Sukupuoli			
Nainen	1		
Mies	0,754	0,265	0,459 – 1,239
Muu tai en halua kertoa	2,105	0,071	0,938 – 4,722
Kotona puhuttu kieli			
Suomi tai ruotsi kummankin huoltajan kanssa	1		
Muu kieli yhden tai kahden huoltajan kanssa	2,698	0,001**	1,467 – 4,960
Terveydellinen huono-osaisuus			
Masentuneisuus			
Ei masentuneisuutta	1		
On masentuneisuutta	3,548	0,000***	2,117 – 5,947
Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä huono-osaisuus			
Ihmissuhteet			
Tyytyväinen ihmissuhteisiin	1		
Tyytymättömyyttä ihmissuhteissa	2,908	0,000***	1,816 – 4,656
Elämäntylillinen huono-osaisuus			
Urheiluharrastuneisuus			
Harrastaa urheilua vähintään kuukausittain itsenäisesti	1		
Ei harrasta urheilua	1,690	0,027*	1,060 – 2,693
Alkoholin käyttö			
Juo alkoholia harvemmin kuin viikoittain	1		
Juo alkoholia viikoittain	2,334	0,001***	1,430 – 3,811
Taloudellinen huono-osaisuus			
Rahojen riittäminen			
Rahaa riittävästi	1		
Rahaa ei riittävästi	1,374	0,185	0,859 – 2,198
Koulutuksellinen huono-osaisuus			
Todistuksen keskiarvo			
Keskiarvo yli 7	1		
Keskiarvo 7 tai alle	1,655	0,032*	1,043 – 2,624
Sosioekonominen huono-osaisuus			
Huoltajan työtilanne			
Työssä tai muussa toiminnassa	1		
Työtön tai sairauslomalla	1,532	0,158	0,847 – 2,772
Huoltajan koulutustaso			
Vähintään toisen asteen koulutus	1		
Vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta	1,288	0,375	0,737 – 2,249
Vakiotermi	0,001	0,000***	

Hosmer & Lemeshow: Chi-square 5,626, df 8, sig. 0,698

N = 9753, Model chi-square= 132,140, df = 11, p-arvo = 0,000, Nagelkerke R² = 15 %

Merkitsevyystaso: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Taulukossa korostettu tilastollisesti merkitsevät tulokset (p<0,05).

Tilastollisesti merkitseviä eroja (p < 0,05) valmistumiseen uskovien ja keskeyttämistä harkitsevien välillä on kotona puhuttu kieli -muuttujalla, masentuneisuudella, tyytymättömyydellä ihmissuhteisiin, urheilun harrastamisella, alkoholin juomisella ja todistuksen keskiarvolla. Mallin selitysaste on 15 prosenttia, eli tutkitut tekijät selittävät 15 prosenttia tutkittavasta ilmiöstä.

Masentuneisuudella on kaikkein voimakkain yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen (OR = 3,548, $p = 0,000$). Nuoret, jotka ovat kokeneet vastaushetkellä viimeisen viikon aikana vähintään osan ajasta masentuneisuutta, harkitsevat selkeästi useammin koulun keskeyttämistä kuin nuoret, jotka ovat tunteneet masentuneisuutta vain pienen osan ajasta tai ei lainkaan. Ihmissuhteisiin tyytymättömyydellä on suunnilleen yhtä iso yhteys: tyytymättömyyttä ihmissuhteissaan kokevilla nuorilla on noin kolminkertainen riski (OR = 2,908, $p = 0,000$) olla koulun keskeyttämistä harkitsevien ryhmässä.

Elämäntyyliin liittyvät huono-osaisuuden tekijät antavat myös tilastollisesti merkitseviä tuloksia, vaikkakin urheiluharrastuneisuuden kohdalla tulos on vain melkein tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,027$). Nuoret, jotka eivät harrasta urheilua itsenäisesti edes kerran kuukaudessa, harkitsevat useammin koulun keskeyttämistä kuin urheilua harrastavat (OR = 1,690). Alkoholinkäytön kohdalla tulos on vielä merkitsevämpi ja yhteys voimakkaampi (OR = 2,334, $p = 0,001$). Alkoholia vähintään viikoittain käyttävät nuoret harkitsevat selkeästi useammin koulun keskeyttämistä kuin harvemmin tai ei lainkaan alkoholia käyttävät nuoret.

Todistuksen keskiarvolla on tilastollisesti melkein merkitsevä yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen ($p=0,032$). Huonompi keskiarvo peruskoulussa näyttäisi ennustavan koulun keskeyttämisen harkitsemista ammattikoulussa. Yhteys selittyy luultavasti osittain sillä, että huonolla keskiarvolla opiskelija ei ole välttämättä päässyt eniten toivomaansa opiskelupaikkaan, ja saattaa opiskella vastaushetkellä alaa, joka ei miellytä. Mutta yhtä lailla huonoon keskiarvoon voi liittyä muitakin huono-osaisuutta, kuten masentuneisuutta jo aiemmin koulu-uralla.

Huono-osaisuuden ulottuvuuksista vain taloudellisen huono-osaisuuden ja sosioekonomisen huono-osaisuuden kohdalla erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Taloudellisen huono-osaisuuden kohdalla tätä selittää luultavasti 15–19-vuotiaiden kohdalla se, että heistä suurin osa asuu vielä vanhempiensa kanssa eivätkä maksa itse asumisestaan, jolloin rahojen riittävydessä ei ole niin suuria eroja. Ristiintaulukointi antoi tämän tekijän kohdalla kuitenkin tilastollisesti merkitseviä eroja näiden ryhmien välillä, joten eroja näyttäisi kuitenkin jonkin verran olevan. Logistisen regressiomallin perusteella ero ei ole kuitenkaan merkittävä, kun kaikki tekijät ja taustamuuttujat on vakioitu. Sama tilanne on sosioekonomisen huono-osaisuuden kohdalla. Ristiintaulukoinnin perusteella näyttäisi siltä, että huoltajan työllisyystilanteella on yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, mutta regressiomallissa tilastollisesti merkitsevää eroa ei havaita. Huoltajan koulutusasteella ei myöskään havaita tilastollisesti merkitseviä eroja tässä mallissa tarkasteltavien ryhmien välillä.

Taustamuuttujista sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, vaikkakin muunsukupuolisilla ero lähestyy tilastollisen merkitsevyyden rajaa ($p = 0,071$). Jos tuota eroa tarkastelee, niin muunsukupuoliset harkitsevat naisiin nähden useammin koulun keskeyttämistä (OR = 2,105). Kotona puhutulla kielellä taas on selkeä yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Nuoret, jotka puhuvat kotonaan muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia vähintään yhden vanhemman/hooltajan kanssa, harkitsevat selkeästi useammin koulun keskeyttämistä kuin täysin suomen- tai ruotsinkielisessä perheessä elävät nuoret (OR = 2,698, $p = 0,001$).

Huomattavaa on, että kaikista 15–19-vuotiaista valmistumiseen uskovista ja keskeyttämistä harkitsevista opiskelijoista malliin on otettu mukaan 67 prosentin vastaukset, eli pois vastanneista on karsiutunut 33 prosenttia. Tämä johtuu siitä, että muuttujissa on alun perin puuttuvia tietoja ja ”en tiedä” –vastaukset on koodattu puuttuviksi tiedoiksi, koska niiden yhdistäminen muihin luokkiin ei olisi ollut mielekäästä. Regressiomalliin otetaan mukaan vain vastaajat, joilla ei ole yhdessäkään muuttujassa puuttuvaa tietoa. Tässä mallissa valmistumiseen uskovia opiskelijoita on 9674 ja keskeyttämisen harkitsijoita 79. Keskeyttämisen harkitsijoista on karsiutunut siis suhteessa vielä isompi osuus pois, noin puolet. Heitä on aineiston 15–19-vuotiaissa vastaajissa alun perin yhteensä 168. Eniten katoa aiheuttaa hooltajan koulutustaso –muuttuja, johon yhteensä 20 % vastaajista ei ole lainkaan vastannut. 79 keskeyttämistä harkitsevaa opiskelijaa on vielä tarpeeksi suuri määrä, jolla regressiomalli voidaan muodostaa, joten kato ei ole liian suuri ongelma. Tulen pohtimaan tätä katoa vielä tutkielman loppuosuudessa.

4.3 Regressiomallit sukupuolittain

Seuraavaksi muodostan regressiomallit erikseen miehille ja naisille. Muunsukupuolisille regressiomallia ei ole mahdollista tehdä erikseen heidän vähäisen määrän vuoksi aineistossa. Mallissa on vakioituna taustamuuttujana kotona puhuttu kieli.

Taulukko 6. Huono-osaisuuden tekijöiden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen 15–19-vuotiailla, erikseen miehillä ja naisilla.

	Miehet			Naiset		
	OR	p-arvo	Luottamusväli 95 %	OR	p-arvo	Luottamusväli 95 %
Kotona puhuttu kieli						
Suomi tai ruotsi kummankin huoltajan kanssa	1			1		
Muu kieli yhden tai kahden huoltajan kanssa	2,338	0,094	0,865 – 6,317	3,352	0,006**	1,413 – 7,950
Terveydellinen huono-osaisuus						
Masentuneisuus						
Ei masentuneisuutta	1			1		
On masentuneisuutta	2,716	0,008**	1,291 – 5,716	5,267	0,000***	2,326 – 11,926
Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä huono-osaisuus						
Ihmissuhteet						
Tyytyväinen ihmissuhteisiin	1			1		
Tyytymättömyyttä ihmissuhteissa	4,215	0,000***	2,033 – 8,738	1,774	0,107	0,884 – 3,561
Elämäntyyllinen huono-osaisuus						
Urheiluharrastuneisuus						
Harrastaa urheilua vähintään kuukausittain itsenäisesti	1			1		
Ei harrasta urheilua	2,050	0,064	0,960 – 4,381	1,316	0,423	0,672 – 2,575
Alkoholin käyttö						
Juo alkoholia harvemmin kuin viikoittain	1			1		
Juo alkoholia viikoittain	2,141	0,043*	1,025 – 4,473	2,723	0,006**	1,338 – 5,541
Taloudellinen huono-osaisuus						
Rahojen riittäminen						
Rahaa riittävästi	1			1		
Rahaa ei riittävästi	1,764	0,124	0,857 – 3,633	1,050	0,887	0,535 – 2,060
Koulutuksellinen huono-osaisuus						
Todistuksen keskiarvo						
Keskiarvo yli 7	1			1		
Keskiarvo 7 tai alle	2,008	0,066	0,956 – 4,220	1,439	0,287	0,736 – 2,814
Sosioekonominen huono-osaisuus						
Huoltajan työtilanne						
Työssä tai muussa toiminnassa	1			1		
Työtön tai sairauslomalla	1,364	0,542	0,504 – 3,694	1,146	0,767	0,465 – 2,823
Huoltajan koulutustaso						
Vähintään toisen asteen koulutus	1			1		
Vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta	1,119	0,810	0,450 – 2,782	1,625	0,220	0,748 – 3,526
Vakiotermi	0,001	0,000 ***		0,001	0,000***	

Miesten regressiomallin tunnuslukuja:

Hosmer & Lemeshow: Chi-square 3,924, df 7, sig. 0,789
N = 5206, Model chi-square= 59,283, df = 9, p-arvo = 0,000, Nagelkerke R ² = 15,3 %

Naisten regressiomallin tunnuslukuja:

Hosmer & Lemeshow: Chi-square 3,814, df 7, sig. 0,801
N = 4316, Model chi-square= 52,745, df = 9, p-arvo = 0,000, Nagelkerke R ² = 12,7 %

Koulun keskeyttämistä harkitsevia miehiä on tässä tarkastelussa 33, ja valmistumiseen uskovia miehiä 5173. Pelkästään miehiä tarkastellen tilastollisesti merkitseviä eroja ($p < 0,05$) on alkoholinkäytön, masentuneisuuden ja ihmissuhteisiin tyytymättömyyden kohdalla. Ihmissuhteisiin tyytymättömyys on tilastollisesti merkitsevin ja vetosuhteeltaan isoin ero tässä mallissa valmistumiseen uskovien ja koulun keskeyttämistä harkitsevien välillä. (OR = 4,215, $p = 0,000$). Pelkästään miehiä tarkastellen kotona puhuttu kieli ei ole tilastollisesti merkitsevä muuttuja. Miespuoleisille vastaajille muodostetun mallin selitysaste on 15,3 prosenttia.

Yllä olevassa taulukossa 5 regressiomalli on muodostettu vielä erikseen naispuoleisille vastaajille. Keskeyttämistä harkitsevia naisia tässä mallissa on 38 ja valmistumiseen uskovia 4278. Naisten kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja aiheuttaa masentuneisuus, alkoholinkäyttö ja kotona puhuttu kieli. Voimakkain ja merkitsevin yhteys naisilla on masentuneisuuden suhteen (OR = 5,267, $p = 0,000$). Naisilla mallin selitysaste on 12,7 %, joka on miesten mallin selityksastetta alhaisempi. Huomattavaa on, että pelkästään naisia tarkastelemalla tyytymättömyydellä ihmissuhteisiin ei ole yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, tai ainakaan ero ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevä. Miesten kohdalla tällä tekijällä taas on kaikkein isoin yhteys, kuten taulukosta 5 käy ilmi.

4.4 Huono-osaisuuden kasautumisen yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen

Seuraavaksi tarkastelen huono-osaisuuden tekijöiden kasautumisen yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Esittelen tulokset ristiintaulukoiteina. Aluksi esittelen tulokset kaikilla 15–19-vuotiailla vastaajilla yhteensä valmistumiseen uskovien ja koulun keskeyttämistä harkitsevien opiskelijoiden välillä, jonka jälkeen teen ristiintaulukoinnit erikseen eri sukupuolille ja kotona puhutun kielen mukaan.

Alla olevassa taulukossa 7 on havainnollistettu, miten valmistumiseen uskovat ja keskeyttämistä harkitsevat opiskelijat jakautuvat sen mukaan, kuinka monta huono-osaisuustekijää heille on kasautunut yhtäaikaaisesti. Tarkastelussa on valmistumiseen uskovia opiskelijoita 9795 ja keskeyttämistä harkitsevia 83, eli mukana on ne opiskelijat, jotka ovat vastanneet kaikkiin tarkastelemiini kysymyksiin. Taulukosta 7 nähdään, että noin joka viidennellä (19 %)

valmistumiseensa uskovalla vastaajalla ei esiinny yhtään huono-osaisuustekijää. Lähes kolmasosalla (28 %) on yksi huono-osaisuustekijä ja joka neljännellä on kaksi tekijää. 16 prosentille valmistumiseen uskovista on kasautunut kolme huono-osaisuustekijää ja 12 prosentille on kasautunut neljä tekijää tai enemmän. 4 – 8 –huono-osaisuustekijän kasautuneisuus on yhdistetty yhdeksi luokaksi. Taulukosta 7 nähdään kuitenkin, että huono-osaisuus on selkeästi kasautuneempaa koulun keskeyttämistä harkitsevilla opiskelijoilla valmistumiseen uskoviin verrattuna. Keskeyttämistä harkitsevista opiskelijoista yli puolella (54 %) huono-osaisuustekijöitä on kasautuneena yhtäaikaaisesti neljä tai enemmän, eli keskeyttämisen harkitsijoilla on yleisintä, että huono-osaisuustekijöitä on neljä tai enemmän. Huono-osaisuus vaikuttaisi olevan siis koulun keskeyttämisen harkitsijoilla kokonaisvaltaista. Vastaavasti vain pienellä osuudella keskeyttämisen harkitsijoista huono-osaisuustekijöitä on vain yksi tai ei yhtään (12 %), kun valmistumiseen uskovista puolella ei ole yhtään tai on vain yksi huono-osaisuustekijä.

Taulukko 7. Huono-osaisuuden tekijöiden kasautuminen erikseen valmistumiseen uskovilla ja keskeyttämistä harkitsevilla yhteensä, frekvenssit ja prosentit.

Valmistumiseen uskovat, N = 9795			Keskeyttämistä harkitsevat, N = 83		
Huono-osaisuustekijöiden määrä	Frekvenssit	Prosenttiosuus %	Huono-osaisuustekijöiden määrä	Frekvenssit	Prosenttiosuus %
0	1903	19	0	2	2
1	2766	28	1	8	10
2	2412	25	2	16	19
3	1564	16	3	12	15
4 tai enemmän	1150	12	4 tai enemmän	45	54
	Yhteensä 9795	Yhteensä 100		Yhteensä 83	Yhteensä 100

Huono-osaisuustekijöiden kasautumista valmistumiseen uskovien ja koulun keskeyttämistä harkitsevien välillä on havainnollistettu lisäksi pylväsdiagrammilla kuviossa 1 (liite 1). Pylväsdiagrammista huomataan, että keskeyttämisen harkitsijoista suurimmalla osalla huono-osaisuustekijöitä on yhtäaikaisesti vähintään kaksi ja yli puolella vastaajista jopa neljä tai enemmän. Valmistumiseen uskovista taas suurimmalla osalla huono-osaisuustekijöitä on yhtäaikaisesti kaksi tai vähemmän, ja joka viidennellä ei yhtään. Valmistumiseensa uskovillakin on ristiintaulukoinnin (taulukko 7) ja kuvion 1 perusteella kasautunutta huono-osaisuutta. Heistä 12 prosentilla on huono-osaisuustekijöitä yhtäaikaisesti neljä tai enemmän. Keskeyttämisen harkitsijoilla huono-osaisuuden kasautuminen näyttäisi kuitenkin olevan hyvin yleistä, kun taas valmistumiseen uskovista vain vähemmistöllä on selkeästi kasautunutta huono-osaisuutta.

Lopuksi tarkastelen huono-osaisuuden kasautumista koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla sukupuolittain ja kotona puhutun kielen mukaan. Alla olevassa taulukossa 8 on kuvattu jakaumat sukupuolittain. Tulosten tilastollista merkitsevyyttä ei ole raportoitu, koska khiin neliö –testin ehdot eivät täyty vastaajien määrien ollessa vähäisiä. Ristiintaulukoinnin tuloksia voi pitää kuitenkin suuntaa antavina. Eroja miesten ja naisten välillä ei voi pitää merkittävinä ja miehiä ja naisia on keskeyttämistä harkitsevissa suunnilleen yhtä paljon. Naisista ja miehistä yhtä monella huono-osaisuustekijöitä on neljä tai enemmän. Muu/en halua kertoa –sukupuolta vastanneita on tarkastelussa yhteensä vain kahdeksan. Heistä kuudella huono-osaisuustekijöitä on kasautuneena neljä tai enemmän ja kahdella tekijöitä on kaksi. Sukupuolittain keskeyttämistä harkitsevien osuudet tässä tarkastelussa ovat suunnilleen samat kuin osuudet kaikista aineiston 15–19-vuotiaista keskeyttämistä harkitsevista (N=168), eli kato ei kohdistu korostetusti mihinkään sukupuolista.

Taulukko 8. Huono-osaisuuden kasautuminen keskeyttämistä harkitsevilla sukupuolittain.

Huono-osaisuustekijöiden määrä	Miehet		Naiset		Muu/en halua kertoa		Yhteensä N
	N	%	N	%	N	%	
0	2	6	0	0	0	0	2
1	3	9	5	13	0	0	8
2	4	11	10	26	2	25	16
3	7	20	5	13	0	0	12
4 tai enemmän	19	54	19	49	6	75	44
	Yhteensä 35	Yhteensä 100	Yhteensä 39	Yhteensä 100	Yhteensä 8	Yhteensä 100	Yhteensä 82

Taulukossa 9 on tarkasteltu koulun keskeyttämistä harkitsevien huono-osaisuutta vertaillen vastaajia kotona puhutun kielen mukaan. Tilastollista merkitsevyyttä ei tässäkään tarkastelussa ole raportoitu, sillä testin tekemisen ehdot eivät täyty muunkielisestä perheestä tulevia vastaajia ollessa tässä tarkastelussa yhteensä vain 14. Taulukon tuloksia voi kuitenkin pitää suuntaa antavina. Huomioitavaa tuloksissa on, että muunkielisillä huono-osaisuus näyttäisi olevan kasautuneempaa kuin täysin suomen- tai ruotsinkielisissä perheissä. Muunkielisistä 64 prosentilla huono-osaisuustekijöitä on neljä tai enemmän, kun täysin suomen- tai ruotsinkielisissä perheissä asuvilla vastaava osuus on 53 prosenttia. Kotona puhutun kielen kohdalla analyysien aikana tapahtunut kato ei kohdistu kumpaankaan tarkasteltuun kieli-luokkaan. ”Muu kieli kuin suomi tai ruotsi vähintään toisen vanhemman/huoltajan kanssa” –osuus on 18 %, joka on sama kuin kaikista 15–19-vuotiaista keskeyttäjästä (N=168), joten kadosta huolimatta otosta voi pitää kotona puhutun kielen mukaan edustavana aineistossa.

Taulukko 9. Huono-osaisuuden kasautuminen koulun keskeyttämistä harkitsevilla kotona puhutun kielen mukaan.

Huono-osaisuustekijöiden määrä	Suomi tai ruotsi kummankin vanhemman/huoltajan kanssa		Muu kieli vähintään toisen vanhemman/huoltajan kanssa			
	N	%	N	%	Yhteensä N	
0	1	2	0	0	1	
1	6	9	2	14	8	
2	14	21	2	14	16	
3	10	15	1	7	11	
4 tai enemmän	35	53	9	64	44	
	Yhteensä 66	Yhteensä 100	Yhteensä 14	Yhteensä 100	Yhteensä 80	

5. Johtopäätökset ja tutkimuksen arviointia

Tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten huono-osaisuus ja sen kasautuminen ovat yhteydessä 15–19-vuotiailla nuorilla ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen. Alan vaihtamista harkitsevien nuorten huono-osaisuutta on tarkasteltu tulosten kuvailevassa osiossa koulun keskeyttämisten harkitsevien lisäksi, ja tutkimuksen muissa tuloksissa on keskitytty vain kokonaan keskeyttämistä harkitseviin, koulun keskeyttämisen harkitsemisen ilmentäessä vielä vahvemmin huono-osaisuutta kuvailevien tulosteni perusteella. Selittävinä muuttujina oli masentuneisuus, tyytyväisyys ihmissuhteisiin, alkoholin viikoittainen käyttö, urheiluharrastuneisuus, rahojen riittäminen, peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo, huoltajan työllisyystilanne ja huoltajan koulutustausta. Taustamuuttujina olivat sukupuoli ja kotona puhuttu kieli. Tässä osiossa tiivistän tutkimuksen tulokset ja suhteutan tutkimukseni tuloksia aiempaan kirjallisuuteen. Lopuksi esittelen johtopäätöksiä ja pohdin tutkielmani vahvuuksia ja heikkouksia.

5.1 Koulun keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsijoilla enemmän huono-osaisuuden ilmenemistä valmistumiseen uskoviin verrattuna

Aiemmat tutkimukset tuovat esiin, että pelkän perusasteen varassa olevilla nuorilla esiintyy selkeästi enemmän huono-osaisuutta monella eri ulottuvuudella kuin koulutetummilla nuorilla (Karvonen & Kestilä 160–177; Paananen ym. 2012, 37–42). Otin täten tutkielmani lähtökohdaksi, että todennäköisesti vielä koulun penkillä olevilla, mutta ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla esiintyy myös enemmän huono-osaisuutta kuin valmistumiseen uskovilla nuorilla.

Selvitin tässä tutkielmassa kuvailevilla menetelmillä, miten huono-osaisuuden eri tekijät ilmenevät ammattikoulusta valmistumiseen uskovilla, alan vaihtamisen ja kokonaan koulutuksen keskeyttämisen harkitsijoilla ja millaisia eroja näissä on sukupuolten välillä. Tarkastelut osoittivat, että koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla sekä alan vaihtamista harkitsevilla nuorilla ilmenee huono-osaisuutta enemmän kaikilla tarkastelluilla huono-osaisuuden ulottuvuuksilla valmistumiseen uskoviin verrattuna. Huono-osaisuus näyttäytyi kaikilla tarkastelluilla tekijöillä koulun keskeyttämistä harkitsevilla vielä selkeästi voimakkaampana kuin alan vaihtamisen harkitsijoilla. Isoimmat erot keskeyttämisen harkitsijoiden ja valmistumiseen uskovien välillä oli masentuneisuudessa, tyytymättömyydessä ihmissuhteisiin, viikoittaisessa alkoholinkäytössä ja huoltajan työllisyystilanteessa.

Huono-osaisuus näyttäytyi siis jo tekemieni ristiintaulukointien perusteella moniulotteisena alan vaihtamisen ja koulun keskeyttämisen harkitsijoilla. Tämä tutkimustulos on yhtenäinen verrattuna aiempaan tutkimukseen toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen syistä ja verrattuna tutkimukseen huono-osaisuudesta pelkän perusasteen varassa olevilla nuorilla. Kivelän ja Aholan (2007, 40–41) tutkimuksessa toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen syiksi on nähty muun muassa masennus, motivaation puute ja yleisesti nuoren elämäntilanne. Aaltonen ym. (2015, 48) korostavat lisäksi nuoren kokeman yksinäisyyden ja päihteidenkäytön yhteyttä koulunkäynnin vaikeuksiin ja koulun keskeyttämiseen. Aiempien tutkimusten korostama nuorten ongelmien moniulotteisuus tuli siis selkeänä ilmi omissakin tuloksissani. Tuloksissa ei korostunut pelkästään yhden tai kahden huono-osaisuuden tekijän yhteyttä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, vaan ongelmat ilmenivät jokaisella tutkitulla ulottuvuudella.

Hieman yllättävänä havaintona ilmeni, että myös alan vaihtamista harkitsijoilla opiskelijoilla ilmenee enemmän huono-osaisuutta valmistumiseen uskoviin verrattuna, joten voi kyseenalaistaa onko alan vaihtaminen heillä kuitenkin aina oikea ratkaisu heidän tilanteeseensa. Aiemmassa tutkimuksessa etsivän nuorisotyön tekijät ovat kuvanneet, kuinka usein nuorilla väärä alavalinta on vain yksi syy opiskeluvaikeuksiin, mutta usein varsinainen syy löytyy taustalta (Aaltonen ym. 2015, 48). Omissa tuloksissani erityisen voimakkaana alan vaihtamisen harkitsijoilla valmistumiseen uskoviin verrattuna näyttäytyi masentuneisuus ja tyytymättömyys ihmissuhteisiin, ja heillä nämä tekijät olivat lähes yhtä voimakkaita kuin koulun keskeyttämisen harkitsijoilla. Todennäköisesti näillä tekijöillä on yhteys siihen, että nuori harkitsee alan vaihtamista, sillä hän uskoo toisen alan opiskelun tuovan helpotusta tilanteeseensa. Souto (2014, 24) korostaa, että hyvät kaverisuhteet ovat opintoihin vahvasti kiinnittävä tekijä, joka lisää kouluviihtyvyyttä ja auttaa jaksamaan koulussa. Hyviä sosiaalisia

suhteita ylipäänsä pidetään syrjäytymiseltä suojaavana tekijänä (Gretschell & Myllyniemi 2017, 13–14). Kuronen (2011, 81) on haastatellut useita nuoria, jotka ovat vaihtaneet toistuvasti alaa ammattikoulussa. Näillä nuorilla alan vaihtamisesta oli muodostunut varsinainen kierre, mutta nuoret kohtasivat opiskelussaan ja henkilökohtaisessa elämässään aina vain samoja ongelmia, jotka haittasivat opinnoissa pärjäämistä. On mahdollista, että Amisbarometrin alan vaihtamista harkitsevissa vastaajissa on paljon juuri tällaisia nuoria, jotka tarvitsisivat ylipäänsä enemmän tukea esimerkiksi koulun mielenterveyspalveluista tai kuraattorilta, eikä pelkkä alan vaihtaminen välttämättä tuo helpotusta tilanteeseen.

Nuoruusiässä ilmenevän huono-osaisuuden on todettu useissa tutkimuksissa olevan kytköksissä monin tavoin lapsuudenperheen olosuhteisiin ja lapsuudenperheen sosioekonomisella asemalla on tutkittu olevan selkeä yhteys nuoren kouluttautumiseen ja työllistymiseen (Paananen ym. 2012, 37–42; Kestilä ym. 2015, 122–131; Suurpää 2009, 13). Kuvailevien tulosteni perusteella huoltajan työllisyystilanteella näyttäisi olevan yhteys siihen, uskooko nuori valmistuvansa nykyisistä opinnoistaan vai ei. Sekä mies- että naispuoleisilla vastaajilla koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla huoltajan työttömyys tai sairaus oli yli kaksi kertaa yleisempää kuin valmistumiseen uskovilla nuorilla. Muunsukupuolisilla/en halua kertoa sukupuolta –vastanneilla vanhemman työttömyys tai sairaus oli samassa tilanteessa jopa neljä kertaa yleisempää. Myrskylän (2012, 7–8) raportista käy ilmi, että vuonna 2010 työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista, joilla ei ollut lainkaan perusasteen jälkeistä koulutusta, noin puolella vanhempi/vanhemmat olivat myöskin työttömiä tai työvoiman ulkopuolisia. Vastaavan suuntainen yhteys ilmeni siis omissa kuvailevissa tuloksissani.

Myös huoltajan koulutustaso näytti omissa tuloksissani ennustavan sitä, uskooko nuori valmistuvansa opinnoista vai ei. Sukupuolittain tarkasteltuna yhteys ilmeni etenkin naisilla. Analyysissä käyttämäni huoltajan koulutustaso –muuttuja kuvaa pääasiassa äidin koulutustasoa, sillä 89 prosenttia on vastannut kyseiseen kohtaan äitinsä koulutustason perusteella. Aiemmat tutkimukset ovat korostaneet äidin koulutustason yhteyttä nuoren koulumenestykseen ja kouluttautumiseen, kun taas isän koulutustasolla ei näyttäisi olevan yhtä vahvaa yhteyttä (Savioja 2007, 146–160; Kauppinen 2006; Kestilä ym. 2019, 130–132). Äidin alhaisen koulutustason on havaittu olevan laajemminkin yhteydessä nuoruuden huono-osaisuuteen, kuten mielenterveysongelmiin, huonoon terveyteen, liikkumattomuuteen ja ystävien ja harrastusten puutteeseen (Kestilä ym. 2019, 124–126; Reiss 2013, 27–29; Zacheus & Saarinen 2019, 82).

Kuvailevissa tuloksissa ilmeni jonkin verran eroja sukupuolten välillä. Naiset raportoivat miehiä enemmän masentuneisuutta, kun taas miehillä tyytymättömyys ihmissuhteisiin oli hieman naisia voimakkaampaa koulun keskeyttämistä harkitsevien ryhmässä. Kestilä ym. (2019, 124–126) huomauttavat, että nuoret naiset raportoivat ylipäänsä enemmän ongelmia hyvinvoinnissaan. Kyse voi olla siitä, että etenkin viime vuosina mielenterveysongelmista puhumisesta on tullut nuorille naisille aiempaa sosiaalisesti hyväksytympää, kun taas nuoret miehet eivät halua välttämättä edelleenkään tuoda ongelmiaan esiin edes tutkimusten vastauslomakkeissa, vaikka ongelmia todellisuudessa olisi. Omissa tuloksissani myös miehillä masentuneisuus näyttäytyi yleisenä koulun keskeyttämistä harkitsevilla, mutta naiset raportoivat tätä kuitenkin enemmän. Miesten naisia voimakkaampi tyytymättömyys ihmissuhteisiin on yhtenäinen THL:n (2017) kouluterveyskyselyn 2017 kanssa, jonka mukaan ammatillisen oppilaitoksen pojista noin yhdeksällä prosentilla ei ollut yhtään läheistä ystävää. Tytöistä taas vastaaja osuus oli hieman alle kuusi prosenttia kouluterveyskyselyssä, eli pojat raportoivat yksinäisyyttä ja läheisten ystävien puutetta tyttöjä useammin.

Muunsukupuoliset/en halua kertoa sukupuolta –vastanneet korostuivat tuloksissa huono-osaisuudellaan. He näyttäytyivät kuvailevissa tuloksissa miehiä ja naisia huono-osaisempina lähes kaikilla tarkastelluilla tekijöillä. Heillä masentuneisuus ja tyytymättömyys ihmissuhteisiin oli erityisen voimakasta. Soudon (2014, 25–26) mukaan ammatillisessa koulutuksessa nuoret kokevat usein haasteena vaatimuksen yhdenmukaisuudesta, joka koskee muun muassa sukupuolia ja seksuaalista suuntautumista. Yhdenmukaisuuden vaatimus näyttäytyy etenkin opiskelijoiden välisissä sosiaalisissa hierarkioissa, mutta myös opettajien suhtautumisessa opiskelijoihin. Useat nuoret kertovat Soudon (2014, 26) haastatteluissa kokeneensa syrjintää koulussa, jos olivat jollain lailla “massasta” poikkeavia. Tämä voisi selittää osaltaan muunsukupuolisten/en halua kertoa sukupuolta–vastanneiden kokemaa voimakasta masentuneisuutta ja tyytymättömyyttä ihmissuhteisiinsa.

5.2 Masentuneisuus, tyytymättömyys sosiaalisiin suhteisiin ja viikoittainen alkoholinkäyttö eniten yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen

Selvitin logistisella regressioanalyysillä, mitkä huono-osaisuudet tekijät ovat eniten yhteydessä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen. Logistisen regressioanalyysin etu pelkkään ristiintaulukointiin nähden on, että muiden tekijöiden vaikutus selitettävään ilmiöön

voidaan vakioida. Vakioin regressiomallissa taustamuuttujina sukupuolen ja kotona puhutun kielen. Tein lisäksi regressiomallit erikseen miehille ja naisille.

Logistisen regressiomallin perusteella eniten koulun keskeyttämisen harkitsemista selittää masentuneisuus, tyytymättömyys ihmissuhteisiin ja alkoholin viikoittainen käyttö. Nämä tekijät korostuivat myös tekemissäni ristiintaulukoinneissa, mutta on huomattavaa, että nämä tekijät ovat edelleen voimakkaassa yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, vaikka muut tekijät ja taustamuuttajat ovat mallissa vakioituna. Tutkimustulokset ovat linjassa tutkielmani lähtökohtaan nähden, sillä oletin huono-osaisuuden tekijöiden ilmenevän koulun keskeyttämisen harkitsijoilla yhtä lailla kuin ne ilmenevät aiemmissa tutkimuksissa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla ja pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevilla nuorilla. THL:n Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimuksesta ilmeni, että kouluttamattomilla nuorilla psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja psyykenlääkkeiden käyttö oli kaksi kertaa yleisempää kuin koulutetummilla nuorilla (Paananen ym. 2012, 37–42). Myös yksinäisyyteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvien ongelmien on todettu aiemmissa tutkimuksissa olevan selkeästi yleisempiä vain perusasteen varassa olevilla koulutetumpiin nuoriin nähden (Gretschel & Myllyniemi 2017, 13–16; Karvonen & Kestilä 2014, 172). Alkoholinkäyttö näyttäytyy THL:n kouluterveyskyselyssä nuorilla polarisoituneena, sillä suuri osa nuorista ei nykyisin käytä alkoholia lainkaan, mutta osa nuorista juo viikoittain humalahakuisesti (THL 2017). Bergin ym. (2015, 170–174) tutkimuksessa ennenäikaista kuolleisuutta aikuisiässä selitti voimakkaimmin vähintään viikoittainen alkoholinkäyttö 9-luokkalaisilla nuorilla, joten alaikäisten nuorten viikoittainen alkoholinkäyttö näyttäisi ilmentävän erityistä huono-osaisuutta.

Taustamuuttujista kotona puhuttu kieli on muodostamassani regressiomallissa voimakkaassa yhteydessä siihen, ettei nuori usko valmistuvansa opinnoista. Myrskylän (2012) tutkimus osoittaa, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista 18–30-vuotiaista nuorista joka neljäs Suomessa on maahanmuuttajataustainen, eli työstä ja koulutuksesta syrjäytyminen on maahanmuuttajataustaisilla lähes kolme kertaa kantaväestöä yleisempää. Suurimmassa syrjäytymisriskissä ovat nuoret perheissä elävät maahanmuuttajanaiset sekä asunnottomat maahanmuuttajamiehet. Myrskylän mukaan osittain tätä selittää heikko kielitaito mikä estää työhön ja koulutukseen kiinnittymistä, mutta mahdollisesti myös erilaiset kulttuuritaustat, joissa naisten kouluttautumiseen ja työmarkkinoille menoon ei ole totuttu. (Myrskylä 2012, 2–4.) Varjon, Kalalahden ja Jahnukaisen (2018, 27–28, 31) tutkimus tuo esiin heikon suomen kielen taidon yhteyden toisen asteen kouluttautumisen haasteisiin maahanmuuttajanuorilla. Vaikka nuorella olisi vahvana päämääränä tietty opiskeluala, voi heikko kielitaito estää kokonaan kouluun pääsyn. Tein regressiomallit erikseen myös miehille ja naisille,

joista ilmeni, että kotona puhutulla kielellä on tilastollisesti merkitsevä yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen vain naisilla. Tulokseen vaikuttaa mahdollisesti vieraskielisten vastaajien pieni osuus analyysissäni (N=14), jolloin erikseen sukupuolittain tehdyt tarkastelut eivät ole kovin luotettavia.

Tilastollisesti melkein merkitsevässä yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen on myös peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo ja urheiluharrastuksen puute. On hieman yllättävää, että peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon yhteys keskeyttämisen harkitsemiseen ei ilmene tämän voimakkaampana, sillä heikolla keskiarvolla nuoret eivät ole välttämättä päässeet ensiksi toivomalleen alalle opiskelemaan, jolloin voisi olettaa, että he harkitsevat keskeyttämistä (vrt. Kestilä ym. 2019, 131; Pirttiniemi 2000, 113–114). Todennäköisesti tätäkin ilmiötä esiintyy aineistoon vastanneilla, mutta silti muut tekijät näyttävät selittävän voimakkaammin koulun keskeyttämisen harkitsemista.

Kaikista tämän aineiston 15–19-vuotiaista nuorista 40 % on vastannut, ettei harrasta urheilua itsenäisesti edes kerran kuukaudessa ja on tärkeä havainto, että liikunnan harrastamattomuus on yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Aiempi tutkimus osoittaaakin, että juuri 15 vuoden iässä seuroissa ja ryhmissä tapahtuva urheilu vähenee ja yksilölajit, kuten lenkkeily ja kuntosalilla käynti, lisääntyy selvästi (Zacheus & Saarinen 2019, 90). Liikunnan harrastamisen lapsuudessa ja nuoruudessa on tutkittu olevan suorassa yhteydessä vanhempien koulutus- ja tulotasoon, vaikkakin vanhempien koulutus- ja tulotasosta huolimatta liikunnallisen aktiivisuuden on todettu vähenevän varhaisteini-iässä (Currie ym. 2012, 130–132; Zacheus & Saarinen 2019, 109). Omassa tutkielmassani tarkasteltava muuttuja koskee liikunnan harrastamista itsenäisesti, ja esimerkiksi lenkkeily on useimmiten nuorelle ilmaista, joten kysymys lienee enemmänkin siitä onko liikuntaa tottunut harrastamaan lapsuudessa. Lapsuudessa taas urheiluseuroissa ja kerhoissa liikkuminen on yleisempää kuin yksin liikkuminen, ja seuroissa ja kerhoissa urheilu voi olla vähävaraisille perheille liian kallista, jolloin lapsi ei harrasta lainkaan liikuntaa (Zacheus & Saarinen 2019, 109).

Tilanne muuttui hieman, kun regressiomalli tehtiin erikseen miehille ja naisille. Miehillä ihmissuhteisiin tyytymättömyydellä on voimakkain yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, kun taas naisilla yhteys näyttäisi olevan, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Masentuneisuus on sekä miehillä että naisilla selkeästi selittävä tekijä, mutta naisilla yhteys on vielä voimakkaampi. Alkoholin viikoittaisella käytöllä on sekä miehillä että naisilla tilastollisesti merkitsevä tai melkein merkitsevä yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, mutta naisilla tämäkin yhteys on voimakkaampi. Pelkästään miehille muodostetun regressiomallin selitysaste on 15,3 prosenttia, kun

taas naisille muodostetun mallin selitysaste on 12,7 prosenttia, eli miehillä mallin selitysaste on hieman korkeampi.

5.3 Huono-osaisuus on koulun keskeyttämisen harkitsijoilla selkeästi kasautunutta

Karvonen ja Kestilä (2014, 172-173) korostavat, että hyvinvointivajeiden kasautuminen on yhteiskuntapoliittisesti hälyttävää, sillä monien hyvinvoinnin puutteiden yhtäaikainen esiintyminen voi johtaa elämänhallinnan ongelmiin ja siten ongelmien syvenemiseen. Useat tutkimukset toivat esiin, että usein nuorilla koulun keskeyttämisen syynä ei ole niinkään mikään yksittäinen tekijä, vaan yleisesti elämänhallinnan vaikeudet ja ongelmien moniulotteisuus (Jahnukainen 1997, 87; Kivelä & Ahola 2007, 124–126; Aaltonen ym. 2015, 48). Aiempi tutkimus 18–30-vuotiaista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista osoittaa, että näillä nuorilla työllisyyteen, toimeentuloon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät hyvinvointivajeet ovat selkeästi kasautuneet verrattuna muihin nuoriin (Karvonen & Kestilä 2014, 170–171.) Bergin ym. (2015) tutkimuksessa on selvitetty, että nuoruuden huono-osaisuuden kasautumisella on yhteys jopa ennenaikaiseen kuolleisuuteen. Halusinkin siis tutkimuksen kolmantena tavoitteena selvittää huono-osaisuuden kasautumisen yhteyttä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen.

Tulokset osoittivat, että huono-osaisuus näyttää olevan selkeästi kasautuneempaa koulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla verrattuna valmistumiseensa uskoviin nuoriin. Koulun keskeyttämistä harkitsevista yli puolella (54 %) huono-osaisuustekijöitä on kasautuneena yhtäaikaisesti neljä tai enemmän, kun taas valmistumiseen uskovilla nuorilla vain 12 prosentilla huono-osaisuus on yhtä paljon kasautunutta. Neljän tai useamman huono-osaisuustekijän kasautuminen on siis aineistossani keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla lähes viisi kertaa yleisempää kuin valmistumiseen uskovilla nuorilla. En ole vertaillut täysin samojen muuttujien kasautumista, kuin mitä aiemmissa huono-osaisuustutkimuksissa on vertailtu, joten tässä kohtaa prosenttiosuuksien vertaaminen esimerkiksi Karvosen ja Kestilän (2014) tutkimukseen ei ole relevanttia, mutta heidän tutkimuksessaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla kokonaisvaltainen huono-osaisuus oli noin kaksi kertaa yleisempää kuin muilla nuorilla. Omassa aineistossani vertailuryhmien välinen ero oli huomattavasti suurempi. Eroa selittää kuitenkin erilainen tutkimusasetelma ja eri tutkitut muuttujat. Kuitenkin sekä omaa tutkimustani, että Karvosen ja Kestilän (2014) tutkimusta vertaillen voidaan todeta, että ammattikoulun keskeyttämistä harkitsevilla nuorilla huono-osaisuus ilmenee hyvin kokonaisvaltaisena, yhtä lailla kuin työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorillakin.

Tein tarkastelut huono-osaisuuden kasautumisesta koulun keskeyttämistä harkitseviin nuoriin keskittyen myös erikseen tutkimilleni taustamuuttujille: sukupuoli ja kotona puhuttu kieli. Nämä tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, frekvenssien ollessa eri ryhmissä liian pieniä. Suuntaa antavat tulokset kuitenkin osoittivat muunsukupuolisten/en halua kertoa sukupuolta –vastanneiden huono-osaisuuden olevan vielä kasautuneempaa muihin sukupuoliin verrattuna. Tämä tulos on yhtenäinen analyysini alussa (taulukko 3) tekemiäni havaintojen kanssa, jossa näytti siltä että muunsukupuolisilla/en halua kertoa sukupuolta –vastanneilla huono-osaisuus korostui lähes kaikilla tarkastelluilla huono-osaisuuden tekijöillä muihin sukupuoliin verrattuna. Tässä analyysissä miehillä ja naisilla ei ollut juurikaan eroa, mikä taas on poikkeava tulos Karvosen ja Kestilän (2014, 170–171) tuloksista, sillä heidän tutkimuksessaan huono-osaisuus oli vielä kasautuneempaa naisilla miehiin verrattuna.

Kotona puhuttu kieli –taustamuuttuja näyttäisi olevan yhteydessä huono-osaisuuden kasautumiseen, vaikka tuloksia ei voikaan pitää tilastollisesti merkitsevinä. Kotonaan vähintään yhden huoltajan kanssa muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia puhuvista nuorista 64 prosentilla huono-osaisuuden tekijöitä on kasautuneena neljä tai enemmän, kun vastaava osuus kokonaan suomen- tai ruotsinkielisissä perheissä elävillä nuorilla on 53 prosenttia. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista Suomessa noin joka neljäs on maahanmuuttajataustainen. Kotoutumisessa on monia haasteita, joista yksi on usein lähipiirin tuen puute, sillä moni maahanmuuttajanuori elää Suomessa yksin ilman perheensä tukea (Myrskylä 2012, 3–4). Omien tutkimustulosteni perusteella maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on kasautuneena kantäväestöä enemmän huono-osaisuutta, joten tutkimillani huono-osaisuuden tekijöillä näyttäisi olevan erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla vahva yhteys koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen.

Anne-Mari Soudon (2014, 31) mukaan ammatillisen koulutuksen kentällä ei oteta tarpeeksi hyvin huomioon erilaisia nuoria ja heidän erilaisia elämäntilanteita, joka johtaa usein nuoren kohdalla koulun keskeyttämiseen. Tämä voi korostua erityisesti maahanmuuttajataustaisilla nuorilla, joiden elämässä on läsnä kotoutumiseen liittyvät haasteet. Täytyy huomata, etteivät kaikki oman tutkimukseni ”muunkielisistä” nuorista ole välttämättä itse maahanmuuttajataustaisia, vaan kyseessä voi olla esimerkiksi täysin kantasuomalainen nuori, jonka toisella huoltajalla on muunkielinen puoliso, ja nuori on siten vastannut puhuvansa kotona muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia vähintään toisen huoltajansa kanssa. Uskoisin kuitenkin, että suurin osa näistä vastaajista elää tavalla tai toisella maahanmuuttajataustaisessa perheessä tai on itse tullut Suomeen maahanmuuttajana.

5.4 Tutkimuksen arviointia

Tässä luvussa arvoin tutkielmani luotettavuutta, rajoitteita sekä jatkotutkimustarpeita. Tutkimus antaa aina vajavaisen kuvan tutkittavasta kohteesta, sillä sosiaaliset ilmiöt ovat luonteeltaan sen verran moniulotteisia, että niitä on mahdotonta tiivistää yhteen tutkimukseen tai teoriaan. Tutkimuksen tekemiseen vaikuttavat tutkijan tekemät valinnat teoreettisesta viitekehystä, menetelmästä ja aineiston käsittelystä. Kvantitatiivisen tutkimuksen mielekkyyttä voidaan arvioida siten, onko tutkittavan ilmiön peruspiirteet systemaattisesti mitattavissa ja onko tutkittavasta ilmiöstä mahdollista eristää mitattavia osia. (Alkula ym. 1994, 20–21.) Nuoruusiän huono-osaisuus on kompleksinen tutkimuskohde, mutta olen mielestäni onnistunut tällä tutkimuksella tavoittamaan siitä olennaisia tekijöitä siten, että huono-osaisuuden tekijöiden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen oli tässä tutkimuksessa pitkälti yhdenmukainen aiempien tutkimusten kanssa, joita olen esitellyt kirjallisuuskatsauksessa.

Logistisen regressiomallin selitysaste

Logistisen regressiomallin, jossa oli mukana kaikki selittävät muuttujat ja taustamuuttujat yhtäaikaaisesti (taulukko 5) selitysaste eli Nagelkerken R^2 -luku oli 15 %. Tämän verran muodostamani regressiomalli pystyy siis selittämään selitettävän muuttujan vaihtelusta. (Nummenmaa 2004, 326). Jokivuori ja Hietala (2007, 37–38, 46) huomauttavat, että kvantitatiivisella tutkimuksella selitysasteet eivät yleensä nouse sosiaalitieteissä kovin korkeaksi, koska sosiaalinen todellisuus on kompleksinen kokonaisuus, jota koskevia ilmiöitä on vaikeaa selittää yhdellä mallilla. Regressiomallin selitystasetta voi siis pitää kohtalaisen hyvänä. On oletettavaa, että ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen vaikuttavat myös lukuisat muut tekijät, kuin mitä olen tässä tutkimuksessa käsitellyt. Tällä tutkimuksella ei olekaan pyritty selittämään ilmiötä kokonaisuudessaan, vaan yhdestä näkökulmasta, nuoruusiän huono-osaisuudesta. Pelkästään miehille muodostetun regressiomallin selitysaste oli 15,3 prosenttia, kun taas naisille muodostetun mallin selitysaste on 12,7 prosenttia, eli miehillä mallin selitysaste oli hieman korkeampi.

Tutkielmaan valitut muuttujat ja niiden luokittelu

Empiiristä tutkimusta tehtäessä tutkija joutuu aina operationalisoimaan käytetyt käsitteet sekä analyysivaiheessa muokkaamaan mittareita analyysimenetelmään sopivaksi, esimerkiksi uudelleenluokittelemaan muuttujia. Tutkijan tekemät valinnat vaikuttavat siihen, millaiseksi

tutkimustulokset muodostuvat. Olennaista on, että tutkija osaa perustella miksi ja miten valinnat on tehty. (Jokivuori & Hietala 2007, 195.) Pääkäsite tutkimuksessani on huono-osaisuus, jonka olen operationalisoinut valiten muuttujat aineistosta kuvaamaan huono-osaisuutta monipuolisesti Rauhalan (1988) teoriaan pohjaten ja mukailleen tätä teoriaa Bergin ym. (2015) tapaan, jolloin se on soveltunut tutkimukseen paremmin tutkittaessa alaikäisiä nuoria. Näiden teorioiden pohjalta valitsemani muuttujat kuvaavat nuorten huono-osaisuutta moniulotteisesti. Tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa kuitenkin ratkaisevasti käytettävien muuttujien luokitteluun liittyvät valinnat, joita olen kuvaillut luvussa 3.5.1. Tarkastelen seuraavaksi lisää muuttujien valintaan ja luokitteluun liittyviä kysymyksiä tämän tutkielman teossa.

Olen pyrkinyt dikotomisoimaan tässä tutkielmassa käyttämäni muuttujat siten, että toinen vaihtoehto kuvaa huonompaa tilannetta ja toinen parempaa siten, että huonompi tilanne kuvaa perustellusti huono-osaisuutta. Dikotomisointi ei ollut aivan yksiselitteistä. Erityistä harkintaa vaati masentuneisuus-muuttuja, jossa ”hyvään” luokkaan päätyi lopulta vain vaihtoehto ”ei ollenkaan tai vain pienen osan ajasta”, kysyttäessä kuinka usein vastaaja on viimeisen viikon aikana tuntenut olonsa masentuneeksi. Vaihtoehdot ”osan ajasta”, ”suurimman osan ajasta” ja ”kaiken aikaa tai lähes kaiken aikaa” päätyivät kaikki ”huonompaan” luokkaan. Perustelin tätä valintaa siten, että mielestäni huolta nuoren psyykkisestä jaksamisesta herättää jo se, jos hän vastaa tuntevansa osan ajasta olonsa masentuneeksi, vaikka tällöin tilanne nuoren kohdalla on vielä paljon parempi kuin jos hän tuntee olonsa masentuneeksi kaiken aikaa. Tutkimukseni tuloksissa korostuu masentuneisuuden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, joka johtuu osittain tästä tekemästäni luokittelusta. Tuloksista ei voi päätellä, onko nuorella tosiasiassa hoitoa vaativa mielenterveyden ongelma, vai onko kyse lähinnä esimerkiksi juuri kyselyyn vastaamisen hetkellä olevasta alakulosta.

Oli kyse kummasta tahansa, tai joltain siltä väliltä, valitsemallani masentuneisuus-muuttujan luokittelulla tulokset olivat selviä. Pelkästään se on merkittävä tulos, että ”ei lainkaan tai vain pienen osan ajasta” masentuneisuutta oli tuntenut viimeisen viikon aikana valmistumiseensa uskovista nuorista 72 %, kun taas vastaava osuus keskeyttämistä harkitsevilla oli 32 %. Valmistumiseen uskovista nuorista suurin osa ei tuntenut lainkaan masentuneisuutta, tai tunsu vain pienen osan ajasta, kun taas keskeyttämistä harkitsevista nuorista vähemmistö koki samoin. Tällä tutkimuksella ei ole voitu selvittää, onko vastaajalla esimerkiksi lääkärin antamaa diagnoosia mielenterveyden ongelmasta, vaan tällä tutkimuksella on selvitetty vastaajan arviota masentuneisuudesta viimeisen viikon aikana. Mielenterveyteen liittyvän kysymyksen kohdalla tässä on selkeä etu, sillä suuri osa ihmisistä ei hae millään lailla terveydenhuollosta apua, vaikka heillä olisikin jokin mielenterveyteen

liittyvä ongelma. Kokemuksellisella tiedolla ihmisen omasta terveydentilasta on terveystieteissä tärkeä merkitys, sillä sen on todettu ennustavan muun muassa myöhempää sairastavuutta ja terveyspalveluiden käyttöä (Siltaniemi ym. 2011, 66). Tällä kyselytutkimuksella on voitu tavoittaa sellaisiakin nuoria, joilla on mielenterveydessä haasteita, mutta jotka eivät ole välttämättä hakeneet millään lailla apua ongelmiinsa.

Masentuneisuudesta tai laajemmin mielenterveydestä olisi voinut muodostaa myös summamuuttujan, sillä Amisbarometrissa oli muitakin aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Muodostin analyysin suunnitteluvaiheessa kokeilumielessä ensin huono-osaisuuden ulottuvuuksista ja tekijöistä erilaisia summamuuttujia, mutta ne muodostuivat kuitenkin ongelmaksi tutkielmassani analyysin teko –vaiheessa niiden karsiessa vastaajia regressiomallista pois. Mitä enemmän muuttujia minulla oli tarkastelussa, sitä enemmän oli myös puuttuvia tietoja ja “en tiedä” -vastauksia, jolloin regressiomallin vastaajamäärä pieneni. Tyytyväisyys sosiaalisiin suhteisiin –summamuuttujassa yhdistin neljä muuttujaa ja nämä eivät aiheuttaneet juurikaan katoa regressiomalliin. Sen sijaan esimerkiksi alkoholinkäyttöön liittyvä alustavasti tekemäni summamuuttuja aiheutti katoa jo huomattavasti, joten sen kohdalla otin lopulta vain yhden alkoholinkäyttöön liittyvän kysymyksen tarkasteluun. On tietenkin mielenkiintoista, miksi nuoret ovat jättäneet vastaamatta juuri alkoholinkäyttöön liittyviin kysymyksiin. Osa nuorista saattaa peitellä päihteidenkäyttöään, eikä siksi halua vastata niitä koskeviin kysymyksiin kyselytutkimuksessa.

Lisäksi yksi eniten pohdintaa aiheuttavista muuttujista tässä tutkielmassa oli urheiluharrastuneisuus –muuttuja. Kysymys lomakkeessa oli, harrastaako vastaaja urheilua itsenäisesti vähintään kerran kuussa ja vastausvaihtoehdot olivat kyllä tai ei. Se, että nuori harrastaa liikuntaa kerran kuukaudessa, ei ole millään mittarilla riittävä määrä liikuntaa terveyden edistämisen kannalta eikä kerro kovinkaan paljoa liikunta-aktiivisuudesta tai muutoinkaan vapaa-ajan aktiivisuudesta (Zacheus & Saarinen 2019, 83.) Huomattavan suuri osa oli kuitenkin vastannut tähän, ettei harrasta urheilua itsenäisesti lainkaan edes kerran kuukaudessa, jonka vuoksi tämä oli mielenkiintoinen tarkasteltava muuttuja. Koulutuksen keskeyttämistä harkitsevista nuorista tämä osuus oli jopa 59 %, kun taas valmistumiseen uskovilla sama osuus oli 43 %. Lomakkeessa on myös kysymys siitä, harrastaako vastaaja urheilua kaveriporukalla tai seurassa ja osa on mahdollisesti vastannut vain tähän kohtaan, eikä lainkaan siihen että harrastaa urheilua itsenäisesti. Kaikista 15–19-vuotiaista nuorista aineistossa 60 % on vastannut harrastavansa urheilua itsenäisesti vähintään kerran kuukaudessa ja 40 % on vastannut harrastavansa urheilua kaveriporukalla tai seurassa vähintään kerran kuukaudessa. Liikunnan harrastaminen itsenäisesti oli aineiston toiseksi yleisin harrastuneisuuden muoto, jonka vuoksi sitä oli mielekästä

tarkastella, vaikka aineistosta olisi voinut tutkia nuorten elämäntyyliä muutoinkin. Yleisin harrastuneisuuden muoto aineiston 15–19-vuotiailla oli pelien pelaaminen tietokoneella tai pelikonsolilla (63 % vastaajista), mutta tutkielmaa rajatakseni jätin pelaamisen aihepiirinä tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tulosten yleistettävyys

Amisbarometri 2015 –kyselyyn vastasi noin 17 % kaikista Suomen nuorisolinjan ammatillisen peruskoulutusta tarjoavien oppilaitoksen opiskelijoista. Linkki kyselyyn lähetettiin alun perin kaikille kyseisille oppilaitoksille Manner-Suomessa, ja kyselyyn vastaaminen pyydettiin järjestämään oppituntien yhteydessä mahdollisimman laajan otoksen saavuttamiseksi. (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto¹.) Tässä luvussa arvioin, kuinka hyvin tutkielmani tulokset ovat yleistettävissä kaikkiin Suomen 15–19-vuotiaisiin ammatillisten oppilaitosten nuoriin.

Tämän tutkielman 15–19-vuotiaista nuorista 55 % on miehiä, 41 % naisia ja 4 % on ilmoittanut sukupuolekseen muun tai ei halua kertoa sukupuolta. Vuonna 2015 aloittaneista kaikista uusista opetussuunnitelmaperusteisen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista miehiä ja naisia oli suunnilleen yhtä paljon (SVT 2016), eli Amisbarometri 2015 –aineistoon on päätyneet vastaamaan suhteessa enemmän miehiä ja vähemmän naisia kaikkiin ammatillisen koulutuksen aloittaneisiin nuoriin nähden. Muunsukupuolisten opiskelijoiden osuutta uusista opiskelijoista ei ole tilastoitu, joten heidän osuuttaan ei pysty vertailemaan. Lukuvuonna 2015/2016 opintonsa keskeytti kokonaan nuorille suunnatussa ammatillisessa koulutuksessa 6,5 % opiskelijoista (SVT 2018). Amisbarometri 2015 –aineiston 15–19-vuotiaista nuorista vain 1 % harkitsee kokonaan koulutuksen keskeyttämistä ja alan vaihtamista harkitsee 3 %. Ei voida tietenkään sanoa varmasti, keskeyttävätkö nämä nuoret lopulta koulutuksen tai vaihtavatko he alaa. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että kato Amisbarometri 2015 –aineistossa kohdistuu juuri heihin, jotka lopulta keskeyttävät kokonaan koulutuksen. Yhteenlaskettunakaan Amisbarometrin koulun keskeyttämistä ja vaihtamista harkitsevat nuoret (yhteensä 4 % kaikista 15–19-vuotiaista) eivät tavoita sitä määrää, joka Suomen virallisen tilaston (2018) mukaan lopulta keskeyttää koulutuksen. Tähän löytyy varmasti useita syitä, joita osittain selittää tutkielmassani tarkasteltu huono-osaisuus. Masentunut tai päihteitä käyttävä nuori, jolla on suuri riski keskeyttää koulu, on jäänyt todennäköisesti useammin pois oppitunnilta silloin kun kyselyyn on vastattu, verrattuna monin tavoin hyväosaiseen nuoreen.

Oman rajauksensa tutkielmaan toi käyttämäni metodi, logistinen regressioanalyysi. Logistiseen regressiomalliin pääsee mukaan vain sellaisen henkilön vastaukset, joka on vastannut kaikkiin

tarkasteltaviin kysymyksiin, eli niin sanottua puuttuvaa tietoa ei ole. Koodasin kaikissa muuttujissa “en tiedä” -vastaukset puuttuviksi tiedoiksi, sillä niiden yhdistäminen johonkin toiseen luokkaan olisi mielestäni vääristänyt tietoa. Tämän vuoksi myös “en tiedä” -vastaukset pudottivat vastaajia pois regressiomallista. Regressiomalliin päätyi siten noin puolen keskeyttämistä harkitsevan nuoren vastaukset, sekä noin kaksi kolmasosaa valmistumiseen uskovista nuorista. Kato mallissa kohdistui siis keskeyttämistä harkitseviin nuoriin. On mahdollista, että juuri huono-osaisimmat nuoret ovat jättäneet lomakkeeseen paljon tyhjiä vastauksia, jolloin he ovat karsiutuneet regressiomallista pois. Toisaalta myös maahanmuuttajataustaisia nuoria on voinut karsiutua pois heikon kielitaidon vuoksi. Kyselytutkimuksissa on yleisesti ongelmana se, että niillä on hankalaa tavoittaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, syrjäytyneitä ja myös vieraskielisiä henkilöitä (Myllyniemi 2018, 116; Siltaniemi ym. 2011, 16). Tekemäni analyysit kuitenkin osoittivat, että aineistossa oli selkeästi huono-osaisia nuoria, ja näiden vastaajien osuus korostui koulun keskeyttämistä harkitsevissa nuorissa. Tutkimuksella on siis onnistuttu tavoittamaan myös heikommissa asemassa olevia nuoria, mikä on usein kyselytutkimuksessa haasteena.

Jatkotutkimustarpeet

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu nuorten huono-osaisuutta moniulotteisesti, mutta aineistosta olisi ollut mahdollista tutkia muidenkin tekijöiden yhteyttä koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen. En ole esimerkiksi perehtynyt tässä tutkielmassa lainkaan koulukiusatuksi tulemisen vaikutusta koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, vaikka tätäkin aihetta olisi ollut mahdollista aineistosta tutkia. Aiempi tutkimus on tuonut esiin, että etenkin kiusatuksi tulemisen kokemukset aiemmalta koulu-uralta luovat usein kielteisen kokemuksen koulussa käyntiä kohtaan, joka voi johtaa nuorella koulun keskeyttämiseen toisella asteella (Souto 2014, 22). Amisbarometrissa on myös kysytty monipuolisesti opiskelijan kokemuksista koulun tarjoamasta tuesta opiskelijalle, jota en kuitenkaan itse ole tässä tutkielmassa lainkaan tarkastellut. Nuorisobarometrin 2017 tulosten mukaan 14 prosenttia koulutuksen keskeyttäneistä nuorista koki opinnoissa saatavan tuen puutteen vaikuttaneen melko tai erittäin paljon keskeyttämispäätökseen (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 47). Tätäkin aihetta olisi siis mielekästä tutkia jatkossa lisää.

Kaiken kaikkiaan huono-osaisuus nuoruusiässä ja sen yhteys ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen on sen verran moniulotteinen tema, että aiheesta riittää lisää tutkittavaa jatkossa. Tässä tutkielmassa on käytetty kvantitatiivisia menetelmiä, aineistona kyselytutkimus, jonka etu on ollut se että aihetta on voitu tutkia siten valtakunnallisesti aineiston vastaajamäärän ollessa suuri. Aihetta voisi kuitenkin tutkia lisää myös kvalitatiivisin menetelmin, esimerkiksi haastattelemalla alan

vaihtamista tai koulutuksen keskeyttämistä harkitsevia nuoria. Tällöin heidän oma mielipiteensä ja kokemuksensa tilanteestaan saisi lisää syvyyttä kyselytutkimusaineistoon verrattuna.

Olen selvittänyt tässä tutkielmassa huono-osaisuuden tekijöiden kasautumien yhteyttä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen. En kuitenkaan ole eritellyt, mitkä huono-osaisuuden tekijät yhdistettynä ovat eniten yhteydessä koulutuksen keskeyttämisen harkitsemiseen. Tältä osin tulokset jäävät abstraktille tasolle, sillä niistä ei selviä, mitä huono-osaisuuden tekijät esiintyvät yhdessä. (Vrt. Kauppinen & Saikku & Kokko 2010, 243–246.) Jatkossa olisi mielekästä laajentaa tätä tutkimusta siten, että selvittäisi mitkä huono-osaisuuden tekijät esiintyvät yhdessä siten, että ne ovat yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen.

Koulutuksen keskeyttäminen ja siihen vaikuttavat tekijät ovat tällä hetkellä erityisen ajankohtainen tutkimusaihe, kun ammatillista koulutusta on viime vuosina uudistettu. Ammatillisen koulutuksen reformi astui voimaan 1.1.2018 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019: Ammatillisen koulutuksen reformi). Uudistuksessa lisättiin työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä oppimispolkuja. Omassa tutkimuksessani on eletty ammatillisen koulutuksen reformin edeltävää aikaa, sillä aineisto on kerätty syksyllä 2015. Olisi mielekästä tutkia uudelleen samalla tutkimusasetelmalla huono-osaisuutta ja sen yhteyttä kouluun keskeyttämisen harkitsemiseen myöhemmin, kun aineisto olisi kerätty täysin uuden lainsäädännön voimassaollessa, eli kun kyselyyn vastaajat opiskelisivat uuden lainsäädännön mukaisesti oppilaitoksissa. Ammatillisen koulutuksen kentällä moni asia on muuttunut uuden lainsäädännön myötä, ja olisi mielenkiintoista selvittää säilyykö edelleen jatkossa samojen huono-osaisuuden tekijöiden yhteys vahvoina koulun keskeyttämisen harkitsemiseen kuin tässä tutkimuksessa. Itse koulutuksen keskeyttäminen on ammatillisessa koulutuksessa 2000-luvulla vähentynyt tasaisesti, mutta lukuvuonna 2016-2017 lähtenyt taas nousuun (SVT 2019). On mielenkiintoista seurata jatkossa, vähentykö keskeyttäminen edelleen ammatillisen koulutuksen reformin myötä vai ei.

6. Lopuksi

Tutkimukseni tuo lisätietoa nuoruusiän huono-osaisuudesta ja sen yhteydestä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja alan vaihtamisen harkitsemiseen. Tietyllä varauksella tuloksia voi yleistää koskemaan huono-osaisuuden yhteyttä varsinaiseen ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen. Toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen on Suomessa julkisessa keskustelussa laajasti tunnustettu ongelma, johon on yritetty puuttua erilaisilla hankkeilla ja ohjelmilla (ks.

Vehviläinen 2014). Tulokset ovat olleet ainakin vuoteen 2016 asti hyviä, sillä toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on vähentynyt vuosien 2006 ja 2016 välillä jatkuvasti, mutta sen jälkeen keskeyttämisluvut ovat tasaantuneet ja lukuvuonna 2016-2017 jopa lähteneet taas aiempaan verrattuna kasvuun (Pensonen & Ågren 2018, 45; SVT 2019). Kokonaan työn ja ulkopuolella olevien 20–24-vuotiaiden nuorten osuus on vuodesta 2015 vuoteen 2018 vähentynyt 15 prosentista 12 prosenttiin (Rautio 2019). Koulutuksen kokonaan keskeyttäneen ja sitä kautta pelkän perusasteen koulutuksen varaan jääneen nuoren on vaikea pärjätä nykyään Suomessa työmarkkinoilla (Myrskylä 2012). Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on todettu lukuisissa tutkimuksissa olevan muita nuoria selkeästi enemmän haasteita monella hyvinvoinnin ulottuvuudella. Usein elämäntilanteeseen liittyy monien ongelmien yhtäaikaista, jolloin syrjäytymisestä on muodostunut nuorelle kierre.

Tässä tutkielmassa nuorten moniongelmaisuuden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen näyttäytyi selvänä. Koulun keskeyttämistä harkitsevista nuorista yli puolella oli huono-osaisuuden tekijöitä kasautuneena yhtäaikaaisesti neljä tai enemmän, kun koulusta valmistumiseen uskovista nuorista vain 12 prosentilla huono-osaisuus oli yhtä kasautunutta. Tutkimukseni tuloksista on huomattava, että myös valmistumiseen uskovilla nuorilla oli siis myös kasautunutta huono-osaisuutta, ja he tarvitsisivat yhtä lailla tukea ja apua ongelmiinsa kuin koulun keskeyttämistä harkitsevat nuoret. Amisbarometri 2015 –aineiston perusteella on mahdotonta sanoa, kuka kyselyyn vastanneista nuorista on lopulta keskeyttänyt koulutuksen. Uskaltaisin kuitenkin väittää, että nuoret joilla aineiston perusteella on selkeästi kasautunutta huono-osaisuutta, ovat syrjäytymisriskissä, vaikka he olisivat vastanneet kyselyyn uskovansa valmistuvansa opinnoista.

Omassa tutkielmassani voimakkaimmat yhteydet huono-osaisuuden tekijöistä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen olivat masentuneisuudella, tyytymättömyydellä ihmissuhteisiin ja viikoittaisella alkoholinkäytöllä. Nämä kaikki ovat ongelmia, joihin nuori voisi saada apua oppilaitoksen tarjoamista palveluista, kuten psykologeilta ja kuraattorilta. On kyseenalaista, pystyvätkö oppilaitokset tarjoamaan tarpeeksi näitä palveluita, kun resurssit ovat rajalliset. On myös mahdollista, että tukea tarvitsevat nuoret ja palvelut eivät kohtaa tarpeeksi, esimerkiksi siten että nuori ei tiedä tarjolla olevista palveluista ja osaa hakeutua niihin itse. Toisekseen, tutkielmassani maahanmuuttajataustaisten ja muunsukupuolisten ja ”en halua kertoa sukupuolta” –vastanneiden huono-osaisuus korostui muihin nuoriin nähden. Soudon (2014, 25) mukaan ammatillisen koulutuksen kenttä on ”jäyhä” kohtaamaan massasta poikkeavia nuoria, ja tämä ilmenee niin ammatillisen koulutuksen virallisessa kuin epävirallisessakin kulttuurissa. Toisaalta

maahanmuuttajataustaisilla nuorilla kyseessä voi olla ylipäänsä esimerkiksi kotoutumiseen liittyvät haasteet.

Nuorten ongelmien moninaisuus tarkoittaa sitä, että nuorten tulisi saada helposti apua tilanteeseensa yhdestä paikasta etenkin siinä tilanteessa, jos hän on päättänyt keskeyttää koulun. Viime vuosina on vakiintunut Ohjaamoiden toiminta, jossa nuori saa tukea koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret saavat monipuolisesti tukea tilanteeseensa ja ohjausta ammatinvalintaan liittyvissä kysymyksissä. Ohjaamoiden rahoitus tulee valtiolta, mukana olevien toimijoiden perusrahoituksesta ja Euroopan sosiaalirahastosta. (Ohjaamo 2019.) Toiminta on siis juuri sellaista, mitä oman tutkimuksen tulosteni perusteella nuoret tarvitsevat, joten on toivottavaa, että toiminta laajenisi ja saisi mahdollisesti lisää rahoitusta, jolloin entistä useampi nuori saisi sitä kautta apua. Kelasta taas nuoren on mahdollista saada NUOTTI-valmennusta, jos hänen toimintakykynsä on olennaisesti heikentynyt. Valmennuksen on tarkoitus olla matalan kynnyksen ammatillista kuntoutusta, johon pääsee ilman lääkärinlausuntoa. NUOTTI-valmennukseen nuori voidaan ohjata Ohjaamon kautta. (Kela 2019.) Lisäksi työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten on mahdollista saada apua erilaisista hankkeista ja projekteista, mutta näiden ongelmana on usein projektien lyhyt kesto, jolloin nuoren tilanteeseen ei ehditä saada aikaan pysyvää muutosta (Ali-Hokka 2018; Kivelä & Ahola 2006, 34-36.) Vakiintunut ja pitkäkestoinen toiminta Ohjaamoiden kautta vaikuttaisi olevan siis olevan parempi tapa auttaa nuoria kuin lyhytkestoinen projekti.

Aiempi tutkimus korostaa lapsuudenperheen olosuhteiden vaikutusta nuoren elämään (Kestilä ym. 2015, 129-131). Vanhempien työttömyys, toimeentulo-ongelmat ja mielenterveysongelmat perheessä vaikuttavat tutkimusten valossa kielteisesti nuoren elämään, ja hänellä on suuri riski kohdata nämä samat ongelmat myöhemmin omassa elämässään. Huono-osaisuus periytyy siis voimakkaasti, ja usein syrjäytymisellä on juuret tavalla tai toisella lapsuudessa. Omassa tutkielmassani huono-osaisuuden periytymistä on tarkasteltu huoltajan koulutustason ja työllisyystilanteen kautta. Kuvailevissa tuloksissani huoltajan matala koulutustaso ja työttömyys tai sairaus oli selkeästi yhteydessä koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, mutta regressiomallissa tämä yhteys ei ollut tilastollisesti merkitsevää. Tulosteni pohjalta näyttäisi siis siltä, että sosioekonomisilla tekijöillä löytyi tässä aineistossa yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen, mutta yhteys ei ollut yhtä vahva kuin muut tutkimani muuttujat. Tulokset antavat kuitenkin vahvistusta sille, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä olisi ensisijaisen tärkeää panostaa lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseen, ja erityisesti erityistä tukea tarvitsevien perheiden palveluihin, kuten lastensuojeluun.

Toisen asteen ammatillinen koulutus on viime vuosina kokenut muodonmuutoksen niin kutsutun ”amisreformin” myötä. Uudistuksen myötä työpaikoilla tapahtuva oppiminen on lisääntynyt ja oppilaitoksissa opiskelu vähentynyt. Uudistusta on perusteltu tulevaisuuden työelämän tarvitsemalla uudella osaamisella, mutta myös sillä, että koulutukseen on käytettävissä aiempaa vähemmän rahaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019: Ammatillisen koulutuksen reformi.) Työpaikoilla oppiminen on varmasti monen nuoren kohdalla joustava tapa suorittaa toisen asteen koulutus, jos perinteinen kirjojen lukeminen ei innosta. Voisin kuitenkin kyseenalaistaa oman tutkimukseni pohjalta, putoavatko erityisesti huono-osaiset nuoret ammatillisen koulutuksen kyydistä aiempaakin helpommin pois. Uudistettu ammatillinen koulutus vaatii nuorilta itseohjautuvuutta ja oma-aloitteisuutta aiempaa enemmän, kun opetus tapahtuu entistä vähemmän ryhmässä. Moni hankalassa elämäntilanteessa oleva nuori kaipaisi juuri ryhmää ja aikuisen tukea oppimisessa (Kivelä & Ahola 2007, 138). Omissa tuloksissani tyytymättömyys sosiaalisiin suhteisiin korostui miespuolisilla vastaajilla naisiin verrattuna, ja on mahdollista, että miespuoliset opiskelijat kärsivät tästä ryhmäopetuksen vähenemisestä naisia enemmän, jos he kokevat ylipäänsä ennestään enemmän yksinäisyyttä ja sosiaalisen tuen puutetta. Naisvastaajilla taas korostui tutkimuksessani masentuneisuuden yhteys koulun keskeyttämisen harkitsemiseen. Onkin tärkeää, että vaikka ammatillista koulutusta on uudistettu, erityistä tukea tarvitsevat nuoret huomattaisiin ja heille tarjottaisiin palveluita ja tukea opiskelussa entistä paremmin.

LÄHDELUETTELO

Aaltonen, Marjo & Ojanen, Tuija & Vihunen, Riitta & Vilén, Marika (2007) Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Aaltonen, Sanna (2012) Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusseura ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki: Unigrafia, 180–191.

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimus-verkosto.

Ali-Hokka, Anne (2018) On työpajaa, Reipasta Aamua ja sirkustemppuja – nuorten syrjäytymistä ehkäistään sadoissa projekteissa, mutta onko niitä jo liikaa? Yleisradio Oy. <https://yle.fi/uutiset/3-10465862>. Viitattu 29.4.2019.

Alkula, Tapani; Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.

Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Amisbarometri.fi. Verkkosivusto. <http://amisbarometri.fi>. Viitattu 9.3.2019.

Berg, Noora & Huurre, Taina & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi (2011) Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. Seurantatutkimus 16-vuotiasta nuorista. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 48, 168–181.

Currie, Candace & Zanotti, Cara & Morgan, Antony & Currie Dorothy & de Looze, Margaretha & Roberts, Chris & Samdal, Oddrun & Smith, Otto R.F & Barnekov, Vivian (toim.) (2012) Social determinants of health and well-being among young people. Health behavior in school-aged children study. Kööpenhamina: WHO regional office for Europe.

Furlong, Andy (2006) Not a very NEET solution: representing problematic labour market transitions among early school-leavers. *Work, Employment and Society* 20(3), 553–569.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge Polity Press 1991.

Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami 2017: Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu.

Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) (2019) Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion nuorisoneuvoston nro 61 julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:2.

Heikkilä, Matti (1990) Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvointivaltion puutteiden kasaantumisesta Suomessa. Helsinki. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 1990:8.

Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkatukia, Päivi & Kiilakoski, Tomi & Suurpää, Leena (2018) Aineistosta analyysiin. Teoksessa Päivi Honkatukia & Tomi Kiilakoski (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä?* Tampere: Vastapaino, 351–371.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY.

Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura (2014): Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa Vaarama, Marja & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2014, 160–176.

Kauppinen, Timo (2006) Asuinalueen vaikutusten analyysi monitasoanalyysin ja rekisteriaineiston avulla. Teoksessa Terhi-Anna Wilska & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Kultainen nuoruus. Kurkistuksia*

nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja. [Http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=475](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=475). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Kauppinen, Timo & Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2010) Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 234–250.

Kela 2019: NUOTTI-valmennus. <https://www.kela.fi/nuottivalmennus>. Viitattu 29.4.2019.

Kestilä, Laura (2008). Pathways to Health. Determinants of Health, Health Behaviour and Health Inequalities in Early Adulthood. Publications of the National Health Institute. A. 23. Helsinki.

Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Parikka, Suvi & Seppänen, Johanna & Haapakorva, Pasi & Sutela, Elina (2019) Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 120–142.

Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo & Karvonen, Sakari (2015) Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura), 163–179.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2006) Koulutusyhteiskunnan syrjäpoluilla. Vaskoolin tutkimushankkeen 1. osaraportti. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE, Turun yliopisto.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2007) Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy. Vaskooli-projektin loppuraportti. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE, Turun yliopisto.

Komonen, Katja (1997) Erilaiset opintiet. Tutkimus ammattikouluopintojen keskeyttämisestä osana nuoren koulutusuraa. Teoksessa Ruoho, Kari & Ihatsu, Markku (toim.) Kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia katsauksia nuorten syrjäytymiseen. Nuorisoasianneuvottelukunta, Helsinki.

Kuronen, Ilpo (2011) ”Mun kompassin neula vaan pyörii” – Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

KvantiMOTV¹ (2019): Menetelmäopetuksen tietovaranto. Ristiintaulukointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>. Viitattu 28.3.2019.

KvantiMOTV² (2019): Menetelmäopetuksen tietovaranto. Summamuuttuja. Tampere: Yhteiskunnallinen tietoarkisto. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/summamuuttujat/summamuuttuja.html>. Viitattu 28.3.2019.

Larja, Liisa (2013) Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. Hyvinvointikatsaus 1/2013.

Laukkanen, Tiia & Pekkarinen, Elina & Vilmilä, Fanny (2018) Nuoristotutkimuksen etiikka. Teoksessa Päivi Honkatukia & Tomi Kiilakoski (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä? Tampere: Vastapaino, 75–97.

Lehtonen, Jukka & Taavetti, Riikka (2018) Metodologisia ja eettisiä kysymyksiä sateenkaarinuorten etnografisessa ja osallistavassa tutkimuksessa. Teoksessa Päivi Honkatukia & Tomi Kiilakoski (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä? Tampere: Vastapaino, 274–290.

Lundberg, Olle (1997) Childhood Conditions, Sense of Coherence, Social Class and Adult Ill-Health. Exploring Their Empirical and Theoretical Relations. *Social Science & Medicine* 36 (8), 1047–1052.

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopisto.

Mascherini, Massimiliano & Salvatore, Lidia & Meierkord, Anja & Jungblut, Jean-Marie (2012) NEETs – young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Luxembourg: Europe. Luxembourg: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Metsämuuronen, Jari (2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp Ky.

Metsämuuronen, Jari (2008) Monimuuttujamenetelmien perusteet. Helsinki: International Methelp Ky.

Myllyniemi, Sami (2015) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Verkkojulkaisu (Nuorisotutkimusseura), 9–14.

Myllyniemi, Sami (2018) Tilastohaavi auki! Surveyt nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Päivi Honkatukia & Tomi Kiilakoski (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä? Tampere: Vastapaino, 123–146.

Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012): Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusseura ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki: Unigrafia, 23–100.

Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2017) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Verkkojulkaisu (Nuorisotutkimusseura), 9–118.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva analyysi no 19 / 1.2.2012.

Nummenmaa, Lauri (2004) Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi.

Nurmi, Jan-Erik (1998). Nuoruusiän kehitys: etsintöjä, valintoja ja noidankehää. Teoksessa Lyytinen, Paula & Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan: Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 256–274.

Nuorisolaki 21.12.2016 1285/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>. Viitattu 26.4.2019.

Ohisalo, Maria & Laihiala, Tuomo & Saari, Juho (2015) Huono-osaisuuden ulottuvuudet ja kasautuminen leipäjonoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):5.

Ohjaamo. Verkkosivusto. <https://ohjaamot.fi>. Viitattu 29.4.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019) Ammatillisen koulutuksen reformi. <https://minedu.fi/amisreformi>. Viitattu 25.8.2019.

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö (Otus) & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto (SAKKI ry): Amisbarometri 2015 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2018-07-24). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3074>. Viitattu 25.2.2019.

Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 52/2012, Helsinki 2012.

Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa (2012) Johdanto. Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa – lapset ja nuoret instituutioita uudistamassa. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusseura ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki: Unigrafia Oy, 9–22.

Pemberton, Simon (2008). Tackling the NEET generation and the ability of policy to generate a ‘NEET’ solution – evidence from the UK. *Environment and Planning C: Government and Policy* 26: 243–259.

Penonen, Sanna & Ägren, Susanna (2018) Ammatillisen koulutuksen määrällisen seurannan selvitys lukuvuodelta 2016-2017. Helsinki: Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2018:2.

Pentikäinen, Emmi & Luomala, Juuso & Euro, Alvar (2017) Toisen asteen koulutus on monelle liian kallis. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pienareet. Nuorisobarometri 2017*. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura), 163–166.

Pirttiniemi, Juhani (2000) Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteidenlaitoksen tutkimuksia 168.

Rauhala, Urho (1988) Huono-osaisen muotokuva. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Suunnitteluosasto. 1988:7.

Rautio, Marjatta (2019) Tilasto: Syrjäytyneiden nuorten lukumäärä on kasvanut, syrjäytyneitä silti yhä 60 000 – ministeri pitää tärkeänä “yhden luokun” palveluita. *Yleisradio Oy*. <https://yle.fi/uutiset/3-10652582>. Viitattu 29.4.2019.

Reiss, Franziska (2013) Socioeconomic inequalities and mental health problems in children and adolescents: A systematic review. *Social Science & Medicine* 90, 24–31.

Ristikari, Tiina & Keski-Säntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo & Juutinen, Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Helsinki: THL.

Sandberg, Otso (2015) Hallittu syrjäytyminen – Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Väitöskirja.

Savioja, Hannele (2007) Koulutekijät nuorten syrjäytymisriskiä selittämässä. Teoksessa Sari Alatupa (toim.) Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? <https://media.sitra.fi/2017/02/27172704/raportti75-2.pdf>. Helsinki: Sitra. 140–160.

Siltaniemi, Aki & Hakkarainen, Tyyne & Londén, Pia & Luhtanen, Marjukka & Perälahti, Anne & Särkelä, Riitta (2011) Kansalaisbarometri 2011. Hyvinvointi, palvelut ja osallisuus kansalaismielipiteissä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Sipilä, Jorma (1984) Sosiaalipolitiikan tulevaisuus.

Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Yhteiskuntapolitiikka 2011:76(1):121–34.

Souto, Anne-Mari (2014) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu”. Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. Nuorisotutkimus 32 (4), 19–35.

Stiglitz, Joseph & Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009) Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress 2009. Eurostat.

Suomen virallinen tilasto, SVT (2014): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4500. 2012. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 30.1.2019]. http://www.stat.fi/til/khak/2012/khak_2012_2014-01-23_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto, SVT (2016): Ammatillinen koulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-196X. 2015, Liitetaulukko 2. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat koulutuslajeittain 2015. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/aop/2015/aop_2015_2016-09-27_tau_002_fi.html. Viitattu 29.3.2019.

Suomen virallinen tilasto, SVT (2018): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-9280. 2016. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tie_001_fi.html. Viitattu 11.4.2019.

Suomen virallinen tilasto, SVT (2019): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-9280. 2017. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tie_001_fi.html. Viitattu 11.4.2019.

Suurpää, Leena (toim.) (2009) Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 27. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

Takala, Mikko (1992) ”Kouluallergia” – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampereen yliopiston kasvatustieteenlaitos, väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 335.

Tas, Ali & Selvitopu, Abdullah & Bora, Veysel & Demirkaya, Yusuf (2013) Reasons for Dropout for Vocational High School Students. *Educational Sciences: Theory & Practice* 13(3) 1561–1565. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1017656.pdf>. Viitattu 17.8.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2017): Kaikki kouluterveyskyselyn tulokset. Perusopetus 8. ja 9. luokka, lukio, ammatillinen oppilaitos, 2006-2017. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1trend/summary_trendit. Viitattu 19.3.2019.

Tuuri, Heikki & Martikainen, Jussi (2018) Presidentti Sauli Niinistö: Nuorten syrjäytyminen on vaarallinen ilmiö. Maaseudun tulevaisuus. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.318180>. Viitattu 24.11.2018.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2012) Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Varjo, Janne & Kalalahti, Mira & Jahnukainen, Markku (2018). “Ei oikein mikään oo mun juttu”: Rajoittuneita ja rajoitettuja siirtymiä peruskoulusta eteenpäin. *Nuorisotutkimus*, 36(4), 19–34.

Vehviläinen, Jukka (1999): Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. ESR -julkaisut 49/99. Oy Edita Ab, Helsinki.

Vehviläinen, Jukka (2014) Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Seurantatutkimuksen raportti 2013. Helsinki: Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2014:7.

Vähä-Vahe, Sanna (2014): Nuoret koulutuksen ja työn ulkopuolella – syrjäytyneitäkö? <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95766/GRADU-1403508599.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 27.2.2019.

Wadsworth ME & Montgomery SM & Bartley MJ (1999) The persisting effect of unemployment on health and social well-being in men early in working life. *Soc Sci Med* 1999 May;48(10):1491–1499.

West, Patrick (1997) Health inequalities in the early years: is there equalisation in youth? *Social Science & Medicine* 44, 833–358.

Zacheus, Tuomas & Saarinen, Arttu (2019) Lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen ja sen taustalla vaikuttavat syyt. Teoksessa Tiina Hakanen & Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.) Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion nuorisoneuvoston nro 61 julkaisu (Nuorisotutkimusseura) Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:2.

LIITTEET

Liite 1.

Taulukko 10. Muuttujien jakaumat. Kaikki 15–19-vuotiaat vastaajat ja erikseen valmistumisuskon mukaan.

	Kaikki 15–19-vuotiaat, N=15593		Valmistumiseen uskovat, N=14389		Alan vaihtamista harkitsevat, N=476		Keskeyttämistä harkitsevat, N=168*	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Taustamuuttujat								
Sukupuoli								
Nainen	6358	41	5836	41	235	49	72	43
Mies	8503	55	7940	55	187	39	71	42
Muu/en halua kertoa	660	4	550	4	53	11	24	14
Puuttuvia tietoja	72	0,5	63	0,4	1	0,2	1	0,6
Kotona puhuttu kieli								
Suomi tai ruotsi molempien huoltajien kanssa	14280	92	13263	92	408	86	131	78
Muu kieli vähintään toisen huoltajan kanssa	1028	7	885	6	61	13	27	16
Puuttuvia tietoja	285	2	241	2	7	2	10	6
Huono-osaisuuden tekijät								
Masentuneisuus								
Ei masentuneisuutta	10032	64	9500	66	174	37	44	26
On masentuneisuutta	4131	27	3661	25	241	51	95	56
Puuttuvia tietoja	1430	9	1228	92	61**	13	29	17
Ihmissuhteet								
Tyytyväinen ihmissuhteisiin	11553	74	10851	75	259	54	69	41
Tyytymättömyyttä ihmissuhteissa	2667	17	2357	16	150	32	75	45
Puuttuvia tietoja	1373	9	1181	8	67	14	24	14
Alkoholinkäyttö								
Juo harvemmin kuin viikoittain	12733	82	11830	82	372	78	112	67
Juo alkoholia viikoittain	2361	15	2154	15	84	18	51	30
Puuttuvia tietoja	499	97	504	3	20	4	5	3
Urheiluharrastuneisuus								
Harrastaa urheilua	8795	56	8227	57	230	48	69	41
Ei harrasta urheilua	6798	44	6162	43	246	52	99	59
Puuttuvia tietoja	-	-	-	-	-	-	-	-
Rahojen riittäminen								
Rahaa riittävästi	11443	73	10669	74	300	63	95	57
Rahaa ei riittävästi	3892	25	3551	25	165	35	67	40
Puuttuvia tietoja	258	2	169	1	11	2	6	4
Todistuksen keskiarvo								
Yli 7	9104	58	8567	60	205	43	62	37
7 tai alle	5895	38	5336	37	236	50	92	55
Puuttuvia tietoja	594	4	486	3	35	7	14	8
Huoltajan työtilanne								
Työssä tai muussa toiminnassa	13413	86	12460	87	389	82	114	68
Työtön tai sairauslomalla	1397	9	1257	9	53	11	30	18

Puuttuvia tietoja	783	5	672	5	34	7	24	14
Huoltajan koulutustaso								
Vähintään toisen asteen koulutus	10616	68	9913	69	286	60	87	52
Vain perusasteen koulutus tai ei koulutusta	1840	12	1665	12	70	15	28	17
Puuttuvia tietoja	3137	20	2811	20	120	25	115	32

*Kato kysymykseen 34 ”Uskotko valmistuvasi nykyisistä opinnoistasi?” on 4 %, N=560.

**Taulukossa on korostettu tummemmalla fontilla muuttujat, joissa on puuttuvia tietoja enemmän kuin 10 % vastauksista.

Liite 2.

Kuvio 1. Huono-osaisuuden kasautuminen 15–19-vuotiailla valmistumiseensa uskovilla (N = 9795) ja keskeyttämistä harkitsevilla (N = 83) opiskelijoilla.

